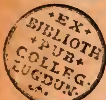

VSSERII

EPISTOLÆ

HIBERNICÆ.

VETERVM EPISTOLARVM HIBERNICARVM SYLLOGE;

Quæ partim ab Hibernis, partim ad Hibernos, partim de Hibernis vel rebus Hibernicis ſunt conſcriptæ.

IACOBVS VSSERIVS
ARMACHANVS Archiepiſcopus
Collegit & Recenſuit.

Epiſtolarum ſeriem proxima poſt præfationem pagina demonſtrat.

PARISIIS,
Ex Officinâ LVD. BILLAINE, in Palatio Regio.

M. DC. LXV

NOBILISS. AC DOCTISS. VIRO

D. D.

ANT. VION. D. D'EROVVAL

VENERANDÆ ANTIQVITATIS

AMATORI, FAVTORI, ILLVSTRATORI:

QVI

RECONDITOS HISTORIÆ NOSTRÆ THESAVROS,

ET CÆTERA BONARVM LITTERARVM

MONIMENTA,

A TINEIS ET BLATTIS INDEFESSO LABORE

VINDICATA, ERVIT,

AC DOCTIS QVIBVSCVNQVE

INDIGITAT, COMMVNICAT.

HANC

VETERVM EPISTOLARVM HIBERNICARVM

COLLECTIONEM

OLIM A DOCTISSIMO VSSERIO EDITAM

ET

NVNC ITERATO PRELO IN GALLIIS PRIMVM

PRODEVNTEM

grati animi Μνημόσυνον

O. D. C.

LVD. BILLAINE. Typogr. ac Bibliop. Parisiensis.

IACOBVS ARMACHANVS

Lectori S.

Quantum ad fidem rerum conferat Epistolarum proprijs temporibus scriptarum diligens inspectio; cùm ex aliorum Annalium, tùm ex Historiæ Augustæ scriptorum lectione, compertum habent eruditi. Hinc ego patriarum antiquitatum, Ecclesiasticarum præsertim, penitiùs cognoscendarũ studio ductus; ut Sedulij nostri epistolas (quas intra CXL. proximos annos adhuc extitisse, ex Io. Trithemio intellexeram) alicunde nanciscerer, operam in primis dedi. Verùm quum neque illius, neque unius alicujus è Veterum illorum numero, justum aliquod hujus argumenti volumen adipisci possem: ad δεύτερον πλοῦν conversus, quicquid sparsim inter chartulas meas ejus generis ἀνέκδοτον reperire potui, addito ex libris editis supplemento, in unum literarum fasciculum conjeci. Vnde jam, pro unius alicujus aut alterius libris singularibus, multorum & diversis sibi ætatibus succedentium disjectæ tabulæ, uno veluti intuitu conspiciendas sese offerunt: ex quarum consideratione, quantum seu in pietate seu in doctrinâ seculum quodque vel profecerit vel defecerit, licebit animadvertere. Neque enim tam hîc spectandum, quid quisque loqui semper debeat; quàm quid quâque ætate homines dicere assueverint.

Id autem cumprimis memorabile est, quod in XXX. Epistolâ prodit Aldhelmus, de exteris ad capessendum ingenij cultum catervatim in Hiberniam confluentibus: quæ ab illo ut Paradisus quidam aut novus Circulus lacteus depingitur; discentium opulans vernansq; pascuosâ numerositate lectorum, quemadmodum poli cardines astriferis micantium ornantur vibraminibus siderum. Eò pertinet & Bedæ ille locus. Histor. Ecclesiastic. lib.3. cap.27. Erant in Hiberniâ multi nobilium simul & mediocrium de gente Anglorum, qui tempore Finani & Colmani Episcoporum, relictâ insulâ patriâ vel divinæ

lectionis vel continentioris vitæ gratiâ illò secesserant. Et quidam quidem mox se monasticæ conversationi fideliter mancipaverunt: alij magis circumeundo per cellas magistrorum lectioni operam dare gaudebant. Quos omnes Scoti libentissimè suscipientes, victum eis quotidianum sine pretio, libros quoque ad legendum, & magisterium gratuitum præbere curabant. *Vt ijs temporibus verissimum fuerit, quod de eâdem Hiberniâ alibi pronuntiat idem:* a gentem *fuisse* innoxiam, & nationi Anglorum semper amicissimã.

Huc etiam spectat, quod de Agilberto *Gallo, Occidentalium Saxonum primùm, deinde Parisiacæ civitatis Episcopo, apud eundem Bedam legimus.* b Legendarum gratiâ scripturarum in Hiberniâ non parvo tempore demoratus *est.* & *de* Ædilvino: c Hiberniam gratiâ legendi adijt, & benè instructus patriam redijt, atque Episcopus in provinciâ Lindissi factus, multo Ecclesiam tempore nobilissimè rexit. & *de* Altfrido *Nordanhumbrorum Rege.*

d Scottorum qui tùm versatus incola terris,
Cœlestem intento spirabat corde sophiam.
Nam patriæ fines & dulcia liquerat arva;
Sedulus ut Domini mysteria disceret exul.

In Hiberniam *siquidem secedens* (*ut libro* 1. *de gestis Regum Anglor. refert Guilielmus Malmesburiensis*) *ibique* magno otio literis imbutus, omni Philosophiâ composuerat animum.

Albinus quoque qui & Alcuinus (*cujus est ad* Colcum lectorem in Scotiâ *sive Hiberniâ*, *XVIII. Epistola*) *de* VVillibrordo *Vltrajectino Archiepiscopo, qui Batavos, Frisios & Antuerpienses ad fidem Christi convertit, ita scribit.* Quia in Hiberniâ scholasticam eruditionem viguisse audivit, etiam quorundam sanctorum virorum, famâ narrante, conversatione incitatus, & præcipuè beatissimi patris & Episcopi Egberti, qui cognomento sanctus vocabatur, necnon & VVicberti venerabilis viri & sacerdotis Dei (quorum uterque ob cœlestis patriæ amorem, domo, patriâ, cognationeque relictâ, Hiberniam secessit, ibique dulcissimos supernæ contemplationis fructus seculo nudus, Deo plenus, solitariâ quotidiè hauriebat conversatione:) horum beatus adolescens æmulari cupiens religionem, cum conniventiâ sui Abbatis & fratrum, in Hiberniam veloci cursu contendit, prædictorum patrum se familiaritati conjungens; quatenùs, ceu prudentissima apis, ex eorum propinquitate mellifluos pietatis carperet flores, & in sui pectoris alveario

a Bed. lib. Hist. Eccles. cap. 26. quam eandem historiam, libro 1. de gestis Regum Angl. cap. 3. Guilielmus Malmesburiensis enarrans, *Hibernense genus hominum innocens genuinâ simplicitate, nil unquam mali moliens,* appellat.
b Bed. lib. 3. cap. 7.
c Id. ibid. cap. 27.
d Id. in Carm. de Vita S. Cuthberti, cap. 11.

veario dulcissimos virtutum favos construeret. Ibique duodecim annos inter eximios simul piæ religionis & sacræ lectionis magistros, futurus multorum populorum prædicator, erudiebatur. *Hæc in primo de vitâ VVillibrordi libro, Alcuinus: & in secundi initio.*

Venerat occiduis quidam de finibus orbis,
Vir virtute potens, divino plenus amore,
Ore sagax, & mente vigil, & fervidus actu;
Ad te, temporibus Pippini, Francia felix:
Quem tibi jam genuit fœcunda Britannia mater,
Doctaque nutrivit studijs sed Hibernia sacris;
Nomine VVilbrordus:

atque iterùm in 33. capitulo:

Vt dudùm cecini, fœcunda Britannia mater,
Patria Scottorum clara magistra fuit.

Vbi doctam Hiberniam, *&* claram Scotorum patriam. *Caroli Magni temporibus eandem fuisse habitam, non obscurè indicat. Vt quod de suâ cecinit* c *Poëta optimus*, de nostrâ *Scotiâ multo rectius possit usurpari.* c Georg. Buchanan. in *Silvis.*

Hæc quoq; cùm Latium quateret Mars barbarus orbem,
Sola propè expulsis fuit hospita terra Camœnis.
Hinc Sophiæ Graiæ, Sophiæ decreta Latinæ,
Doctoresq; rudis formatoresque iuventæ
Carolus ad Celtas traduxit.

Nam ex Hiberniâ traductos fuisse Doctores istos, luculenter confirmat, qui vitam magni Caroli LXX. circiter post mortem ipsius annis scripsit, Notkerus Balbulus Sangallensis monachus, narrationis suæ hinc ducto principio.

Omnipotens * Regum dispositor, ordinatorque regnorum & temporum, cùm illius admirandæ statuæ pedes ferreos vel testaceos comminuisset in Romanis; alterius non minùs admirabilis statuæ caput aureum per illustrem Carolum erexit in Francis. Qui cùm in occiduis mundi partibus solus regnare cœpisset, & studia literarum ubiq; propemodùm essent in oblivione; contigit duos Scotos de Hiberniâ cum mercatoribus Britannis ad littus Galliæ devenire, viros & in secularibus & in sacris scripturis incomparabiliter eruditos. Qui cùm nihil ostenderent venale, ad convenientes emendi gratiâ turbas clamare solebant: Si quis sapientiæ cupidus est, veniat ad nos, & accipiat eam; nam venalis

* al. rerum.
Daniel. 2.

est apud nos. Quam tamen venalem se habere professi sunt, quia populum non gratuita, sed venalia mercari viderunt: ut sic vel sapientiæ, sicut cæteris rebus coëmendis, eos incitarent; vel (sicut sequentia comprobant) per tale præconium in admirationem verterent & stuporem. Deniq; tam diu clamata sunt ista, donec ab admirantibus, vel insanos illos putantibus, ad aures Caroli Regis, semper amatoris & cupidissimi sapientiæ, perlata fuissent. Qui sub omni celeritate ad suam eos præsentiam evocatos interrogavit; si verè, ut ipse famâ comperit, sapientiam secum haberent. Qui dixerunt: Et habemus eam, & in nomine Domini dignè quærentibus dare parati sumus. Qui cùm inquisîsset ab illis, quid pro ipsâ peterent, responderunt: Loca tantùm opportuna, & animas ingeniosas, & sine quibus peregrinatio transigi non potest, alimenta & quibus regamur. Quibus ille perceptis, ingenti gaudio repletus, primùm quidem apud se utrumq; parvo tempore tenuit. Posteà verò, cùm ad expeditiones bellicas urgeretur, unum eorum nomine *CLEMENTEM* in Galliâ residere præcepit: cui & pueros nobilissimos, mediocres, & infimos, satis multos commendavit; & eis, prout necessarium habuerant, victualia ministrari præcepit, habitaculis opportunis ad habitandum deputatis. Alterum verò nomine *ALBINUM* in Italiam direxit: cui & monasterium S. Augustini juxta Ticinensem urbem delegavit; ut illuc ad eum qui voluissent, ad discendum congregati potuissent. Audito autem Albinus de natione Anglorum, quàm gratanter sapientes viros religiosissimus Regum Carolus susciperet, conscensâ navi venit ad eum. *& quæ sequuntur.*

Eadem ipsa ex Chronicis Metropolis Arelatensis *producunt* f *alij: quos Ioannes Rossus VVarvvicensis secutus, in libro de Regibus ita rem narrat.* Florentibus his diebus in Hiberniâ studijs liberalibus præ cæteris regnis, contigit duos Scotos monachos de Hiberniâ cum mercatoribus Britannicis ad littus Galliæ devenire. *& post.* Cum Rex Carolus responsum duorum monachorum Hibernensium audîsset; repletus gaudio, ambos secum retinuit. Tandem unum eorum nomine Clementem, in Galliâ Parisiæ residere fecit. *Hic verò Clemente Antisiodorensi Episcopo, atq; illo Bonifacij Moguntini antagonistâ (cujus in XV. Epistolâ fit mentio), & ætate posterior & inferior officio;* Clemens Scotus *ille fuit, ad quem à Ratgario Fuldensi Abbate* Modestus & Candidus, cum alijs, Grammaticæ studendi gratiâ,

f Vincent. Specul. historial. lib. 23. cap. 173. & Antonin. Chronic. tit. 14. cap. 4. §. 12.

in antiquo Abbatum Cœnobij illius Indice g *missus fuisse legitur. Ejusdem Grammatica quædam Collectanea à Melch. Goldasto* h *citantur: neque alius videtur esse* Clemens, Vitæ Caroli Magni *exarator, in Catalogo authorum, quorum testimonia à VVolfgango Lazio in Commentarijs Reipublicæ Romanæ producuntur, nominatus. Socium autem illius* Albinum, *apud Italos in urbe Ticinensi sive Papiensi à rege Carolo collocatum, ab* Albino *Anglo in loco jam citato clarè separat Notkerus: neq; alium* Ioannem *illum* Albinum *esse existimaverim, cui Rhetorica præcepta inscripta vidisse se testatur* i *Georgius Buchananus, quæ* Albino Flacco *sive* Alcuino *vulgò tribuuntur.*

Neq; prætermittendum est Guil. Camdeni, viri eruditissimi & candidissimi, præclarum hîc testimonium: k Anglo-Saxones nostri illâ ætate, in Hiberniam tanquàm ad bonarum literarum mercaturam undique confluxerunt: unde de viris sanctis sæpissimè in nostris scriptoribus legitur; Amandatus est ad disciplinam in Hiberniam. *Similia quoque in Cambro-Britannicorum Sanctorum Vitis subinde occurrunt: quibus etiam, de* Marco *&* Sulgeno *Britannis, ista visum est adijcere. Sic enim in extremo libri* 1. *de miraculis S. Germani Capitulo, Ericus Antissiodorensis de* Marco *scribit.* Qui natione Britto, educatus verò in Hiberniâ, post longa Pontificalis sanctitatis exercitia, ultroneam sibi peregrinationem indixit. Sic traductus in Franciam, pijssimique regis Caroli (*illius nempè qui Calvus est dictus*) munificentiâ illectus, apud beatorum Medardi & Sebastiani cœnobium anachoriticam exercet vitam; singularis nostro tempore unicæ philosophus sanctitatis. *De* Sulgeno *qui sub annum* 1070. *Episcopus Menevensis fuit, ipsius filius Ioannes hunc in modum cecinit.*

Exemplo patrum, commotus amore legendi,
Ivit ad Hibernos Sophiâ, mirabile, claros.
Sed cùm jam cimbâ voluisset adire revectus
Famosam gentem scripturis atque magistris:
Appulit ad Patriam, ventorum flatibus actus,
Nomine quam noto perhibent Albania longè.
Ac remoratus ibi certè tum quinque per annos
Indefessus agit votum, *&c.*
His ita digestis Scotorum visitat arva:
Ac mox scripturas multo meditamine sacras,
Legis divinæ scrutatur sæpè retractans.
Ast ibi per denos * tricens jam placidus annos

g Christoph. Brovver. in Notis ad Rabani Poemata pag. 118. & Antiquit. Fuldens. lib. 1. cap. 14. pag. 60.
h Goldast. in Notis ad Parænetic. vet. pag. 24. & 96.
i Buchananer, Scotic. lib. 5. in Rege LXV.
k Camden. in Hibern. p. 730.
* *trinos*

Congregat immenſam pretioſo pondere maſſam;
Protinùs argutâ theſaurum mente recondens.
Poſt hæc ad Patriam rameans jam dogmate clarus
Venit, & inventum multis jam dividit aurum;
Proficiens cunctis diſcentibus undique circùm.
Reges, quem populi, Cleri, cunctique coloni,
Omnes unanimes venerantur mente ſerenâ.

In quo Carmine, tria iſta notanda veniunt. I. *Sulgenum legendi causâ*, exẽplo patrum *Hiberniam adire voluiſſe: quod more majorum hoc ab illo factum fuiſſe oſtendit.* II. *Tametſi* l *Norvvagienſes graſſatores nono poſt Christum ſeculo, duce Turgeſio, inſulam hanc per annos* XXX. *occupantes, Eccleſias ferè omnes atque libros incendio conſumpſerint: revixiſſe tamen bonarum literarum ſtudia, & ſeculo adhuc undecimo habitam fuiſſe* Hiberniam (*ut in vitâ Florentij loquitur Franciſcus Guillimannus*) *virorum* ſanctiſſimorum doctiſſimorumque officinam. III. *Ad illa ipſa uſque tempora Hibernos noſtros* κατ' ἐξοχὴν Scotorum *nomen retinuiſſe. Narrat enim hic Iohannes, patri ſuo fuiſſe propoſitum, ſtudendi gratiâ,* Hiberniam *petere; ſed navigio, quo vectus illò pervenire cogitaverat, adverſis ventis acto, ad* Albaniam *appuliſſe; ibidemque quinquennij factâ morâ,* Scotorum *demùm arva inviſiſſe, atque illic* X. *vel* XIII. *annos ſacrarum Scripturarum lectioni impendiſſe.*

l Girald. Cambrenſ. Topograph. Hibern. diſtinct. 3. cap. 37. 42. 46. Iocelin. in Vitâ Patricij, cap. 175. & 186.

Hæc ex innumeris paucula, ad Epiſtolæ XIII. *illuſtrationem, proferre viſum fuit. In cæteris ſi quid obſcuri ſit, quod ex temporis hiſtoriâ lumen aliquod deſideret; ei facem, ex vetere memoriâ comparatam, præferre conati ſumus. Id tantùm jam monendum: ex ijs quæ ab alijs antehàc ſunt edita, plures epiſtolas hîc addi potuiſſe. & illam nominatim, quæ anno 742. à Papa Zacharia ad VVittam vel VVittanum ſcripta, inter* m *Romanorum Pontificum &* n *Bonifacij Moguntini epiſtolas excuſa proſtat. Qui enim Saxonico nomine* Witanus *ſive* Whitus *dictus eſt, à* o *Lupo Servato & alijs Latino vocabulo,* Albuinus *eodem ſenſu eſt appellatus: is ipſe, qui* egreſſus de Hiberniâ (*ut notat* p *Thritemius*) prædicationis causâ venit in Thuringiam; *ubi à Bonifacio primus Barbarenæ ſive Buraburgenſis eccleſiæ Epiſcopus eſt conſtitutus.* In oppido *enim Buraburg* iuxta *fritzlar*, ſedi Epiſcopali poſt ſuum receſſum ordinavit Epiſcopum Albuinum diſcipulum ſuum Hibernienſem, monaſterij urbis Monachum: cuius feſtum agitur *VII.* Kalend. Nouembris. *quemadmodum ex M S. ſuo retulit Nicol. Serarius, rerum Moguntiacarum lib. 3. notat. 29.*

m Epiſt. Decret. edit. Romæ, tom. 2. epiſt. 2.
n Bonifac. epiſt. 131.
o Lup. in Vitâ VVigberchti, cap. 24.
p Io Trithem, de viris illuſtr. Ord. Benedicti, lib. 4. cap. 190. Vid. & lib. 3. cap. 267.

Ex ineditis verò plurimæ ſunt epiſtolæ, quas omni licet adhibita diligentia, conſequi nequivimus : inter quas & Regum noſtrorum illæ ſunt, de quibus in Caroli Magni vita Eginhardus. Scotorum reges ſic habuit ad ſuam voluntatem per ſuam munificentiam inclinatos, ut eum nunquàm aliter quàm Dominum, ſeque ſubditos & ſervos ejus pronuntiarent. Extant Epiſtolæ ab ijs ad eum miſſæ, quibus huiuſmodi affectus eorum erga illum indicatur. *Sed has, & ejus generis alias, illis qui in tranſmarinis partibus degunt è tenebris eruendas relinquimus ; earum quas domi reperire potuimus editione hoc tempore contenti.*

SERIES EPISTOLARVM QVÆ IN HAC SYLLOGE CONTINENTVR.

Vſſerij recenſiones quæ in fine Editionis Dublinienſis repoſitæ erant, ſingulis in hac Editione Epiſtolis ſubjectæ ſunt, pro Majori Lectorum commoditate.

VETERVM

VETERVM EPISTOLARVM HIBERNICARVM SYLLOGE.

GREGORII I. Romani Pontificis, ad Episcopos Hiberniæ. EPIST. I.

Gregorius, Vniversis Episcopis per Hiberniam.

SCRIPTA vestra summâ cum gratulatione suscepi: sed erit in me uberior valdè lætitia, si mihi de vestrâ contigerit reversione gaudere. Prima itaque Epistolæ vestræ frons gravem vos pati persecutionem innotuit.. Quæ quidem persecutio dum non rationabiliter sustinetur, nequaquam proficit ad salutem. Nam nulli fas est retributionem præmiorum expectare pro culpâ. Debetis enim scire (sicut beatus Cyprianus dixit) quia *Martyrem non facit pœna, sed causa*. Dum igitur ita sit, incongruum nimis est de eâ vos, quam dicitis, persecutione gloriari, per quam vos constat ad æterna præmia minimè provehi. Reducat ergo charitatem vestram tandem integritas fidei ad matrem, quæ vos generavit, Ecclesiam. Nulla vos animorum intentio à concordiæ unitate dissociet: nulla persuasio rependo vos à recto itinere defatiget. Nam in Synodo, in quâ de *Tribus capitulis* actum est, apertò liquet, nihil de fide convulsum esse, vel aliquatenùs immutatum, sed (sicut scitis) de quibusdam illic solummodò personis est actitatum: quarum una, cujus scripta evidenter à rectitudine Catholicæ fidei deviabant, non injustè damnata est. Anno Christi 592.

Quod autem scribitis, quia ex illo tempore inter alias provincias mameximè flagellatur Italia: non hoc ad eius debetis intorquere opprobrium quoniam scriptum est: *Quem diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium quem recipit.* Si igitur ita est, ut dicitis; ex eo tempore magis dilecta est apud Deum & modis omnibus approbata, ex quo Domini sui meruit sustinere flagella. Quia verò non ita fit, quemadmodum, vos in eius insultatione affirmare conamini, rationem attendite. Postquàm recordandæ memoriæ *Vigilius* Papa in urbe regiâ constitutus, Hebr. 12.6.

contra *Theodoram* tunc Augustam & *Acephalos* damnationis promulgavit sententiam; tunc Romana urbs ab hostibus adita & captivata est. Ergo bonam causam habuerunt *Acephali*, & iniustè damnati sunt, post quorum damnationem talia contigerunt? Absit. Hoc enim nec nostrûm quempiam, nec alios qui Catholicæ fidei mysteriis instituti sunt, vel dicere, vel aliquo modo confiteri convenit. His denique cognitis, ab hâc quandoque iam deliberatione recedite.

Vt igitur de *Tribus capitulis* animis vestris ablatâ dubietate, possit satisfactio abundanter infundi; librum quem ex hâc re sanctæ memoriæ decessor meus *Pelagius* Papa scripserat, vobis utile iudicavi transmittere. Quem si deposito voluntariæ defensionis studio, puro vigilantique corde sæpiùs volueritis relegere; eum vos per omnia secuturos, & ad unitatem nostram reversuros nihilominùs esse confido. Porrò autem si, post huius libri lectionem, in eâ quâ estis volueritis deliberatione persistere; sine dubio non rationi operam, sed obstinationi vos dare monstratis. Vnde iterùm habitâ locutione, charitatem vestram admoneo, ut quoniam (Deo suffragante) fidei nostræ integritas in causâ *Trium capitulorum* inviolata permansit; mentis tumore deposito, tanto citiùs ad matrem vestram, quæ filios suos expectat & invitat, Ecclesiam redeatis, quanto vos ab eâ quotidiè expectari cognoscitis.

RECENSIO.

Ex Gregorij Regesto; lib. 2 epist. 36. Indictione 10. *qua anno ara nostra Christiana* 592 *respondet.*

EPIST. II.

Ejusdem GREGORII, ad *Quirinum* Episcopum.

Anno Christi 601.

Gregorius, Quirino Episcopo, & cæteris Episcopis in Hiberniâ Catholicis.

QVia charitati nil longè est; quos dividunt loca, jungat epistola. Lator itaque præsentium ad Petri Apostolorum principis Ecclesiam veniens, fraternitatis vestræ se asservit ad nos epistolas accepisse, easque in Hierosolymorum urbe cum rebus quoque alijs perdidisse. In quibus, sicut ipse ait, studuistis inquirere, sacerdotes ac plebes quæ *Nestoriana* hæreseos errore confusæ sunt, cùm ad matrem electorum omnium Catholicam Ecclesiam revertuntur, utrùm baptizari debeant, an certè solius veræ fidei confessione ejusdem matris Ecclesiæ visceribus adjungi.

Et quidem ab antiquâ patrum institutione didicimus, ut qui apud hæresim in Trinitatis nomine baptizantur, cùm ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut unctione chrismatis, aut impositione manus, aut solâ professione fidei ad sinum matris Ecclesiæ revocentur. Vnde *Arianos* per impositionem manus *Occidens*, per unctionem verò sancti chrismatis ad ingressum sanctæ Ecclesiæ Catholicæ *Oriens* reformat. *Monophysitas* verò & alios ex solâ uera confessione recipit; quia sanctum baptisma, quod sunt apud hæreticos consecuti, tunc in eis vires emundationis accipit,

cùm vel illi per impositionem manus Spiritum sanctum acceperint, vel isti per professionem veræ fidei sanctæ & universalis Ecclesiæ visceribus fuerint uniti. Hi verò hæretici qui in Trinitatis nomine minimè baptizantur, sicut sunt * *Bonosiani* & *Cataphryges* (quia & illi Christum Dominum non credunt, & isti sanctum Spiritum perverso sensu esse quendam pravum hominem *Montanum* credunt, quorum similes multi sunt) & alij tales, cùm ad sanctam Ecclesiam veniunt, baptizantur: quia baptisma non fuit, quod in errore positi in sanctæ Trinitatis nomine minimè perceperunt. Nec potest hoc ipsum baptisma dici iteratum; quod, sicut dictum est, in Trinitatis nomine non erat datum.

* al. *Bonosiaci.*

Nestoriani verò quia in sanctæ Trinitatis nomine baptizantur, sed eos Iudaïcæ perfidiæ similes, incarnationem unigeniti non credentes, suæ hæreseos error obscurat, ad sanctam Ecclesiam catholicam venientes, de veræ fidei firmitate & confessione docendi sunt: ut unum eundemque Dei & hominis filium, Deum Dominum nostrum Iesum Christum credant, ipsum existentem in divinitate ante sęcula, & ipsum factum hominem in fine sæculorum: quia *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Verbum verò carnem dicimus factum, non immutando quod erat, sed suscipiendo quod non erat. Incarnationis enim suæ mysterio unigenitus patris nostra auxit, sua non minuit. Vna itaque persona est Verbum & caro, sicut ipse ait: *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, Filius hominis qui est in cœlo.* Qui filius Dei in cœlo, erat filius hominis qui loquebatur in terrâ. Ioan.1.14. 1.Ioan.5.13.

Hinc Ioannes ait: *Scimus quia filius Dei venit, & dedit nobis sensum.* Qui nobis quem sensum dederit, illicò subjungit: *ut cognoscamus verum Deum.* Quem hoc loco verum Deum insinuat, nisi Patrem omnipotentem? Sed quid etiam de omnipotente filio sentiat, adjungit: *Et simus in vero filio eius Iesu Christo.* Ecce ait verum Deum Patrem, verum eius filium Iesum Christum. Quem verum filium quid esse sentiat, apertiùs ostendit: *Hic est*, inquit, *verus Deus, & vita æterna.* Si igitur, iuxta errorem *Nestorij*, alius Verbum, atque alius esset homo Iesus Christus; qui verus est homo, utique verus Deus non esset & vita æterna. Sed unigenitus filius Verbum ante sæcula factus est homo. Hic est ergo *verus Deus, & vita æterna.*

Certè cùm hunc sancta Virgo conceptura esset, & loquentem ad se Angelum audiret, ait: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi sicut dicis.* Quæ cùm eum concepisset, & ad *Elizebeth* cognatam suam pergeret, ab eadem *Elizabeth* protinùs audivit: *Vnde ego digna, ut mater Domini mei veniat ad me?* Ecce eadem Virgo & *ancilla* Domini dicitur, & *mater*. *Ancilla* enim Domini, quia Verbum ante sæcula unigenitus æqualis est patri: *Mater* verò, quia in eius visceribus ex sancto Spiritu, de eiusque carne factus est homo. Nec alterius ancilla, alterius mater: quia dum unigenitus Dei existens ante sæcula, ex eius utero natus est homo, investigabili miraculo facta est ancilla hominis per divinitatem, & mater Dei per carnem. Luc 1.38. Luc.1.43.

Non autem priùs in utero Virginis caro concepta est, & postmodum

divinitas venit in carnem: sed mox ut Verbum venit in utero, mox Verbum servatâ propriæ veritate naturæ factum est caro. Et perfectus homo, id est, in veritate carnis & animæ rationalis, natus est per uterum Virginis unigenitus filius Dei. Vnde & unctus præ participibus dicitur, sicut Psalmista ait: *Vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* (Psalm. 45. 7.) Vnctus quippe est oleo, dono videlicet Spiritus sancti: sed præ consortibus unctus est, quia omnes nos priùs peccatores homines existimus, & postmodum per unctionem sancti Spiritus sanctificamur. Ipse autem qui existens Deus ante sæcula, per sanctum Spiritum in utero Virginis homo conceptus est in fine sæculorum, ibi ab eodem Spiritu unctus est, ubi conceptus: Nec antè conceptus, & postmodum unctus est; sed hoc ipsum de Spiritu sancto ex carne Virginis concipi, à sancto Spiritu ungi fuit.

Hanc ergò nativitatis eius veritatem quicunque à perverso errore *Nestorij* revertuntur, coram sanctâ fraternitatis vestræ congregatione fateantur; eundem *Nestorium*, cum omnibus sequacibus suis, & reliquas hæreses anathematizantes. Venerandas quoque Synodos, quas universalis Ecclesia recipit, se recipere & venerari promittant: & absque ullâ dubitatione eos Sanctitas vestra, servatis eis proprijs ordinibus, in suo cætu recipiat: ut dum & per sollicitudinem occulta mentis eorum discutitis, atque eos per veram scientiam recta quæ tenere debeant docetis, & per mansuetudinem eis nullam contrarietatem vel difficultatem de proprijs suis ordinibus facitis; eos ab antiqui hostis ore rapiatis. Et tanto vobis apud omnipotentem Deum æternæ gloriæ crescat retributio, quanto multos colligitis, qui vobiscum in Domino sine fine glorientur. Sancta itaque Trinitas orantes pro nobis suâ vos protectione custodiat; vobisque in amore suo dona multipliciora concedat.

RECENSIO.

Ex Regest. lib 9. Epist 61. Indictione 4. (qua in annum 601. incurrit:) licet manuscriptus Vaticanus Iberiam *hic legat, pro* Hibernia.

S. COLVMBANI Hiberni.

EPIST. III.

Circa annum 610.

O Tu Vita quantos decepisti, quantos seduxisti, quantos excæcasti! Quæ, dum fugis, nihil es; dum videris, umbra es; dum exaltaris, fumus es. quæ quotidie fugis, & quotidie venis; quæ veniendo fugis & fugiendo venis: dissimilis eventu, similis ortu, dissimilis luxu, similis fluxu; dulcis stultis, amara sapientibus. Qui te amant non te sciunt: & qui te contemnunt, ipsi te intelligunt. Ergò non es vera, sed fallax. te ostendis quasi veram, te reducis quasi fallacem. Quid ergò es humana Vita? via es mortalium, & non vita, à peccato incipiens usque ad mortem. Vera enim esses, si te peccatum primæ transgressionis humanæ non interrupisset. & tunc casabunda & mortalis devenisti, cùm omnes tuos viatores morti assignasti. Via ergò es ad vitam, non vita. vera enim es via, sed non plana; alijs longa, alijs

brevis; alijs lata, alijs angusta; alijs læta, alijs tristis; omnibus similiter festinans, & irrevocabilis: via es, inquam, via es, sed non omnibus manifesta es. multi enim te vident, sed pauci te viam esse intelligunt. Sic enim subtilis es, & sic seductrix, ut paucorum sit te scire viam. Interroganda ergò es, & non credenda nec vendicanda; transeunda non habitanda, misera humana Vita. Nullus enim in viâ habitat, sed ambulat; ut qui ambulant in viâ, habitent in patriâ. Quare ergo tu mortalis Vita habitaris, diligeris, vendicaris? * Afscita es à perditis, contemneris à sensatis, caveris à salvandis. Timenda itaque es humana Vita, & multùm cavenda; quæ sic fugitiva es, sic periculosa, sic brevis, sic incerta, ut quasi umbra, aut imago, aut nubes, aut nihil, aut inane, dissolvaris. Dum ergò nihil es: ô mortalis Vita, nisi viæ imago, fugitiva ut avis, ut nubes incerta, & fragilis ut umbra, ut somnium: sic per te iter agendum est, tam sollicitè, tam cautè, tam expeditè, ut viatorum more ad veram Patriam omnibus intelligentibus festinandum sit; de transacto securis, de eo quod restat sollicitis. Nihil enim tibi prodest ascendere, quod ascenderis, nisi, quod restat, evaseris. Via enim, & ascensus quidam, putanda est Vita hæc. Non quæramus in viâ, quod futurum est in patriâ. Labor enim & fatigatio in itinere versatur; in patriâ requies & securitas paratur. Cavendum est itaque nobis, ne fortè per viam securi simus, & ad veram nostram patriam non perveniamus. Sunt enim reverâ nonnulli in hoc itinere securi, a desides, lividi: ut non tam in viâ, quàm in patriâ esse videantur: & non tam voluntarij, quàm inviti eunt ad patriam, nimirùm iam perditam. Hîc enim in viâ præusi sunt patriâ, & de brevi vitâ æternam mortem mercati sunt: infelices de frustrato commercio læti sunt; aliena caduca dilexerunt, & propria æterna neglexerunt. Quapropter quamvis sint læta, quamvis blanda, quamvis sint speciosa, aliena terrena devitemus, ut propria æterna non perdamus. *Fideles in alienis* inveniamur, ut in propriis ac nostris hæredes efficiamur: donante Domino nostro Iesu Christo, qui vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen. Luc. 16. 12.

* al. *Diligeris à stultis.*

a *Desides, lividi.* in Sangallensi codice omittuntur hæ duæ voces; non malè.

RECENSIO.

De eo Trithemius, *in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis* Ex Hiberniâ veniens in Galliam & Germaniam, velut olim Druydum princeps, cultus divini & cœnobia auxit & famulos. Cùm adhuc iunior esset, magnum studium litteris sanctis impendit: adeò ut eleganti stylo scripserit. In totum Psalterium Commentariorum lib. 1. & quaidam ad fratres Epistolas. *Inter Epistolas verò hanc primùm edidit V. CL. Melchior Haiminsfeldius Goldastus, ex vetustissimo codice Bibliotheca Monasterij S. Galli; in quo, hoc titulo prænotata legebatur. INCIPIT EPISTOLA S. COLVMBANI ABBATIS. quanquam in eâ* nullum apparere epistolici characteris vestigium, *rectè à viro eruditissimo est observatum: sicut etiam, hinc sermonis sui 49. exordium mutuatum esse Homiliarum ad fratres in eremo, quæ inter Augustini opera feruntur, consarcinatorem. Et sanè, inter Columbani instructiones, seu Homilias XIII. quæ in manuscripto Monasterij Bobiensis habentur, hæc ipsa ordine* quinta *reperitur; indeque descripta, Parisijs à Thomâ Messinghame typis est mandata. Nos verò, ex mutuâ utriusque editionis collatione, hanc sive Epistolam, sive Homiliam aliquanto emendatiorem hic exhibuimus.*

Epist. IV.

Ejusdem Colvmbani, Rhythmica.

MVndus iste transit, & quotidiè decrescit:
Nemo vivens manebit, nullus vivus remansit.
Totum humanum genus ortu utitur pari,
Et de simili vitâ fine cadit æquali.
Deferentibus vitam mors incerta subripit:
Omnes superbos vagos mœror mortis corripit.
Quod pro Christo largiri nolunt, omnes avati
Importunè omittunt: post se colligunt * alî.
Parvum ipsi viventes Deo dare vix audent:
Morti cuncta relinquunt; nihil de ipsis habent.
Quotidiè decrescit vita præsens, quam amant:
Indeficiens manet sibi pœna quam parant.
Lubricum, quod labitur, conantur colligere:
Et hoc, quod se seducit, minùs timent credere.
Ioan. 3. 19. Dilexerunt tenebras tetras magis quàm lucem:
Imitari contemnunt vitæ Dominum Ducem.
Velut in somnis regnent, unâ horâ lætantur:
Sed æterna tormenta adhuc illis parantur.
Cæci nequaquàm vident quid post obitum restat:
Peccatori impio quod impietas præstat.
Cogitare convenit te hæc cuncta, Amice:
Absit tibi amare huius formulam vitæ.
Esai. 40. 6. *Omnis caro ut fœnum*, flagrans licèt florida:
1. Pet. 1. 24. Sicque, *quasi flos fœni omnis eius gloria.*
Iacob. 1. 11. Orto sole arescit fœnum, & flos deperit:
Sic est omnis iuventus, virtus cùm defecerit.
Vultûs Christi radius præ cunctis amabilis,
Magis diligendus est, quàm flos carnis fragilis.
Cavero, Filiole, seminare species,
Quas mox ingredietur non parva pernicies.
Plerique perpessi sunt pœnarum incendia;
Voluntatis lubricæ nolentes dispendia.
Poculum impijssimæ noli tu bibere;
Vnde multos plerumque vides lætos ridere.
Nam quoscumque videris ridere inaniter;
Scito in novissimis quòd flebunt amariter.
Conspice, Charissime, sic esse libidinem,
Vt morsum mortiferum; quod vincit dulcedinem,
Noli pronus pergere per vias mortalium:
Quàm multis evenisse conspicis naufragium?
Perge inter laqueos cum suspensis pedibus;
Per quos captos cæteros incautos comperimus.

* id est, *alteri.*

De terrenis eleva tui cordis oculos:
Ama amantiſſimos Angelorum populos.
Beata familia, quæ in altis habitat:
Vbi ſenex non gemat, neque infans vagiat:
Vbi non eſuritur, ubi numquam ſititur:
Vbi cibo ſuperno plebs cœleſtis paſcitur.
Vbi nemo moritur, quià nemo naſcitur:
Vbi aula regia [ac] cœleſtis paſcitur.
Vbi vita viridis veraque eſt futura:
Quam nec mors, nec mœroris metus, eſt conſumptura.
Læti leto tranſacto lætum Regem videbunt;
Cum regnante regnabunt, cum gaudente gaudebunt.
Tunc dolor, tunc tædium, tunc labor delebitur:
Tunc Rex Regum, Rex mundus, à mundis videbitur.

RECENSIO.

Ex duobus antiquis Bibliothecæ Sangallenſis Monaſterij exemplaribus edidit Goldaſtus: quorum unum ἀνώνυμον, alterum auctoris nomen præferebat. Verùm & illum & me quoque fugerat, quod à doctiſſimo Epiſcopo Kilmorenſi D. Guillielmo Bedello eſt animadverſum; rythmis orationem totam contineri. Vt inter ea quæ ad canendum digna *Columbanum edidiſſe ſcribit* a *Ionas &* b *Sigebertus, etiam hæc numeranda fuerit epiſtola. Verſus enim ſunt pariſyllabi omnes, modulationi accommodati: in quibus, eliſionum & quantitatis ratione proriùs neglectâ, quatuordecim ſyllabarum numerus ſtudiosè eſt obſervatus. Vnde ſingulis per ϛίχυς deſcriptis, paucula quædam à nobis ſunt leviter immutata, & tres quoque dempti verſiculi, quibus nullus alius ſimili rythmo deſinens reſpondere deprehendebatur, nempè poſt diſtichon decimum-tertium.*

Pulchritudo hominum ſeneſcens delabitur.

Poſt vigeſimum-tertium. Vbi laudes Domini nulla vox retinet. *vel potiùs (ut & ſenſus & numeri ſyllabarum ratio poſtulat)* nulla vox non recinet.

& poſt vigeſimum-quintum. In quâ malè reſonans, nulla vox audita eſt.

Huius generis verſus, inter Bonifacij Moguntini epiſtolas, complures cernuntur, octo ſyllabarum numero conſtantes: de quibus (in epiſtolâ ſexageſima-quinta ad Aldhelmum) ita meminit Ædiluvaldus. Huic noſtræ parvitatis Epiſtolæ trina cantati modulaminis carmina, binis generibus digeſta ſubdidimus, *&c.* quorum tertium non pedum menſurâ elucubratum, ſed octonis ſyllabis in uno quolibet verſu compoſitis (unâ eademque littera comparibus linearum tramitibus aptata) curſim calamo perarante caraxatum tibi ſagaciſſime c fator, tranſmittens dicavi. *Simplicibus verò hiſce rythmis ſucceſſerunt demùm verſus qui (ab inventoris, ut putatur, nomine)* Leonini *ſunt dicti* ex rythmo *pariter &* metro *conſtantes: utpotè, in quibus tùm ſimiliter cadentium, tùm quantitatis ſyllabarum ratio eſt habita. Cuius generis inter primos qui extant,* Guilielmi Pictavienſis *illi ſunt, quos ad Epiſtolam* 29. *ſumus producturi,*

a Ionas Abbas in Vita S. Columbani, cap. 2. b Sigebert. de ſcript. Eccleſ. cap. 60.
c *Pater*, ut infrà in (ipſius Aldhelmi) epiſtola XIII.

Ejuſdem COLVMBANI ad HVNALDVM. EPIST. V.

Caſibus innumeris decurrunt tempora vitæ,
Omnia prætereunt, menſes volvuntur * & anni; * al. *in annis.*
Labitur in ſenium momentis omnibus ætas.

Ut tibi perpetuam liceat comprehendere vitam,
Moles illecebras vitæ nunc ſperne caducæ.
Blandâ luxuriâ virtus ſuperatur honeſta.
Ardet avaritiâ cœcáque cupidine pectus.
Neſcit habere modum vanis mens dedita curis.
Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.
Summa quies, nil velle ſuper, quàm poſtulat uſus.
Hos ergo verſiculos miſi tibi ſæpè legendos:
Ut mea dicta tuis admittas auribus, oro.
Ne te decipiat vana & peritura voluptas.
Aſpice quàm brevis eſt procerum regumque poteſtas.
Lubricâ mortalis citò tranſit gloria vitæ.
Da veniam dictis; fuimus fortaſſe loquaces.
Omne quod eſt nimium, ſemper vitare memento.

Columbanus Hibernus, Hunaldo diſcipulo.

Suſcipe, *Hunalde*; libens & perlege mente ſerenâ
Dicta *Columbani*, fidâ te voce monentis:
Quæ licèt ornatu careant ſermonis honeſti,
Vota tamen, mentiſque piæ teſtantur amorem.
Vive, Deo fidens, Chriſti præcepta ſequendo,
Dum modò vita manet, dum tempora certa ſalutis.
Tempus & hora volat, momentis labitur ætas.
Deſpice, quæ pereunt, fugitivæ gaudia vitæ.
Non fragiles ſecteris opes, & inania lucra:
Nec te ſollicitet circumflua copia rerum.
Sint tibi divitiæ, divinæ dogmata legis,
Sanctorumque patrum caſtæ moderamina vitæ;
Omnia quæ dociles ſcripſerunt antè magiſtri,
Vel quæ doctiloqui cecinerunt carmina vates.
Has cape, divitias ſemper contemne caducas:
In mentemque tibi veniat tremebunda ſenectus;
Quam gelidæ tandem ſequitur violentia mortis.
Vltima jam ſapiens meditatur tempora vitæ,
Torpentes ſenio vires, morboſque frequentes,
Incertumque diem lethi, certoſque dolores.
Multa ſenem fragilis vexant incommoda carnis.
Nam macie turpi tabeſcunt languida membra:
Tunc genuum junctura riget, venaſque per omnes
Illius in toto frigeſcit corpore ſanguis;
Sic baculo nitens artus ſuſtentat inertes.
Quid triſtes memorem gemitus: quid tædia mentis?
Somnus abeſt oculis, illum ſonus excitat omnis.
Quid tunc argenti, fulvi quid proderit auri
Improba congeries multos collecta per annos?
Munera quid procerum? ditis quid prandia menſæ?
Quid meminiſſe juvat tranſactæ gaudia vitæ,

Venerit

Veneris extremi tandem cùm terminus ævi?
Hæc, dum vita volat, vigili qui mente retractat,
Spernit avaritiam, vanosque refutat honores.
Quid modò terrenis mentes intendere curis
Mortales cupiunt? quid turpia lucra sequuntur?
Semper avarus eget nummo, testante Poëta,
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.
Indiget inter opes, nec habet quod habere videtur.
Ille domi solus nummos abscondit in arcâ,
Divitias cumulans: dum sese nescit amare,
Plus amat hæredem, servat cui cuncta fidelis.
O nimiùm felix, parcus cui sufficit usus,
Corporis ut curam moderamine temperet æquo.
Non miserâ capitur cæcaque cupidine rerum,
Nec majora cupit, quàm quæ natura reposcit:
Non lucri cupidus nummis marsuppia replet,
Nec molles cumulat tinearum ad pabula vestes:
Pascere non pingui procurat fruge caballos,
Nec trepido tales volvit sub pectore curas,
Ne subitis pereat collecta pecunia flammis,
Aut fractâ nummos rapiat fur improbus arcâ,
Vivitur argento sine, iam sine vivitur auro;
Nudi nascuntur, nudos quoque terra receptat.
Divitibus nigri reserantur limina Ditis,
Pauperibusque pijs cœlestia regna patescunt.
Temnere divitias monuit Salvator avaros:
Quisquis amat Christum, sequitur vestigia Christi.
Nam brevis & fragilis moritutæ gloria carnis,
Quicquid habet, rapidi velox fuga temporis aufert.
Pulchrè veridici cecinit vox talia Vatis,
Tempora dinumerans ævi vitæque caducæ:
Omnia tempus agit, cum tempore cuncta trahuntur.
Alternant elementa vices, & tempora mutant:
Accipiunt augmenta dies noctesque vicissim,
Tempora sunt florum, retinet sua tempore messis:
Sic iterùm spisso vestitur gramine campus.
Tempora gaudendi, sunt tempora certa dolendi: Ecclesiast. 3.4.
Tempora sunt vitæ, sunt tristia tempora mortis.
Omnia dat, tollit, minuitque volatile tempus.
Ver, æstas, autumnus, hyems, redit annus in annum:
Omnia cùm redeunt, homini sua non redit ætas.
Hæc sapiens omni semper reminiscitur horâ,
Atque domum luctus epulis præponit opimis.
Vltima nunc humili concludam verba precatu;
Sis memor ipse mei, versus cùm legeris istos.
Tempora sic habeas optatæ longa senectæ.

Vsserij Epist. Hibern.

RECENSIO.

Acrostichis utriusque nomen complectens, à Goldasto primùm est edita, sed à subsequente Epistolâ divulsa, quam ille ad Sethum quendam scriptam fuisse putavit; fretus authoritate Manuscripti Sangallensis, in quo primus versus ita legebatur.

Suscipe, Sethe, libens & perlege mente serena.

Nos verò inscriptionem alteram, quam in primâ hujus Epistolæ editione ex suis codicibus expressit Georgius Fabricius, vel eo nomine retinendam censuimus; quòd non tam ad ipsam acrostichidem, quàm ad sequens Carmen, illa loquacitatis excusatio referenda videatur;

Da veniam dictis, fuimus fortasse loquaces.

EPIST. VI.

Ejusdem COLUMBANI, ad Fedolium.

ACcipe, quæso,
Nunc bipedali
Condita versu
Carminulorum
Munera parva:
Tuque frequenter
Mutua nobis
Obsequiorum
Debita redde.
Nam velut æstu,
Flantibus Austris,
Arida gaudent
Imbribus arva;
Sic tua nostras
Missa frequenter
Lætificabit
Pagina mentes.
Non ego posco
Nunc perituræ
Munera gazæ:
Non, quod avarus
Semper egendo
Congregat, aurum:
Quod sapientum
Lumina cœcat,
Et velut ignis
Flamma perurit
Improba corda.
Sæpè nefanda
Crimina multis
Suggerit auri
Dira cupido.
E quibus ista
Nunc tibi pauca
Tempore prisco
Gesta retexam.
Extitit ingens
Causa malorum
Aurea pellis.
Corruit auri
Munere parvo
Cœna Dearum;
Ac tribus illis
Maxima lis est
Orta Deabus.
Hinc populavit
Trojugenarum
Ditia regna
Dorica pubes.
Iuraque legum
Fasque fidesque
Rumpitur auro.
Impia quippe
Pigmalionis
Regis ob aurum
Gesta leguntur.
Sic Polydorum
Hospes avarus
Incitus auro
Fraude necavit.
Fœmina sæpè
Perdit ob aurum
Casta pudorem.
Non * Iovis auri
Fluxit in imbre:
Sed quod adulter
Obtulit aurum,
Aureus ille
Fingitur imber.
Amphiaraum
Prodidit auro
Perfida conjunx.
Hectoris heros
Vendidit auro
Corpus Achilles,
Et reserati
Munere certo
Nigra feruntur
Limina Ditis.
Nunc ego possem
Plura referre,
Ni brevitatis
Causa vetaret.
Hæc tibi, Frater
Inclite, parva
Litterularum
Munera mittens,
Suggero vanas
Linquere curas.
Desine, quæso,
Nunc animosos
Pascere pingui
Farre caballos:
Lucraque lucris
Accumulando,
Desine nummis

* Casus recti. ἀρχαϊκῶς.

Addere nummos.
Vt quid iniquis
Consociaris,
Munera quorum
Crebra receptas?
Odit iniqui
Munera Christus.
Hæc sapienti
Despicienda,
Qui fugitivæ
Atque caducæ
Cernere debet
Tempora vitæ.
Sufficit autem
Ista loquaci
Nunc cecinisse
Carmina versu.
Nam nova forsan
Esse videtur
Ista legenti
Formula versus.
Sed tamen illa
Trojugenarum
Inclita Vates
Nomine Sappho,
Versibus istis
Dulce solebat
Edere carmen.
Si tibi cura
Fortè volenti
Carmina tali
Condere versu,
Semper ut unus
Ordine certo
Dactylus istic
Incipiat pes:
Inde sequenti
Parte trochæus
Proximus illi
Ritè locetur.
Sæpè duabus
Claudere longis
Vltima versus
Iure licebit.
Tu modò, Frater
Alme *Fedoli*,
Nectare nobis
Dulcior omni,
Floridiora
Doctiloquorum
Carmina linquens,
Frivola nostra
Suscipe lætus.
Sic tibi *Christus*,
Arbiter orbis,
Omnipotentis
Vnica proles,
Dulcia vitæ
Gaudia reddat:
Qui sine fine,
* Nomine Patris * al. *Numine.*
Cuncta gubernans
Regnat in ævum.

Hæc tibi dictâram morbis oppressus acerbis,
Corpore quos fragili patior, tristique senectâ.
Nam dum præcipiti labuntur tempora cursu,
Nunc ad Olympiadis * ter senos venimus annos. * al. *ter sene.*
Omnia prætereunt, fugit irreparabile tempus.
Vive, vale lætus, tristisque memento senectæ.

RECENSIO.

Ex Manuscriptis Bibliotheca Monasterij S. Galli, anno 1604. à M. Goldasto & Henr. Canisio edita. Versibus autem bipedalibus Adonicis *est conscripta: elisionis syllabarum occasione omni diligenter evitatâ, ut Carmen esset constanter* πεντασύλλαβον *eoque ad cantum magis aptè conveniret. Annexi sunt & Hexametri sex: in quorum antepenultimo ætatem suam author ita indicat*

Nunc ad Olympiadis ter senæ venimus annos.

Vel pluraliter potiùs, Olympiadum ter senûm. *Vt ista scripserit Columbanus, annum agens vel LXXII. si* quatuor, *vel XC. si* quinque *annorum spatio (Latinorum quorundam more) Olympiadicam periodum definiamus.*

LAVRENTII Dorobernensis Archiepiscopi, ad Scotos, Hiberniæ incolas. EPIST. VII.

Dominis, charissimis fratribus, Episcopis vel Abbatibus per universam Scotiam; Laurentius, Mellitus & Iustus Episcopi, servi servorum Dei. Circa annum 614.

DVm nos sedes Apostolica more suo, sicut in universo orbe terrarum, in his occiduis partibus ad prædicandum gentibus Paganis

dirigeret; atque in hanc insulam, quæ Britannia nuncupatur, contigit introisse: antequàm cognosceremus, credentes quòd iuxta morem universalis Ecclesiæ ingrederentur, in magnâ reverentiâ sanctitatis tam Britones quàm Scotos venerati sumus. Sed cognoscentes Britones, Scotos meliores putavimus. Scotos verò per *Daganum* Episcopum in hanc quam superiùs memoravimus insulam, & * *Columbanum* Abbatem in Galliis venientem, nihil discrepare à Britonibus in eorum conversatione didicimus. Nam *Daganus* Episcopus ad nos veniens, non solùm cibum nobiscum, sed nec in eodem hospitio quo vescebamur sumere voluit.

* cuius iam proximè præcesserunt Epistolæ.

Cætera, quæ de legitimo observandi Paschatis tempore sequebantur, desiderantur.

RECENSIO.

Desumptum est hoc Epistolæ huius principium ex Bedæ Historia Ecclesiastica libro 2. cap. 4. ubi & reliquæ partis, quæ desideratur, argumentum ita enarratum invenitur. *Laurentius* non solùm novæ, quæ de Anglis erat collecta, Ecclesiæ curam gerebat, sed & veterum Britanniæ incolarum, nec non & Scotorum, qui Hiberniam insulam Britanniæ proximam incolunt, populis pastoralem impendere sollicitudinem curabat. Siquidem ubi Scotorum in præfatâ ipsorum patriâ, quomodo & Britonum in ipsâ Britanniâ, vitam ac professionem minùs Ecclesiasticam in multis esse cognovit; maximè quòd Paschæ solemnitatem non suo tempore celebrarent, sed à decima quartâ Lunâ usque ad vicesimam Dominicæ Resurrectionis, diem observandum esse putarent: scripsit cum Coëpiscopis suis exhortatoriam ad eos Epistolam; obsecrans eos & contestans, unitatem pacis & Catholicæ observationis cum eâ quæ toto orbe diffusa est Ecclesiâ Christi tenere. *De eodem etiam Laurentio, in Vitâ eius à Gotcelino Bertiniano descriptâ, hæc pertexitur narratio.* Fama eius transvolante maria, quia lux in candelabro & civitas in monte nequit abscondi; sanctus Terenanus archipontifex Hiberniæ ad eum transiit, vir tantæ sanctitatis, ut tres mortuos suscitasse perhibeatur. Qui audiens beatum Laurentium de Paschæ observatione aliisque Apostolicis institutionibus mutuo conventu disputantem, dedit manus veritati; suosque discipulos (indignantes quòd tam divinus vir tali advenæ subjaceret) ad veritatis lineam, suo exemplo, cum sua gente correxit. *vel potiùs (ut Ioannes Tinmuthensis, & eius exscriptor Ioannes Capgravius, rem narrat)* suam gentem in posterum corrigere satagebat.

EPISTOLA VIII. Anno Christi 633.

S. LIVINI Episcopi & Martyris, ad *Florbertum* Abbatem Monasterij *S. Bavonis.*

AVdeo mira loqui; Solem sine lumine vidi,
Est sine luce dies, sic sine pace quies.
Hos postquam populos conspexi luce serenâ;
Sol mihi non luxit, nox fuit una mihi.
Impia Barbarico gens exagitata tumultu
Hîc *Bracbanta* furit meque cruenta petit.
Quid tibi peccavi, qui pacis nuntia porto?
Pax est quod porto; cur mihi bella moves?
Sed quâ tu spiras feritas sors læta triumphi,
Atque dabit palmam gloria martyrij.

Cui credam novi, nec ſpe fruſtrabor inani:
Qui ſpondet Deus eſt, quis dubitare poteſt?
Attamen eſt aliquid mœſtæ ſolatia menti
Quod dat, nec penitùs me premit atra dies.
Ganda parat gremium, quo me fovet ubere læto;
Invitat, mulcet, nutrit, amat, refovet.
Hîc eſt *Florbertus*, quem virtus flore perornat,
Cui probitas floret, flos probitate viget.
Forma gregis, decus Eccleſiæ, concordia fratrum;
Ipſe ſuis medicus, & medicina ſibi.
Quid referam pietatis opus? quòd me peregrinum
Obſequiis lætis dum fovet, addit onus.
Sufficeret fratrum fratrem dixiſſe *Livinum*;
Pontificis nomen pergravat & Domini.
Egreſſus patriam, pompæ mortalis honorem
Sprevi, devovi, ſpes Deus una mihi.
Attamen inveniet quod Chriſto ſedulus offert,
Quod ſic ſum pauper hoc ſibi nil minuet.
Plus aliquid præſtat abſenti munere largo;
Præſens continuis me fovet obſequiis.
Hæc quoque dum ſcribo, properans agitator aſelli
Munere nos ſolito, pondere laſſus, adit.
Ruris delicias affert, cum lacte butyrum,
Ovaque, caſeoli plena caniſtra premunt.
Hoſpita quid reſtas? effer iam ſedula greſſum;
Collige divitias, quæ modò pauper eras.
Fervet, olus ſiccum, ſed nunc condire licebit:
Ollula dura priùs, uncta ſuavis erit.
* *HOLTAN* villa gravis, quæ neſcis reddere fructum;
Vrticas, lappas, cur bene culta refers?
Hoc eſt quo recreor, quòd habet paupercula tantum
Hoſpita quod mittit, vel mihi *Ganda* boni.
Et pius ille pater cum donis mollia verba
Mittit, & ad ſtudium ſollicitat precibus.
Ac titulo magnum iubet inſignire *Bavonem*;
Atque leves elegos eſſe decus tumulo.
Nec reputat, fiſſo cùm ſtridet fiſtula ligno,
Quòd ſoleat raucum reddere quaſſa ſonum.
Exigui rivi pauper quam vena miniſtrat
Laſſo vix tenues unda miniſtrat † opem. † *forte*; opes.
Sic ego, qui quondam ſtudio florente videbar
Eſſe poëta, modò curro pedeſter equo.
Et qui Caſtalio dicebar fonte madentem

* Bonifacio in Vita Livini, *fundus qui veteri vocabulo HOLTHEM dicitur* hodie *HAVTHEM* pagus territorij Aloſtenſis, tertio milliari à portu Ganda, ſive Gandavo poſitus.

Dictæo versu posse movere Lyram:
Carmine nunc lacero dictant mihi verba Camœnæ;
Mensque dolens, lætis apta nec est modulis.
Non sum qui fueram festivo carmine lætus:
Qualiter esse queam, tela cruenta videns?
Nec quid agam novi: mentis timor iste procacis
Quem rogo non lædat, par dare nolle pari?
Officio certare pari si nempè recuso;
Pecco quòd magnis reddere parva moror.
Magna mihi præstat supplex qui parvula poscit;
Et tamen invenior tardus ad officium.
Accingar studio, quamvis non viribus æquis:
Est non posse leve, non renuisse bonum.
Ergo tibi titulum scribens, sanctissime *Bavo*,
Qui volo quod nequeo, quod valeo facio.

Epitaphium Sancti Bavonis.

QVi patriæ rector, spes gentis, gloria regni;
Magnorum primus qui modò magnus eras.
Non quia magnus eras, te gloria magna beatum,
Sed contempta decus gloria magna facit.
Pro Christo pauper, despectus, vilis, egensque,
Et Christi famulis nunc caput atque decus.
Defunctum revocans, qui morti iura tulisti,
Monstras quippe tibi iura patere poli.
Quam tu fundâsti, quæ te tenet, inclyte *Bavo*,
Ecclesiam meritis protege sancte tuis.
Hæc, *Florberte* pater, *Livinus* carmina mittens,
Inscriptum lateri munus habere dedi:
Vt cùm vastatus fiet locus ille ruinâ,
Carmina conservet obrutus ista lapis.

RECENSIO.

De eo Christianus Massaus Cameracensis, Chronicorum libro 13. ad annum Christi 633. S. Livinus natióne Scotus, Archiepiscopus Hiberniæ, Gandavum venit cum tribus discipulis, 16. Iulij, Indict. 6. Mansit illic mense uno. Deinde profectùs ad Escam, prædicavit Christum, multos convertit. Quidam verò indurati occiderunt eum, 12. Novembris eiusdem anni. *Ioannes Balaus (neutiquàm verò, uti Dempsterus putavit, ipse Massaus) Hiberniam*, sylvestrem Scotiam (*sive Montanam Albaniam*) *perperàm interpretatur. De hoc verò Livini scripto subijcit.* Epitaphium Allovvini Bavonis Austrasiorum ducum hæredis, qui illum Grandávi per annum unum (*vel iuxta Massaum*, biennium *potiùs* (morte præcesserat, Latinè & doctè edidit. *de quo etiam Molanus, in Natalibus Sanctorum Belgij, ad diem 1. Octobr.* Florberto abbati in sancti Bavonis memoriam elegiacum carmen transmisit. *Hos autem S. Livini Elegos, ex manuscripto Corssendonexano ab Hersberto Rosvveydo descriptos, communicavit mihi D. Rothaus, patriarum antiquitatum indagator diligentissimus. quorum duo disticha postrema ad Epistola epilogum referenda sunt, non ad interjectum Epitaphium S. Bavonis.*

EPIST. IX.

ROMANI Cleri, ad Clerum Hebernicum.

Doctissimis & sanctissimis, Tomiano, Columbano, Cromano, Dimao, & Baithano Episcopis; Cromano, Ernianoque, Laistrano, Scellano, & Segeno presbyteris; Sarano, cæterisque Doctoribus seu Abbatibus Scotis: Hilarus Archipresbyter & servans locum sanctæ Sedis Apostolicæ, Ioannes Diaconus & in Dei nomine a electus, item Ioannes primicerius & servans locum sanctæ Sedis Apostolicæ, & Ioannes servus Dei Consiliarius eiusdem Apostolicæ Sedis. Anno Christi 639.

(b AD) scripta, quæ perlatores ad sanctæ memoriæ Severinum Papam adduxerunt, (hâc de luce eo migrante) reciproca responsa, & ad ea quæ postulata fuerant, siluerunt. Quibus reseratis, ne diu tantæ quæstionis caligo indiscussâ remaneret, reperimus quosdam provinciæ vestræ, contra orthodoxam fidem, novam ex veteri hæresim renovare conantes; Pascha nostrum, in quo immolatus est Christus, nebulosâ caligine refutantes, & quartadecimâ lunâ cum Hebræis celebrare nitentes.

c * * * * * * * * * * * * * *

Et hoc quoque cognovimus, quòd virus Pelagianæ hæreseos apud vos denuò reviviscit; quod omninò hortamur, ut à vestris mentibus huiusmodi venenatum superstitionis facinus auferatur. Nam qualiter ipsa quoque execranda hæresis damnata est, latere vos non debet: quia non solùm per istos ducentos annos abolita est, sed & quotidie à nobis perpetuo anathemate sepulta damnatur; & hortamur, ne quorum arma combusta sunt, apud vos eorum cineres suscitentur. Nam quis non execretur superbum eorum conamen & impium; dicentium, posse sine peccato hominem existere ex propriâ voluntate, & non ex gratiâ Dei? Et primùm quidem blasphemiæ stultiloquium est dicere, esse hominem sine peccato; quod omninò non potest, nisi *unus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus*, qui sine peccato est conceptus & partus. Nam cæteri homines cum peccato originali nascentes, testimonium prævaricationis Adæ (etiam sine actuali peccato existentes) portare noscuntur, secundùm Prophetum dicentem: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis peperit me mater mea.*

1. Tim. 2. 5.
Psal. 51. 7.

a Severini in Romano Episcopatu, tum vacante, successor designatus.

b *Præpositio hæc, sensus explendi causâ, ex conjecturâ est adjecta.*

c Interciderunt sequentia, quibus docebatur, *Dominicum Pascha diem à quintadecima luna usque ad vigesimam primam* (iuxta Nicænæ Synodi statuta) inquirendum esse.

RECENSIO.

Anno Christi DCXXXIX. sede Romana per mortem Severini Pontificis vacante, scripta sunt ista litteræ. De quibus, & consimilibus aliis ante quinquennium ad eosdem Hibernos ab Honorio Papâ missis, ita scribit Beda lib. 2. Histor. Ecclesiast. cap. 19. Misit Papa Honorius litteras genti Scotorum, quos in observatione sancti Paschæ

erasse compererat. solerter exhortans, ne paucitatem suam in extremis terræ finibus constitutam, sapientiorem antiquis sive modernis, quæ per orbem erant, Christi Ecclesiis æstimarent; neve contra Paschales computos & decreta synodalium totius orbis Pontificum aliud Pascha celebrarent. Sed & Ioannes, qui successori eiusdem Honorij Severino successit, cùm adhuc esset electus in Pontificatum, pro eodem errore corrigendo litteras eis magnâ authoritate atque eruditione plenas direxit: evidenter astruens, quia Dominicum Paschæ diem à quintadecimâ lunâ usque ad vicesimam primam lunam (quod in Nicænâ synodo probatum est) oportet inquiri. Nec non & pro Pelagianâ hæresi (quam apud eos reviviscere didicerat) cavendâ ac repellendâ, in eâdem illos epistolâ admonere curavit. *Deinde Epistolam hanc adjungit: sed quæ de* ratione Paschalis observantiæ *in ea sunt exposita prætermittit. Quod & in superioribus Laurentij Cantuariensis ad Hibernos literis, & in alijs Vitaliani Romani Pontificis ad Osvvium Nordanhumbrorum regem (quas penultimo 3. libri capiti inseruit) ab eo factum videmus, qui posteriorum illarum defectus ex antiquissimis fortasse VVhitbiensis cœnobij schedis aliquo modo suppleri poterit; in quibus, præfixo titulo* Vitalini (Vitaliani *haud dubiè*) Papæ Urbis Romæ, *subjectum reperi.* Nunquàm enim celebrare [*debemus*] sanctum Pascha, nisi secundùm Apostolicam & Catholicam fidem, ut in toto orbe celebratur à Christianâ plebe; id est, secundùm Apostolicam regulam CCCXVIII. sanctorum Patrum, ac Computum sancti Cyrilli & Dionysij. Nam in toto terrarum orbe sic Christi una columba, hoc est, Ecclesia immaculata, sanctum Paschæ resurrectionis diem celebrat. Nam Victoris sedes Apostolica non adprobavit regulam Paschæ: ideò nec sequitur dispositionem eius pro Pascha.

EPIST. X.

Anno Christi 640.

S. GALLI Hiberni, ad *Desiderium* Caducensem Episcopum.

Domino semper suo, & Apostolico Patri, Desiderio Papæ, Gallus peccator.

DUm talis nuntius de clade à *Massiliâ* venit, quòd omnem penè provinciam depopulans vastet; Dominus ordinet custodias mittere, ut nullus de *Cadurcino* ad istas ferias in *Ruenico*, vel vicinas urbes præsumat exire. ne, quod absit, per quamlibet occasionem tantum malum in urbem vestram videatur inferre. Nam per ista contigua illis partibus loca custodiæ positæ sunt; ut nullus emendi aut vendendi aditum penitùs habeat. si non sollicitè cogitabitis prævidere; periculum mortis instat. Præthereà debitâ veneratione salutem mittens, quæso ut in sanctis precibus vestris parvitatem nostram memorare dignemini, Domine, veriùs Pater.

RECENSIO.

„ Scotia quondam bruta, nunc in Christo prudentissima, nobis lumen nostrum „ primitivum destinavit Kilianum, Burgundis Columbanum, Alamannis Gallum: *inquit Egilvvardus, Prolego in Vitam S. Burchardi. & Georg. VVicelius, in Vita* „ *Kiliani*: Ex Hiberniâ, hoc est Scotus natus; sicut Columbanus quoque & Gallus. *A Gallo nostro, Urbs & Monasterium* Sancti Galli *in Helvetiâ nomen accepit. Eius Vita à VValafrido Strabo Abbate Augiensi est descripta, & à Melch. Goldaste annotationibus illustrata; in quibus, ex vetere quodam codice, ista ad maternum Galli genus pertinentia producuntur.* Fertur, prout à quodam Hibernico ore accepi, quòd mater S. Galli Regina fuerit ex Vngariâ, & genuit cum viro XXI. filios & III. filias. Requiescit eius sacrum corpus in oppido *Formaln*, in Monasterio S. Benedicti, sito in quodam monte, habente ad latera montis torrentes duos; unus vocatur *Dun*, alius *Lin* appellatur. Super eodem monte situm est oppidum præfatum in Hiberniâ. *Hæc verò Galli Epistola, inter alias ad Desiderium datas, ab Henr. Canisio tomo 5. Antiqua*

quæ Lectionis, & Marquardo Frehero in Corpore Franciscæ historiæ scriptorum, est edita.

CVMMIANI Hiberni, ad *Segienum* Huensem abbatem de Controversiâ Paschali. EPIST. XI.

IN NOMINE DIVINO DEI SVMMI CONFIDO. Anno Christi 650.

Dominis sanctis & in Christo venerandis, Segieno abbati Columbæ sancti & cæterorum Sanctorum successorum, Beocanoque solitario (charo carne & spiritu fratri) cum suis sapientibus; Cummianus supplex peccator, magnis minimus, apologeticam in Christo salutem.

VErba excusationis meæ in faciem sanctitatis vestræ proferre procaciter non audeo: sed excusatum me habere vos, ut patres, cupio; testem Deum inuocans in animam meam, quòd non contemptus vestri gratiâ, nec fastu moralis sapientiæ, cum cæterorum despectu, solemnitatem festi Paschalis cum cæteris sapientibus * suscepi. Ego enim *Addend. primo anno, quo cyclus quingentorum triginta duorum annorum à *fortè, non nostris celebrari orsus est, non suscepi, sed silui: nec laudare, nec vituperare ausus. utpote Hebræos, Grecos, Latinos, (quas linguas, ut ut mox infra.* *Hieronymus*, ait, in Crucis suæ titulo Christus consecravit) superare minimè in scientiâ me credens: deinde Apostolum interrogans dicentem, *Omnia probate, quod bonum est tenete*; antequàm gustarem, non 1.Thess. 5. 21. fastidivi. Hinc per annum secretus sanctuarium Dei ingressus, hoc est, scripturam sacram, ut valui, * involvi; deinde historias, postremò Cy- *fortè euolui. clos, quos inuenire potui. Et inveni primùm in Exodo de primo mense esse inquirendum secundùm Hebræos. Scriptum est enim: *Mensis* Exod.12.2. *ista vobis initium mensium, primus erit in mensibus anni.* Et in sequentibus: *Decimâ die mensis huius accipiet unusquisque agnum per familias &* Exod. 12. 3. 6. *domos suas, & servabitis eum usque ad decimam quartam diem mensis huius*, id est, primi mensis: *immolabitque eum universa multitudo filiorum Israël, ad vesperam.* Et inveni hoc Apostolum de immolatione Christi, non de resurrectione commemoràsse dicentem; *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.* 1 Cor. 5.7. Item in Exodo: *Et custodietis diem istum in generationes* Exod.12.17 *vestras ritu sempiterno*, primo mense, quartadecimâ die mensis. In Levi- Num.9.13. tico quoque: *Si quis & mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non facit Phase; exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit in tempore suo*, hoc est, in primo mense. Hoc timui, & inquisivi diligenter quid Hebræi, quid Græci, quid Latini, quid Ægyptij de hoc tempore servarent & sentirent: quod in sequentibus demonstrabo. Item in Exodo: *VII. diebus comedetis azyma usque ad diem XXI.* & Exod.12.15. in tractatibus diligenter investigavi, quid sentirent de *XXI.* eruditissimi viri, quod *Hieronymus* pulcherrimè explanat, dicendo: *Pascha immolat populus, & alias celebrat festivitates. omnis eius solemnitas die finitur octavo: prima dies in azimis XIV dies octava XXI.* Item in libro quæstio-

num: *A XIV. Lunâ, quæ nobis secundùm legem prima est, rationem Pascha observemus. Omnia enim plena Deus instituit: ideò à XIV. Lunâ usque in XXI. his VII. diebus Pascha nobis celebrare concessum est; ut de his VII. aliqui dies à parasceue usque ad resurrectionem concludantur: ut neque XIII. in passione sit, neque XIV. aut XII. in resurrectione: ne ante primam secundùm nos Lunam passio Christi sit, neque resurrectio eius in primo die quo cœptus est mundus.* Hæc, 86. quæstione. Item, 91. *Apostolus*, inquit, *falli non potuit, qui ait; Pascha nostrum immolatus est Christus: quod non suum*
1.Cor.5.7.
utique sed legis est verbum, dicente Moyse, & erit cùm dicent vobis filij vestri. Quæ est deservitio hæc? & dicetis, Immolatio est, hoc Pascha Domini est. Exod. 12. 26.27.
Quid ampliùs, inquit, *necessarium ad testimonium? Lex loquitur, Apostolus probat, hoc superest ut contradictor abijciatur ut pervicax. Manifestum est enim transitum post pascha fuisse. Sanguis igitur salutem præstitit, non transitus: quia ut transitus non noceret, obsistit sanguis.* Hoc timui, & me perculit. Item perscrutans inveni, & Origenem chalcenterum & verè adamantinum dicentem: *Est quidem solennis dies in mense primo, alia solennitas Pascha, alia solennitas azymorum, licèt iuncta videatur azymis. Principium namq; azymorum ad * fidem Pascha conjungitur: Pascha autem ipse solus dies appellatur, in quo agnus occiditur; reliqui verò azymorum septem dies appellantur.* sic enim dicit: *Facies solennitatem azymorum septem diebus.* Deinde Euangelio inveniemus. Inveni Dominum meum Iesum Christum dicentem:

* fortè finé.

Luc. 22.15. *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequàm patiar.* quod Hieronymus explanat: *Finem*, inquiens, *carnali festivitati volens imponere, umbrâque transeunte Paschæ reddere veritatem, complens legem*, sicut
Matth.5.17 dixit; *Non veni solvere legem sed adimplere*, hoc est, addere. Vnde ad passionem veniens, vetusque consummans testamentum & novum inchoans, quintâ feriâ, Lunâ XIV. primi mensis (qui est apud Hebræos *Nisan*, apud Macedones *Spantoriacos*, apud Ægyptios *Parmothi*; qui apud Latinos interdum Martij, interdum Aprilis obtinet partem) vesperâ procedente, accepto pane gratias egit, benedixit, fregit, dedit dis-
Luc.22.19. 20. cipulis suis, dicens: *Hoc est corpus meum*, &c. Item, *Hic calix novum testamentum in meo sanguine.* Manè autem facto, sextæ videlicet feriæ, consilium inierunt omnes principes sacerdotum: alterâ autem die, hoc est, Sabbato Lunâ XV. convenerunt principes & munierunt sepulchrum. Vnâ autem Sabbati, Lunâ XVI. solutis gemitibus inferni, surrexit à mortuis. Post verò dies octo, Lunâ XXIII. venit & stetit in medio dis-
Ioan. 20. 26. cipulorum, ostendit manus & pedes & latus, & dixit, *Pax vobiscum.* Die autem XL. post resurrectionem, à sextadecimâ videlicet Lunâ, non à quartadecimâ, eduxit discipulos suos usque in Bethaniam, & elevans
Act. 1.1. manus suas benedixit eos, & elevatus est in cœlum. Et cùm compleretur quinquagesimus dies (à resurrectione scilicet in XVI. Lunâ, non à passione in XIV.) Spiritus sanctus super Apostolorum singulos sicut ignis sedit. Vnde Orientalis tota Ecclesia tres hebdomadas tribus sacratissimis solemnitatibus Domini nostri Iesu Christi venerabiliter, id est, passioni, sepulturæ, resurrectioni deputaverunt: passioni à XIV. in XX. sepulturæ à XV. in XXI. resurrectioni à XVI. in XXV. Lunam; septima-

nem pro reuerentiâ Dominici diei consecrans. Quia si XIV. Lunâ resurrectioni deputetur, (ut vos facitis :) XIII. in sepulturâ, & XII. in passione præpostero ordine fiet. Hac de re Synodis in unum congregatis ob diversitatem successorum Apostolorum (dum Apostoli undique pressuris, ut legimus, acti & diversis limitibus sparsi ordinare cyclum regulariter nequiverunt) id est sancti Petri claviculari & sancti Ioannis petalici, alterius in circumcisionem, alterius in præputium prædicantis; inveni scriptum, excommunicandos & de Ecclesiâ pellendos & anathematizandos eos, qui contra statuta canonica quaternæ sedis Apostolicæ (Romanæ videlicet, Hierosolymitanæ, Antiochenæ, Alexandrinæ) veniunt concordantibus his in unitate Paschæ. Nicæna etiam Synodus trecentorum decem & octo Episcoporum est adiuncta, iudicantium de obseruatione Paschæ antiquum Canonem obseruandum; per quem nulla de reliquo orietur Ecclesiis diversitas, omnibus ritè dispositis, & Ecclesiarum pax & fides (inquierunt) in Orientis & Occidentis partibus una atque eadem servaretur. Item Arelatensi Synodo sexcentorum Episcoporum confirmante primo in loco de obseruatione Paschæ ut uno die & uno tempore per totum orbem terrarum à nobis conservetur : ut universalis Ecclesia uno ore, iuxta Apostolum, honorificet Dominum unum. Vnde cavendum est, ut Hieronymus ait, *ne extra unam domum, contra præceptum legis, id est, extra Ecclesiam universalem agnum typicum comedamus. Ex quo manifestum est* (inquit) *quòd Iudæi & hæretici & omnia conventicula dogmatum perversorum, qui agnum in unâ Ecclesiâ non comedunt, non eos agni carnes comedere, sed draconis qui datus est, iuxta Psalterium, in escam populis Æthiopibus.* Et hoc vereor, sed vos Psalm.74.14.
considerate quæ sunt conventicula quæ dixi : utrùm Hebræi & Græci & Latini & Ægyptij simul in obseruatione præcipuarum solennitatum uniti; an Britonum Scottorumque particula, qui sunt penè extremi, & (ut ita dicam) mentagræ orbis terrarum; hoc mihi iudicate. *In quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabitur de vobis* : & in periculo vestro hoc pendet. Vos enim estis capita & oculi populi : qui si in errorem per vestram obstinatiam inducetur; reddetis stricto iudici rationem de uniuscujusque (iuxta Ezechielem) *sanguine animæ*. Seniores verò nostri, quos in velamine repulsionis habetis, quod optimum in diebus suis esse noverunt simpliciter & fideliter sine culpâ contradionis ullius & animositatis obseruaverunt, & suis posteris sic mandaverunt. iuxta Apostolum : *Omnia probate, quod bonum est tenete, ab omni specie malâ abstinete vos.* Sed vereor ne accidat vobis ut universalis Ecclesiæ Catholicæ unanimem regulam malam speciem fore iudicetis : quod absit. Quid plura? venio ad Apostolum, item dicentem : *Fratres, nemo vos seducat in parte diei festi, aut neomeniâ aut sabbato, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi.* quod venerandæ memoriæ sanctus Augustinus pulchrè explanat. *Dies festus*, inquiens, *Pascha est, iuxta Euangelistam Lucam, dicentem; Appropinquabat autem dies festus azymorum, in quo necesse erat occidi Pascha.* Pascha occidetur, veritas vivificatur. Pars autem diei festi, XIV. Luna, non totus dies, in quâ seducimur, sed in parte, & sabbato otioso, & neome-

Marginal notes: Matth.7.2. — Ezech.3.18.20.& 33.8. — 1.Thess.5.21.22. — Coloss.2.16.17. — Luc.22.1.7.

niâ buccinatâ: quæ sunt umbra, non corpus Christi. Vmbra occiditur: veritas vivificatur. Et hoc obsecro diligenter inspicite: ut mihi ignoscatis, vel me dirigatis, verbis vestris, vel scripris fortioribus & certioribus prolatis, ad aliud melius intelligendum, si habetis; & ego suscipiam gratanter, ut hoc suscepi. Si verò non habetis; silete, & nolite nos hæreticos vocare. Scriptum est enim: *Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum ponentes tenebras lucem, & lucem in tenebras.* Diei enim sumus filij, non noctis neque tenebrarum, & cavere debitis quod de aliis dicitur: *Mortificabant animas quæ non moriuntur, & viuificabant animas quæ non vivunt.* Non ergo nos vos odimus, sed nos veris defendimus. Hieronymus item adest auxiliator, dicens. *Non est alia Romanæ urbis Ecclesia, alia totius orbis æstimanda est. Et Galliæ, Britannia, Africa, & Persis & Oriens & India, & omnes Barbaræ nationes unum Christum adorant, vnam observant regulam veritatis. Si auctoritas,* inquit, *quæritur; orbis major est urbe, Episcopus Romæ, sive Alexandriæ,* &c. & post aliquanta. *Hinc,*inquit, *præsidijs fulta mundi*, Arriana fremit rabies: hinc in tres partes *scissa Ecclesia ad se rapere festinat* monachorum chorum circa commorantium. *Antiqua*, inquit, *in me insurgit auctoritatas. Ego interim clamito; si quis cathedræ sancti Petri iungatur, meus est ille.* Aut ergo *duo mentiuntur*; aut *omnes*. Angustiæ mihi undique. Si ego hoc clamavero cum Hieronymo, divinarum Scripturarum interprete & omnium hæreticorum impugnatore; à vobis impugnor: si non clamavero, ab universali Ecclesiâ catholicâ excommunicor, cui alligandi solvendique auctoritas à Deo data est. His perscrutatis, venio ad Cyprianum, totum (ut aiunt) sumendum; & invenio illum penè omnium de unitate Ecclesiæ gravissimum: qui ait, *Ab uno patre, & ab unâ matre in hunc mundum venimus, & sic in futurum veniemus.* Qui non habet unam matrem in terrâ, nec unum patrem habebit in cœlo. Ideò post confessionem Trinitatis, in quâ est Pater cum Filio & Spiritu sancto, subsequitur unius matris pia confessio, dicens sanctam esse Ecclesiam Catholicam. Cur unus Adam fingitur, & una Eva de latere tollitur & in mulierem formatur? Nonne secundùm Apostolum *mysterium magnum est in Christo, & in Ecclesiâ*? Non est ergo altera Christi de latere, sed una est formata. Vnde unus est in latere Christi Iesu lanceâ militis mysticus locus, de quo *exiit aqua & sanguis*: quæ duo in signa unius Ecclesiæ. Vnde una arca servatur in diluvio, nec altera. * *Si potuit evadere quisquam [qui fuit extra arcam] Noë; & qui extra Ecclesiam foris fuerit, evadet.* Vnde unum tabernaculum in monte Moysi & exemplar ostensum est. Vnde unus locutus est apud Deum, in quo Moyses extrema manus supremæ vidit, dicente Domino: *Est locus apud me, sta in foramine petræ, & posteriora mea videbis.* Petra autem erat Christus: posteriora manus, incarnatio; foramen unum, una passio; locus unus, una Ecclesia figuraliter intelligi potest. Videte quòd non videtur dextra Domini nisi in uno loco, in unâ petrâ, in uno foramine. Vna Raab meretricis domus ab incendio Iericho sub *cocceneo fune* salvatu. Vnde unum Templum à Salomone construitur. *Ecce quàm bonum & quàm iucundum, habitare*

Esai.5.20. Ezech.13.19. Hieronym. epist. 85. ad Euagrium. Id. epist. 58. ad Damasum. Ibid. *Habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem.* Cyprian. de Vnitat. Eccles. Ephes.5.32. Ioan.19.34. * Cyprian. de unitate Eccles. Exod.33.21. 22. 23. Iosu.2.18. 21. Psal.133.1.

fratres in unum. Quæ omnia quomodo de unitate Ecclesiæ explanata sunt, bene (ut credo) meministis. His perterritus, ad alia me converti, & inveni Augustinum (qui dicitur aqua de nubibus) versum de Psalterio explananrem hunc; *Per diem Sol non uret te, neque Luna per noctem.* Per diem à Sole uritur, qui prava de Christo sentit; & per noctem à Lunâ, qui prava de Ecclesiâ sentit. Vnde scriptum est in lege: *Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur.* Quid autem pravius sentiri potest de Ecclesiâ matre, quàm si dicamus? Roma errat, Hierosolyma errat, Alexandria errat, Antiochia errat, totus mundus errat: soli tantùm Scoti & Britones rectum sapiunt. Item Hieronymus: *Moyses*, inquit, *moriens plangitur; Jesus absque lachrymis in monte sepelitur.* In lege morientes, sub XIV. Lunâ Dominum crucifigentes, plangam: sed cum Christo resurgentes in Evangelio suscipiam. Occurrit mihi item Augustinus sanctus, ubi contra totas hæreses sub anathematis titulo disputat; dicens. *Tessares cedicadita*, id est, quartanæ decimæ esse hæreses eorum qui Pascha XIV. Lunâ cum Iudæis faciunt. Item tractans Evangelium, de illis inquit. [*Ex*] *languentibus super piscinam unum Iesus elegit quem sanaret: quia quisquis prater unitatem fuerit, licèt venerit, sanari non potest.* Et hoc mihi horret, nisi me consulatus vestri fida ratio validiori & certiori sententiæ perducat. Quid plura? Ad Gregorij Papæ, urbis Romæ episcopi (à nobis in commune suscepti, & oris aurei appellatione donati) verba me converti; qui etsi post omnes scripsit, tamen est meritò omnibus præferendus: & inveni illum hunc locum apud Iob tractantem; *Auro locus est in quo conflatur*, &c. Aurum est sanctorum massa; locus conflationis, unitas Ecclesiæ; ignis, ignis, tribulatio martyrij. Qui ergo extra unitatem Ecclesiæ uritur, conflari potest, purgari non potest. Vnde & Paulus ait: *Si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest*, & reliqua. Item ad eundem sensum interpretantem & hunc versum alio loco inveni. *Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum, ut salvum me facias* nec in cœlo angelis, nec in terrâ hominibus locum munitum, id est, tutum invenit, nisi humilem unitatem; quem Archangelus amisit & nunc diabolus est, & quem homo imitatus, illum amisit, & nunc mortuus est. Et hoc timeo: vos considerate compatienter, fratres, si * merito est, an ignavia.

Psalm.121. 6.
Exod.21.17
Levit.20.9.
Matth.15.4
Marc.7.10
Gregor. Moral. in Iob.lib.18.
Iob.28.1.
1.Corinth. 13.3.
Psalm.31.3.
* *Addend. fortè ex*

Postremò ad cyclorum computationem diversorum, quid unaquæque lingua de cursu Solis & Lunæ sentiret; conversus totus, licèt diversè alium in die, alium in Lunâ, alium in mense, alium in bissexto, alium in epactâ, alium in augmento Lunari (quod uos saltum dicitis:) inveni cyclos contra hunc quem vos tenetis esse contrarios. *Primum* illum quem sanctus Patricius Papa noster tulit & facit; in quo Luna à XIV. usque in XXI. regulariter, & æquinoctium à XII. Kalend. April. observatur. *Secundò* Anatolium, quem vos extollitis quidem *a* ad veram Paschæ rationem numquam pervenire eos qui cyclum LXXXIV. annorum

a Desideratur hic aliquid: de quo videnda *VVilfridi* disputatio apud Bedam, lib. 5. histor. Ecclesiast. cap. 25. & *Aldelmi*, inter epistolas Banifacij edit Mongunt. ann. 1605. p. 59.

observant. *Tertiò* Theophilum. *Quartò* Dionysium. *Quintò* Cyrillum. *Sextò* Morinum. *Septimò* Augustinum. *Octavò* Victorium. *Nonò* Pacomium monachum, Ægypti cœnobiorum fundatorem; cui ab Angelo ratio Paschæ dictata est. *Decimò* trecentorum decem & octo Episcoporum decennovennalem cyclum (qui Græcè Enneacedeciterida dicitur) in quo Kalend. Ianuarij Lunæque eiusdem diei & initia primi mensis ipsiusque XIV. Lunæ recto iure ac si quodam clarissimo tramite, ignorantiæ relictis tenebris, studiosis quibusque cunctis temporibus sunt adnotatæ, quibus Paschalis solemnitas probabiliter inveniri potest. Hunc inveni valde huic (cuius auctorem, locum, tempus, incertum habemus,) esse contrarium in Kalendis, in bissexto,[b] in epactâ, in XIV. Lunâ, in primo mense, in æquinoctio. *Scrutaminique*, ut Cyrillus ait, *quòd ordinavit Synodus Nicena Lunas quartasdecimas omnium annorum per decemnovennalem cyclum*: (quem Victorius per vicesimas & octavas vices cum Kalendis DXXXII. & bissextis CXXXIII. in id ipsum unde ortus est redire fecit) *ut non fallamur in Lunâ primi mensis; & celebremus Pascha in sequenti Dominico, & non faciamus in Lunâ XIV. cum Iudæis & hæreticis qui dicuntur Tessares cedecadita, & constitutum est*, inquit, *in omnibus Synodis, præter Synodum Gangrensem & Cæsariensem, ut non faceret ulla Ecclesia, vel civitas, & omnis regio contraria his quæ statuta sunt de Pascha in Niceno Concilio. Et si non scripsisset Synodus Nicena cyclum Lunarem primi mensis; sufficeret cyclus [c] lapidis Selenitis in Perside ad exemplum rationis Paschalis, cuius candor interior cum Lunâ primi mensis crescit & decrescit.* ut non faciamus communem de embolismo, & embolismum de commune, id est, brevem annum Lunarem XII. mensium de longo, id est, XIII. in quo abortivam Lunam fallaciter celebratis. ut in primo mense in unitate Ecclesiæ verum agnum veri Israëlitæ immaculatum immacu-
Exod.12.46 lari *in unâ domo* (sicut præceptum est) comedamus, in quo mense eduxit Caim Abel iustum in campum ut occideret eum; in typo Christi educti in prætorium Pilati in sextâ feriâ. quia in eâdem die conceptus creditur in utero, & mortuus est in cruce; dum in sextâ feriâ mortuus est Adam in animâ pro peccato in paradiso, & in eâdem die obiit in corpore.

Hæc probate, si vultis; si non, renuntiate Catholicis testimoniis: si
2.Cor.5.10 nec utrumque utrique hoc dicamus. *Omnes nos manifestari oportet ante*
1.Cor.4.5. *tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis.* Et *non indicemus ante tempus, donec veniat qui illuminabit occulta tenebrarum, & manife-*
Matth. 7. 1. 2. *stabit consilia cordium.* Et *nolite iudicare, ut non iudicemini: in quo enim*
Rom.14. 4. *iudicio iudicaveritis, iudicabitur de vobis.* Et *quid iudicas alienum servum?*
Galat.6.2. *Domino suo stat aut cadit.* Onus est vobis, ut video, quod dico: onus est
1.Cor.8.12. & mihi quod dicitis, nisi verbis Scripturæ sanctæ probaveritis. *Onera*
2.Cor.5.13. *ergo nostra invicem portemus; & sic adimplebimus legem Christi.* Si enim
Rom.14. 8. alter alterius percutiamus infirmam conscientiam, in Christo peccamus.

[b] Ex laciniâ epistolæ Cyrilli ad Synodum Carthaginiensem ineptè adsutâ: de quâ consulendus Petavius, Doctrin. temporum, tom. 1. pag. 221. & tom. 2. pag. 893. 894.
[c] Vid. Damascium in vitâ Isidori; apud Photium, pag. 568. 569. edit. Græc.

si sanum sapimus, vobis sapimus; si mente excidimus, Deo: si vivimus, Domino vivimus; si morimur, Domino morimur, quia Domini sumus. Obsecramus vos pro Christo, ut non nobis improperetis cum matre nostrâ: quia omnis soboles suæ matris speciem imitatur. Vnde accipimus spiritum, inde spiramus: loquacitatem nostram vestra fiducia præstat.

Anno igitur (ut prædixi) emenso, iuxta Deuteronomio, *Interrogavi patres meos ut annuntiarent mihi, maiores meos ut dicerent mihi:* (successores videlicèt nostrorum patrum priorum, *Ailbei* Episcopi, *Querani* Coloniensis, *Brendini*, *Nessani*, *Lugidi*,) quid sentirent de excommunicatione nostrâ, à supradictis sedibus Apostolicis factâ. At illi congregati in unum, alius per se, alius per legatum suam vice suâ missum, in campo *Lene* sanxerunt, & dixerunt; Decessores nostri mandaverunt per idoneos testes; alios viventes, alios in pace dormientes, ut meliora & potiora probata à fonte baptismi nostri & sapientiæ & successoribus " Apostolorum Domini delata sine scrupulo humilitet sumeremus. Post " in commune surrexerunt, & super hoc orationem (ut moris est) nobis celebraverunt, ut Pascha cum universali Ecclesiâ in futuro anno celebrarent. Sed non post multum surrexit quidam paries dealbatus, traditionem seniorum servare se simulans; qui utraque non fecit unum, sed divisit, & irritum ex parte fecit quod promissum est: quem Dominus (ut spero) percutiet quoquo modo voluerit. Deinde visum est senioribus nostris, iuxta mandatum, ut *si diversitas oborta fuerit inter causam & causam, & variaverit iudicium inter lepram & non lepram, irent ad locum quem elegit Dominus;* ut si causæ fuerint maiores, iuxta decretum Synodicum, ad caput urbium sint referendæ: misimus quos novimus sapientes & humiles esse, velut natos ad matrem, & prosperum iter in voluntate Dei habentes, & ad Romam urbem aliqui ex eis venientes, tertio anno ad nos usque pervenerunt, & sic omnia viderunt sicut audierunt: sed & valdè certiora, utpote visa quàm audita, inveneruunt: & in uno hospitio cum Græco & Hebræo; Scythâ & Ægyptiaco, in Ecclesiâ sancti Petri simul in Paschâ (in quo mense integro disiuncti sumus) fuerunt: & ante sancta sic testati sunt nobis, dicentes; Per totum orbem " terrarum hoc Pascha, ut scimus, celebratur. Et nos in reliquiis san- " ctorum martyrum, & scripturis quas attulerunt, probavimus inesse virtutem Dei. Vidimus oculis nostris puellam cœcam omninò ad has reliquias oculos aperientem & paralyticum ambulantem, & multa dæmonia eiecta.

Deut. 32.7.

Deut. 17.8

Hæc dixi, non ut vos impugnarem, sed ut me ut nycticoracem in domicilio latitantem defenderem. Sed si quid fortè impolitum vel vitiosum per immunda labia dixi, bicipi labij vestri forcipe per igniferum Esaianum altaris Dei carbonem tangite; & præputium inculti logij bifaris ter quaternis cultris Ben-Nun quinis denis digitulis humatis cum plebis præcidite prioris præputijs. Nefas est enim errata tua non agnoscere, & prolata certiora non approbare. Hæreticorum est propriè, sententiam suam non corrigere malle perversam quàm mutare defensam *Scienti etenim bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. Peccati verò*

Esai 6.6
Iosu. 5. 3.
Iacob. 4. 17
Rom. 6. 23.

ſtipendium mors eſt. à quâ nos divina Majeſtas, & ſimplex trinitas, & multiplex apex, (ſubtus quem nihil eſt, intra quem nihil eſt, citra quem nihil, ultra quem nihil, ſupra quem nihil; ſuſtinens omnia ſine labore, penetrans omnia ſine extenuatione, circumdans omnia ſine extenſione, ſuperans omnia ſine inquietudine) liberare dignetur. Amen, amen.

GRANDIS LABOR EST PRVDENTIÆ.

RECENSIO.

Eam ex veteribus Cottonianæ Bibliothecæ membranis deſcripſi, hoc titulo prænotatis. Epiſtola Cummiani, directa Segieno Abbati, de diſputatione Lunæ. *qui quidem Segienus non alius fuiſſe videtur, quàm* Segenus *ſive* Segianus *ille (variant enim ibi in nominis deſcriptione exemplaria) cuius in IX. Epiſtola* ἐπιχαφῆ *facta eſt mentio; quemque Huenſis S. Columbæ inſulæ ab anno 622. uſque ad 652. Abbatem extitiſſe, ex Annalibus noſtris Vltonienſibus didicimus. Meminit eiuſdem & Beda libro 3. Hiſtoriæ, capitis 5, (vel 4 ut antiquiſſimi codices Manuſcriptis diſtinguunt) initio; & Adamnanus de S. Columbâ lib. 1 cap 3.*

EPIST. XII.

SCOTI cujuſdam anonymi, ad *Aldhelmum* Malmeſburienſem Abbatem.

Circa annum 680.

Domino ſancto, ſapientiſſimo, Chriſto quidem chariſſimo Aldhemo, Scotus ignoti nominis in Deo æterno Salutem.

DVm te præſtantem ingenio, facundiaque Romanâ, ac vario flore literarum (etiam Græcorum more) non neſciam; ex ore tuo, fonte videlicet ſcientiæ puriſſimo; dicere malo, quàm ex alio quolibet potare, turbulento Magiſtro præſertim. Hoc ſcito prænoſcens, quòd idcirco te fiducialiter ita obſecro, ut me ſuſcipias, doceaſq; quoniam fulgor (ceu dictum eſt) ſapientiæ præ multis in te fulget lectoribus, ac peregrinorum mentes cupientium ſapientiam diſcere cognoſcis; quia tu Romæ advena fuiſti, inſuper quòd à quodam ſancto viro de noſtro genere nutritus es. Hæc compendij causâ ſufficiant; quia ſi humiliter per charitatem volueris attendere, non minùs per pauca verba, quàm per plurimas ſermocinationes perſpicies. Hæc tibi quoque ſinceriter diſſero. Libellum quendam habes, qui non eſt maior acceptorio duarum ſeptimanarum; quem ego legere cupio. Hoc autem breve tempus prædico; non eo quòd mihi plus non opus ſit, ſed ne hæc petitio faſtidium in tuâ mente creet. Miniſtrum quoque equoſque, ut opinor, adipiſcar. In hoc autem tempore meſſis, lætum à te reſponſum ſperabo. Orantem pro nobis Beatitudinem tuam divina gratia cuſtodire dignetur.

CHRISTE potens rerum, redeuntis conditor ævi,
Vox ſummi ſenſuſque Dei, quem fudit ab altâ
Mente pater, tantique dedit conſortia regni.
Impia tu noſtræ domuiſti crimina vitæ,
Paſſus corporeâ mundum veſtire figurâ,

Affarique

Affarique palàm populos, hominemqve fateri.
Quemque utero inclusum Mariæ, mox numine viso
Virginei tumuêre sinus: innuptaque mater
Arcano stupuit compleri viscera partu,
Authorem paritura suum: mortalia corda
Artificem texêre poli, mundique repertor
Pars fuit humani generis, latuitque sub imo
Pectore, qui totum latè complectitur orbem.
Et qui non spatijs terræ, non æquoris undâ,
Nec capitur cœlo, parvos confluxit in artus.
Quin & supplicij nomen nexusque subîsti,
Vt nos subriperes letho, mortemque fugares
Morte tuâ: mox æthereas evectus in auras.
*Purgatâ * repetens latum te luce parentem.*
AVGVSTVM *foveas: festis ut sæpè diebus*
Annua sinceri celebret sejunia sacri.

* *repetis latum tellure p.*

RECENSIO.

Aldhelmus, cùm esset adhuc presbyter, Abbas *fuit* monasterij quod Maildubi (*vel* Maildufi) urbem nuncupant: *ut in libro 5. Historiæ, capite 19.* (*vel, ut in Manuscriptis 18.*) *confirmat Beda. Est autem monasterium illud, non in* Scotiâ (*ut Trithemius, eumque secuti Gesnerus & a maledicentissimus Dempsterus, arbitrati sunt*) *sed in* Angliâ *positum; atque olim* Maildufesburch, *hodie* Malmesburiæ *nomine notissimum. Quo in loco Aldhelmus* à primo ævo infantiæ, atque ab ipso tyrocinio rudimentorum, liberalibus litterarum studiis eruditus, & in gremio sanctæ matris Ecclesiæ nutritus, vitam duxit: *ut habes in* b *Chartâ, 8. Kalend Septembr. anno Dom. 675. datâ, Lutherius Occidentalium Saxonum episcopus; à quo primum cœnobij, illius Abbas constitutus est ipse Aldhelmus. Quæ enim priùs* Ingelborne, *postea* Malduburi & Maldunsburg *nomen habere cœpit ab Aldhelmi magistro* Maildulpho Scoto-Hiberno, viro summâ eruditione & singulari vitæ sanctitate: *quemadmodum in* VViltoniæ *descriptione docet Guilielmus Camdenus. Cui & Guilielmi Malmesburiensis adjicimus testimonium, in Aldhelmi vitâ anno 1105. ab eo exaratâ.* Cùm iam majusculus à Cantiâ in VVestsaxones remeâsset; religionis habitum in *Meldunensi* accepit cœnobio, quod situm in civitate quæ antiquo vocabulo *Mealduberi*, nunc *Mealmesberi* vocatur. Id quidam *Meldum*, qui alio nomine vocatur *Meildulf*, natione Scotus, eruditione Philosophus, professione Monachus fecerat. Qui cùm natali solo voluntariè carens illuc devenisset; nemoris amœnitate (quod tunc temporis in immensum eo loci succreverat) captus, heremiticam vitam exercuit; deficientibusque necessariis, scholares in discipulatum accepit, ut ex eorum liberalitate tenuitatem victus corrigeret. Illi procedente tempore magistri sequaces, ex schularibus monachi effecti, in conventum non exiguum coaluere. Horum exemplo & consortio Aldhelmus informatus ad studium, liberales artes plenitudini scientiæ adjecit. *Vnde jam liquet, quid illa sibi velint Scoti nostri verba in hâc ad Aldelmum epistolâ*: quòd à quodam sancto viro de nostro genere nutritus es.

a Dempster. lib. 1. Histor. Ecclesiast. pag. 7.
b Guiliel. Malmesbur de gest. Reg. Anglor. lib. 1, cap. 2.

Addit de Aldhelmo ibidem Guilielmus. Taceo de compatriotis, qui certatim ad eum scripta sua emittebant, eius iudicij censuram subitura. Prætereo Scotos, rum maximè doctos, qui idem fecisse noscuntur. Quorum aliquos non obscuræ literaturæ nominare possum: maximè Artvvilum, regis Scotiæ filium. Hic quicquid literariæ artis elaborabat (quod non adeò exile erat) Aldhelmi committebat arbitrio, ut perfecti ingenij limâ eraderetur scabredo Scotica. *Videndum igitur an non* Artvvilus, *sive* Artvvillus *ille author huius fuerit Epistola: cuius partem quidem huic ipsi scripto Malmesburiensis inseruit, integram verò, unâ cum annexo Carmine (quod à quibusdam*

Damaso, *ab alijs* Claudiano *tribuitur) ex Viennensis & Ingolstadiensis Bibliothecæ Manuscriptis inter Bonifacianas edidit Nicolaus Serarius, qui etiam in Notis, non alium hic* Scotum *accipiendum esse quàm* Hibernum, *rectè monuit.*

EPIST. XIII.

ALDHELMI Malmesburiensis abbatis, ad *Eahfridum* ex Hiberniâ in patriam reversum.

Circa Annum 690.

Domino, venerabili præconio efferendo & sanctorum meritis magnopere honorando, Eahfrido; Aldhelmus exiguus in Domino æternam salutem.

PRIMITVS (*a* pantorum procerum prætorumq; pio potissimùm, paternoq; præsertim, privilegio) panegyricum poëmataq; passim *b* prosatori sub polo promulgantes; stridulâ vocum symphoniâ, ac melodiæ, cantilenæq; carmine modulatori, hymnizemus. præcipuè quia tandem almæ editum puerperæ *c* sobolem (ob inextricabile sons protoplastorum) piaculum priscorumq; chirographum peccaminum obliteraturum, terris tantundem destinare dignatus est: luridum qui linguis *d* chelydrumtrisulcis rancida virulentaq; vomentem per ævum venena torrenda tetræ tortionis in tartara trusit. Et ubi pridem ejusdem nefandæ *e* natricis *f* ermuli * cervuliq; crudâ fanis colebantur stoliditate in profanis, versâ vice discipulorum gurgustia (imò almæ oraminum ædes) architecti ingenio fabrè conduntur.

Fateor (sodalitatis fraternæ cliens, altiq; municipatus municeps) postquàm vestram repedantem istuc ambrosiam ex *Hiberniâ* brumosis circionum insulæ climatibus (ubi ter bino circitèr annorum circulo uber sophiæ sugens metabatur) territorij marginem *Britannici* sospitem applicuisse, rumigerulis referentibus, comperimus: ilicò (ut flammiger flagransq: flagitabat amor) ineffabiles altithrono grates, pansis in edito utrimq; volis, tripudiantes obtulimus. potissimùm, quòd te exulem almus arbiter priscam paterni visitantem clientelam ruris (cærula ponti trans glauci, enormesq; dodrantium glareas atq; spumiferas lymphæ nemphæ obstirpationes, circili carinâ procellosum sulcante salum) reducere, ovante navarcho, dignatus est: ut, ubi dudùm incunabulis tyrocinij editus rudibus adulto tenus pubertatis ævo adoleveras, nunc versâ vice (supernâ opitulanti prærogativâ affatim fultus)

a πάντων. i. *cunctorum.* ubi præter putidam Græcismi affectationem (quæ in hâc epistolâ crebra est) observa XV. voces à literâ P, incipientes; ac si à *Pugna porcorum Porcij poëta* exemplum author transtulisset.

b *Patrem* intelligit. c *Filium.* d χέλυδρον, *anguem.* e *Serpentis*: ut apud Ciceronem, in Academic. f fortè ad ERMENSVL Saxonum idolum hic alludit, cujus in Francicis Annalibus ad Annum 772. fit mentio; quodque *Hermæ* sive Mercurio putatur fuisse positum. Veteres enim Germanos *Deorum maximè Mercurium coluisse*, confirmat in *Germaniâ* suâ Corn. Tacitus, & Eginhardus in Gestis Saxonum, apud Adamum Bremensem Hist. cap. 5 ubi etiam de IRMINSVL is videndus: ut & Rich. Verstegan. Restitut. Antiquitat. Anglican. cap. 3. & Glossarium D. Henr. Spelmanni nostri, in *Irminsul.* * De *cervulis*, vel *binnulis*, vid. Augustinus de Temp. serm. 115.

ab incolatu externi ruris repatrians, præceptoris vocamine indepto sortitoq; fretus fungeris.

Illud æquè almitati Beatitudinis vestræ ex penetrabilibus præcordij nequaquàm promens dissimulo propalare (ad augmentum, Mystisq; ut reor tripudium, imò ad *g doxam onomatis cyrij*) magnoperè inolevisse: quòd præconio citra modum rumoris *Scottico* in solo degentium (quorum contubernio parumper fretus es) ceu tonitruali quodam boatu fragore nymboso emergenti, auditus nostri quatiuntur; & per tot tantaq; telluris stadia lectionis opinio, pagis provincijsq; divulgata, crebrescit. Si quidem tam creber meatus est (istinc illincq; istuc illucq;) navigero æquoreas fretantium calle gurgites, velut quædam contribula apium germanitas nectar fabrè conficientium. Nam quemadmodum alternatim, reciprocâ facessente noctis nebulâ, mellifluum examen (emergente axe tenus æthere Titanæ) gliscentium culmina tiliarum per flotulenta, ad crates graciles, sarcinatum, flava bajulans gestamina asportat: eodem modo, ni fallor, lurconum conglobatio lectorum (*dunning tat fuioh*) ac residua sagax discipulorum caterva, florigeris hagiographæ ex arvis, non solùm artes Grammaticas atq; Geometricas bis ternasq; omissas Physicæ artis machinas; quinimò allegoricæ potiora ac tropologicæ disputationis bipertita bis oracula (æthralibus opacorum mellita in ænigmatibus problematum) siticulosè sumentes carpunt, & in alveariis sophiæ, iugi meditatione loco tenus servanda condentes, abdunt. E quorum catalogo tuam proficisci solertiam, prædâ onustam atquæ torrente fluentis sacrosancti propinatam redundantemque excellens fama percrebuit.

Quamobrem tuum affabilem discipulatum, ceu cernuus, singultatim arcuatis poplitibus subnixisque precibus efflagito; ut obliteratâ nequaquà memoriâ excedat, quod *h* Pacificus cœlesti ambrosiâ præditus, (subrogatus *i* genitore iure hæreditario, bis quaternis temporum lustris Israëliticæ plebis imperij sceptro fungens,) almo auctus spiramine prompsit, dicens. *Bibe aquam de cisternâ tuâ, & fluenta putei tui: deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas divide; solus habeto eas, nec sint alieni participes tui.* Prov 5. vers. 15. 16. 17. Quapropter his sacris imbutus sagminibus, iugi conamine orthographiæ aperito gurgitem, & sitientia rigato arva mentium: quatenùs germen æthralis extaseos (vivis fœcundisque in orthodoxorum, satoris sudore, sulcis satum) nullo torridæ obstaculo siccitatis obtinente, pullulans gliscat; & ubertim spissa, Dei suffragio, seges demùm maturescat.

Nam idcircò supplex tam obnixè hæc cernitur oramen suggessisse, quòd nonnulli supernâ noscuntur sophiâ præditi, & arcanâ luce enormiter referti: attamen quod gratuitâ cœlitùs munificentiâ, Deique dapsili deditione receptantes (proprio facessante meritorum quæstu) adepti sunt, nequaquàm (gazophylacio scientiæ reserato) plenè promul-

g δόξαν ὀνόματος κυρίου, *gloriam nominis Domini.*
h *Salomon*: qui à pace nomen obtinuit.
i *genitori*, vel, à *genitore*, patre David sc.

gantes, sed particulariim lurconibus largientes. Nam (x cata Euangelicæ experimentum auctoritatis) nequaquam flagrans lychnus clanculè
Matth. 5. 15. fuscatâ tetræ occulitur latebrâ urnæ, qui candelabri summitate cunctis
Matth. 25. 18. 27. 30. limpido lumine lucere decuit: necnon frustrà talenti fenora subterraneis clanculantur obstructa *l* sablonibus, quæ trapezitarum numerosis monetæ oportuissent numismatibus profligari. ne fortè, ut iners adepto (segnitiâ torpens) mancipium talento, supremos ergastulorum in squalores trusus præcipitetur; sed potiùs *euax eugeque* ingressurus tripudium à prosatore pio promereatur. Vnde Psalmigraphus vates, ob hoc propriæ piaculi expians flagitium conscientiæ, sacro præsagio orsus infit:
Ps. 40. 10. *Iustitiam tuam non abscondi*, & reliqua.

Sed hæc misellus homuncio dictando volvens, scrupulo ancipiti extemplò quatiens angebar; (cur inquam) *Hibernia*, quò catervatim istinc lectores classibus advecti confluunt, ineffabili quodam priuilegio efferatur: ac si istic, fæcundo *Britannia* in cespite, didascali Argivi Romanive Quirites repperiri minimè queant, qui cœlestis tetrica enodantes bibliothecæ problemata sciolis reserare se sciscitantibus valeant. Quamvis enim prædictum *Hibernia* rus, discentium opulans vernansque (ut ita dixerim) pascuosâ numerositate lectorum, quemadmodum poli cardines astriferis micantium ornentur vibraminibus siderum: ast tamen climatis Britannia occidui in extremo ferme orbis margine sita (verbi gratiâ(ceu *Solis* flammigeri & luculento *Luna* specimine potiatur, id est, *Theodoro* infulâ Pontificatus fungenti, ab ipso tyrocinio rudimentorum in flore philosophicæ artis adulto; nec non & eiusdem sodalitatis cliente *Adriano* duntaxat urbanitate enucleatâ ineffabiliter prædito.

Et audacter in propatulo contestans, pellaci falsitatis frivolo neglecto, æquâ veritatis censurâ trutinante discernâ, etiamsi Beatæ memoriæ *Theodorus*, summi Sacerdoti; gubernacula regens, *Hibernensium* globo discipulorum (ceu aper truculentus molossorum catastâ ringente vallatus) stipetur: limato perniciter Grammatico dente, iacturâ dispendij carens, rebelles phalanges discutit, & utpote belliger in meditullio campi arcister, legionum phalangibus septus æmulorum spissis, mox nervosis tenso lacertorum volis arcu, spiculisque ex pharetrâ exemptis, hoc est, Chronographiæ opacis acutisque syllogismis; turma supercilij typho turgens (amissâ ancilium testudine) terga dantes, latebras antrorum atras (triumphante victore (præpopere petunt.

Neu tamen hæc philosophando, *Scotticos* sciolos (quorum gemmato tua sagacitas dogmatum favo aliquantisper *m* abusa est) sugillare à quoquam autumer; (quippe cùm satagerem præconium cudens affabiliter texere nostrorum, non sugillationem ridiculose cachinnans rumigerare vestrorum:) sed potiùs, jocistæ scurræque ritu dicacitate temerariâ lo-
* Locus corruptus. quentium, fraternæ *n* ironiâ dilectionis obtentu * cavillabatur. Si verò quippiam, inscitiâ suppeditante, garrulâ frontose convincitur pagina prompsisse: ut Versidicus ait,

x *κατὰ*, *secundum*, ut in Bonifacij Moguntini epistolis, & apud Cyprianum quoq;.
l *arenis*: ut in Gildæ epistolâ.
m id est, *usa*; ut apud Hieronymum etiam aliquoties. n *εἰρωνίᾳ*.

o Digna fiat fante glingio gurgo fugax fambulo;
Neu timeat scriptor terrentis ludicra lingua.
Sic semper cupiunt scriptorum carpere chartas,
Vt caper hirsutus rodit cum dente racemos:
Nec tamen emendant titubantis gramma Poëta.

o Ad hunc barbarum versiculum apponitur hæc glossa (non admodùm certè concinna) in margine Manuscript. D. Rob. Cottoni & Thomæ Alani. Fugax gurgo, *id est, virgo impetrante novercâ de matrimonio exposita, inter feras enutrita, ferarum consuetudinibus assuescens: quæ alio nomine Iuturna.* Fante glingio, *id est, rogante fratre, vel alio quolibet amico; ut digna fieret illa fugax gurgo*, fambulo, *id est, reversione, vel fine laboris.*

RECENSIO.

Ex quatuor antiquissimis codicibus descripta: quorum primum suppeditavit mihi nobilissimus Dominus Gulielmus Hovvardus de Navvorth, secundum D. Robertus Cottonus, tertium Thomas Alanus Oxoniensis, & ex Regiâ Bibliothecâ quartum amicissimus Patricius Iunius. Scripta est autem stylo ita impedito & implicato; ut non admodùm mirari subeat, etiam Guilielmi Malmesburiensis temporibus repertos fuisse, quibus huiusmodi Aldhelmi scripta nauseam pepererint: non attendentibus quòd iuxta mores gentium varientur modi dictaminum. *Ita ille, de gestis Regum Anglorum lib. 1. cap. 2. ad dicti confirmationem porrò subijciens:* Græcos involutè, Romanos circumspectè, Gallos splendidè, Anglos pompaticè dictare solere. *Porrò* Eahfridus *sive* Æhfridus *(EA enim Anglo-Saxonum, AE Latinorum diphthongo respondet) ad quem, post sex annos studiis in* Hiberniâ, *impensos, missa est hæc Epistola; non alius esse videtur quàm* Eadfridus *(ab aliis* Eadferd, *à quibusdam etiam* Egfridus *dictus) cui Beda Vitam Cuthberti soluta oratione à se descriptam dicavit? quemque* Eadberto *anno Dom. 698. in Lindisfarnensi episcopatu successisse, ex Dunelmensis Ecclesiæ Historia à Turgoto conscripta; & Florentij VVigorniensis Annalibus intelligimus. Antequam verò ille Episcopatum est adeptus, Epistolam hanc scriptam fuisse liquet; licet in Regio Manuscript. titulum hunc præfixum habeat.* Incipit Epistola Aldhelmi Episcopi. *Verùm, cùm post annum 698. ad Schireburnensem Episcopatum Aldhelmum provectum fuisse constet: nos priorem* Malmesburiensis Abbatis *appellationem retinere maluimus.*

ADAMNANI Huensis Monasterij Abbatis. EPIST. XIV.

In libros tres de vitâ S. Columbæ.

PROLOGVS.

BEati nostri Patroni (*Christo* suffragante) vitam descripturus, fratrum flagitationibus obsecundare volens: imprimis eandem lecturos quosque admonere procurabo; ut fidem dictis adhibeant compertis; & res magis quàm verba perpendant, quæ (ut æstimo) inculta & vilia esse videntur. memerintque, Regnum Dei non eloquentiæ exuberantiâ, sed in fidei florulentiâ constare: & nec ob aliqua *Scotica*, vilis videlicet linguæ, aut humana * onomata, aut gentium obscura locorumve vocabula (quæ, ut puto, inter alias exterarum gentium vilescunt linguas) utilium, & non sine divinâ opitulatione gestarum, despiciant rerum pronuntiationem. Sed & hoc Lectorem admonendum putavimus; quòd de beatæ memoriæ viro, plura studio brevitatis, etiam memoriæ digna, à nobis sunt prætermissa: & quasi pauca de plurimis,

* ὀνόματα, nomina.

* exarata, παρὰ τὸ χαράσσειν.

ad evitandum faſtidium lectorum, ſint * caraxata. Et hoc (ut arbitror) quiſque hæc lecturus fortè annotabit, quod minimæ de maximis per populos fama de eodem Beato viro divulgata diſperſerit; ad horum etiam paucorum comparationem, quæ nunc breviter caraxare diſponimus.

EPILOGVS.

Poſt horum trinalium lectionem libellorum, quiſque diligens annotet lector, quanti & qualis meriti ſanctus ſæpe ſupramemoratus præſul venerãdus, quantæ & qualis apud Deum honorificentiæ fuerit æſtimatus; quantæ & quales Angelicæ apud ipſum & luminoſæ frequentationes fuerint; quanta in eo prophetalis gratia, quanta dialium efficientia virtutum, quanta & quàm frequens eum divini luminis cláritudo in carne mortali adhuc commemorantem circumfulſerit. Quin etiam poſt * ingreſſum animę de tabernaculo corporis ſanctiſſimæ (ſicuti quibuſdam electis oſtenſum, habetur compertum) locum in quo ipſius ſanctæ pauſant oſſa uſque hodie eadem cœleſtis claritas frequentare non ceſſat, & ſanctorum frequens viſitatio Angelorum. Et hęc etiam eidem beatæ memoriæ viro à Deo non mediocris eſt collata gratia, quâ nomen eius non tantùm per totam noſtram *Scotiam* & omnium totius orbis inſularum maximam *Britanniam* clarè divulgari promeruit, (in hâc parvâ & extremâ Oceani Britannici commoratus inſulâ) ſed etiam ad trigonam uſque Hiſpaniam & Gallias, & ultra Alpes Penninas Italiam ſitam pervenire, ipſam quoque Romanam Civitatem, quæ caput eſt omnium civitatum. Tantus & talis honor vocibilis eidem Sancto inter cætera divinæ donationis munera condonatus ſcitur à Deo, qui ſe diligentes amat; & eos qui eum magnificant laudibus, magis ac magis glorificans immenſis ſublimat honoribus: qui eſt benedictus in ſæcula.

* egreſſum.

Admonitio Adamnani *ad Scriptores.*

Obſecro eos quicunque voluerint hos deſcribere libellos, imò potiùs adjuro per *Chriſtum* iudicem ſæculorum; ut pòſtquàm diligenter deſcripſerint, conferant & emendent cum omni diligentiâ ad exemplar unde extraxerunt: & hanc quoque adjurationem hoc in loco ſubſcribant.

RECENSIO.

De Adamnano pluribus agit Beda, libro 5. Hiſtor. Eccleſiaſt. cap. 16. & Ceolfridus Abbas in Epiſtola ad Naitanum Pictorum regem, ibid. cap. 22. indeq; Mattheus FloriIegus: Anno gratiæ *DCCI.* floruit vir bonus & literatus Adamnanus presbyter & Abbas monachorum qui erant in inſulâ Hii. Hic miſſus ad Aldfridum regem gratiâ legationis, cùm videret ritus Eccleſiaſticæ inſtitutionis & obſervantiæ feſti Paſchalis, continuò trahitur ad conſenſum. Qui cùm domum rediiſſet, cura it ſuos, qui erant in inſulâ Hii, ad callem perducere veritatis, nec valuit: naviganſquè in Hiberniam, penè omnes ad legitimum Paſchæ tempus obſervandum induxit. Scripſit idem vir Domini librum de loco Dominicæ nativitatis, paſſionis & aſcenſionis; ſitumque Terræ ſanctæ mirabiliter deſcripſit. *Editus eſt hic liber Ingolſtadij anno 1619. à Iacobo*

Gretsero, *titulo* Adamanni Scotohiberni: *ibidemque anno* 1604. *ab Henr. Canisio*, (*tomo* 5. *Antiquæ lectionis*) *libri ejusdem tres de* S. Columbâ. *cujus operis Prologum paulo correctiorem ex MS. nostro hic damus; addito etiam, ex alio Cottoniana Bibliothecæ codice, Epilogo hactenus inedito; una cum Adjuratione qua transscriptores obtestatur author, * Irenæi in libro περὶ ὀγδοάδος & Eusebij in Chronico exemplum imitatus.*

* Apud Euseb. lib 5. Histor Ecclesiast. cap. 19. 20. & Hieronymum, de scriptor. Ecclesiast. in *Irenao*.

BONIFACII Moguntini archiepiscopi, ad *Zachariam* Romanum Pontificem, de causâ *Aldiberti Galli* & *Clementis* Scoti.

EPIST. XV. AnnoChristi 745.

Excellentissimo Patri atque Apostolico Pontifici, & ex auctoritate sancti Petri, Principis Apostolorum magisterio freto, Zachariæ Papæ, Bonifacius exiguus servus servorum Dei, optabilem in Christo charitatis salutem.

POSTQVAM me ante annos propè triginta sub familiaritate & seruitio Apostolicæ sedis, anuente & iubente venerandæ memoriæ Antistite Apostolico Gregorio, anteriore voto constrinxi; quidquid mihi lætitiæ vel tristitiæ acciderat, Apostolico Pontifici solebam indicare, ut in lætis simul laudaremus Deum, & in tristibus eius consilio roborarer. Ita & nunc mihi liceat indicare, pietati vestræ supplico. Sicut scriptum est. *Interroga patrem tuum & annunciabit tibi; seniores tuos & dicent tibi.* Deut. 32. 7. Notum enim sit paternitati vestræ, quia postquàm indigno mihi mandastis in provinciâ Francorum (sicut & ipsi rogaverunt) sacerdotali Concilio & Synodali conventui præesse; multas injurias & persecutiones passus sum, maximè à falsis Sacerdotibus, ab adulteratis Presbyteris seu Diaconibus, & fornicarijs Clericis. Maximus tamen mihi labor fuit contra duos hæreticos pessimos, & publicos, & blasphemos contra Deum, & contra Catholicam fidem. Vnus qui dicitur *Aldebert*, natione generis *Gallus* est; alter qui dicitur *Clemens*, genere *Scotus* est: specie quidem diversi, sed pondere peccatorum pares.

Contra istos obsecro Apostolicam auctoritatem vestram, quòd meam mediocritatem defendere & adjuvare, & per scripta vestra populum Francorum & Gallorum corrigere studeatis: vt hæreticorum fabulas & vana prodigia & signa præcursoris Antichristi non sectentur; sed ad canonica iura, & ad viam veræ doctrinæ convertantur. & ut per verbum vestrum isti hæretici duo mittantur in carcerem (si vobis justum esse videatur, cùm vitam & doctrinam illorum vobis intimavero) & nullus cum eis loquatur vel communionem habeat, ne fortè fermento doctrinæ illorum fermentatus aliquis pereat: sed segregati viuant, & iuxta dictum Apostoli, hujusmodi *traditi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini.* 1. Cor. 5. 5. & juxta Euangelicum præceptum, *dum Ecclesiam non audierint, sint nobis sicut Ethnici & Publicani*: Matth. 18. 17. donec *discant non blasphemare*, nec scindere tunicam *Christi*. 1. Tim. 1. 20. Propter istos enim persecutiones, & inimicitias & maledictiones multo-

rum populorum patior: & Ecclesia *Christi* impedimentum fidei & doctrinæ rectæ sustinet.

Dicunt enim de *Aldeberto*, quòd eis sanctissimum Apostolum abstulissem; patronum, & oratorem, & virtutum factorem, & signorum ostensorem abstraxissem. Sed pietas vestra audiens vitam eius, iudicet *ex fructu*, utrùm *vestimentis ovium indutus intùs autem lupus rapax* fuisset, an non.

Matth. 7. 15. 16.

In primæuâ enim ætate hypocrita fuit, dicens, quòd sibi Angelus Domini, in specie hominis, de extremis finibus mundi, miræ & tamen incertæ sanctitatis reliquias attulisset; & exinde potuisset omnia, quæcunque poposcerit, à Deo impetrare: & tunc demùm per illam simulationem (sicut Apostolus Paulus prædixit) *penetravit* multorum *domos & captivas duxit post se mulierculas oneratas peccatis, quæ ducebantur varijs desiderijs*, & multitudinem rusticorum dicentium, quòd ipse esset vir Apostolicæ sanctitatis, & signa & prodigia multa fecisset. Deinde conduxit Episcopos indoctos, qui se, contra præcepta Canonum, absolutè ordinarunt. Tum demùm in tantam superbiam elatus est, ut se æquipararet Apostolis *Christi*: & dedignabatur in alicujus honore Apostolorum vel Martyrum Ecclesiam consecrare, & interrogavit, quid voluissent homines visitando limina sanctorum Apostolorum. Posteà in proprio honore suo dedicavit oratoria (vel ut veriùs dicam, sordidavit) fecit cruciculas & oratoriola in campis, & ad fontes, vel vbicumque sibi visum fuit, & iussit ibi publicas orationes celebrare; donec multitudines populorum, spretis cæteris Episcopis, & dimissis antiquis Ecclesijs, in talibus locis conventus celebrabant, dicentes: Merita sancti *Aldeberti* adjuvabunt nos. Vngulas suas & capillos dedit ad honorificandum, & portandum cum reliquijs sancti *Petri* Principis Apostolorum. Tum demùm, quod maximum scelus & blasphemia contra Deum esse videbatur, fecit. Veniente enim populo & prostrato ante pedes eius, & cupienti confiteri peccata sua, dixit. *Scio omnia peccata vestra, quia mihi cognita sunt occulta vestra; ideoque non est opus confiteri ea. Securi ergo & absoluti de peccatis vestris præteritis, revertimini ad domos vestras cum pace.* Et omnia quæcunque sanctum Euangelium hypocritas fecisse testatur, suo habitu, incessu, & moribus imitatus est.

2. Tim. 3. 6.

Alter autem hæreticus, qui dicitur *Clemens*, contra Catholicam contendit Ecclesiam: Canones Ecclesiarum *Christi* abnegat, & refutat tractatus; & intellectus sanctorum Patrum, *Hieronymi*, *Augustini* *Gregorij* rucusat. Synodalia iura spernens, proprio sensu affirmat, se, postduos filios sibi in adulterio natos [sub nomine Episcopi] esse posse legis Christianæ Episcopum. Iudaismum inducens, iudicat iustum esse Christianæ Episcopum. Iudaismum inducens, iudicat iustum esse Christiano ut, si voluerit, viduam fratris defuncti accipiat uxorem. Ipse etiam contra fidem sanctorum Patrum contendit, dicens; quòd *Christus* filius Dei descendens ad inferos, omnes quos inferni carcer detinuit, inde liberasset, credulos & incredulos, laudatores Dei simul & cultores

cultores idolorum:&multa alia horribilia de *Prædestinatione Dei* contraria fidei Catholicæ affirmat. Qua propter de hoc quoque hæreticopre-cor, ut per litteras vestras mandare curetis Duci *Carolomanno*, ut mittatur in custodiam; ut semina Satanæ latiùs non seminet, ne forsitan una ovis morbida totum gregem polluat. Valere sanctitatem vestram, & prosperis profectibus gaudere in longitudinem dierum optamus.

RECENSIO.

Incerta est Actis Romanæ Synodi, anno 745. habita: in qua contra Clementem *Scotum, hujusmodi lata est sententia.* Clemens, qui per suam stultitiam sanctorum Patrum statuta respuit, vel omnia Synodalia acta; inferens etiam Christianis Iudaismum, dum prædicat fratris defuncti accipere uxorem; insuper & Dominum Iesum Christum descendentem ad inferos, omnes pios & impios exinde prædicat abstraxisse: ab omni sit sacerdotali officio nudatus, & anathematis vinculo obligatus, pariterque Dei judicio condemnatus, vel omnis qui eius sacrilegis consenserit prædicationibus. *Videantur de* Adelberti *&* Clementis *causa*, Zachariæ *Romani Pontificis Responsa, inter Bonifacij epistolas à Serario editas, num.* 138. 139 *&* 144.

ZACHARIÆ Romani Pontificis, ad *Bonifacium*; de causâ Virgilij, Hiberni & *Sidonij*. EPIST. XVI.

Reverendissimo & sanctissimo fratri Bonifacio Coëpiscopo, Zacharias servus servorum Dei. Anno Christi 746.

VIrgilius & *Sidonius* religiosi viri, apud *Baioariorum* provinciam degentes, suis nos litteris visitarunt: per quas intimaverunt, quòd tua reverenda fraternitas eis injungeret Christianos denuò baptizare. Quod audientes, nimis sumus conturbati, & in admirationem quandam incidimus, si habet, ut dictum est. Retulerunt quippe, quòd fuerit in eadem provinciâ sacerdos, qui Latinam linguam penitùs ignorabat, & dum baptizaret, nesciens Latini eloquij, infringens linguam diceret; *Baptizo te in nomine Patria, & Filia, & Spiritu sancta*: ac per hoc tua reverenda fraternitas consideravit rebaptizare. Sed (sanctissime frater) si ille qui baptizavit, non errorem aut hæresim introducens, sed, pro solâ ignorantiâ, Romanæ locutionis infringendo linguam, (ut suprà fati sumus) baptizans dixisset; non possumus consentire, ut denuò baptizentur. Quia, (quod tua benè compertum habet sancta fraternitas) quicunque baptizatus fuerit ab hæreticis, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, nullo modo rebaptizari debeat, sed per solam manus impositionem purgari debeat. Nam (sanctissime frater) si ita est, ut nobis relatum est, non ampliùs à te illis prædicetur hujusmodi; sed ut sancti Patres docent & prædicant, tua sanctitas studeat conservare. Deus te incolumem custodiat, reverentissime frater. Data Kalendis Iulijs, imperante Domino piissimo Augusto Constantino, à Deo coronato, magno Imperatore anno vicessimo sexto, Imperij eius anno * quarto, Indictione quartâdecimâ. * sexto.

RECENSIO.

A Iacobo Merlino Coloniæ anno 1530, cum Isidori Mercatoris Canonum & Epistola-

rum Pontificiarum Collectione primùm est edita : & deinde, tùm in tomis Conciliorum tùm alibi sæpiùs recusa. De Virgilio & socijs Thadæus, abbas Scotorum Ratisbonæ, ex Chronico fundationis Scotorum *ista refert.* Tempore eodem (*quo de Hibernia venit Kilianus, cum duobus socijs suis Colonato & Totnano*) venit honorabilis turma Sanctorum de Hiberniâ, videlicèt *S. Virgilius* Episcopus, cum alijs septem Episcopis sanctis, multisque alijs socijs: qui proposuerunt Domini vestigia ac Sanctam terram corporeis oculis videre, *a* more reverendorum Patrum Scotorum, &c. S. Virgilius *Saltzburgæ* Episcopus est factus. Cæteri eius Coëpiscopi Salzburgæ in ministerio operis Dei remanserunt usque ad diem obitus eorum. Cæterùm eorum socius, videlicèt B. *Lullus*, apud *Illminster* gloriosis operibus intrepidus permansit. Et B. *Declanus* cum alijs duobus apud *Frisingiam*, duoque alij apud *Rete* beata ossa sua terræ commendaverunt: & S. *Alto* apud *Altenminster.* Et sic sanctus grex beatorum virorum divisim in diversis locis regna cœlestia sunt adepti. *& VViguleus Hundius, in Iuvaviensium sive Salisburgensium Episcoporum Catalogo.* B Virgilius, natione Hibernicus, ex nobili progenie ortus, à Stephano Papâ & Pipino Rege Francorum ad administrationem Episcopatus Iuvaviensis destinatus est: sed à Rege per duos ferè integros annos, propter eximiam eruditionem & sanctimoniam vitæ, retentus est, posteà verò honorificè ad Ottilonem Boiorum tùm temporis Ducem dimissus, ab eo Episcopatum accepit. Dissimulatâ autem consecratione, penè duorum annorum spatio, *b* Pontificem secum habuit proprium *Dobdan* nomine, Græcum, qui ipsum secutus erat ex patriâ. Is interim ipsius munere fungebatur. Postulantibus deinde subditis, Boijsque Pontificibus, consecratus est anno Christi *767. XVII.* Calendas Iulij. Græco autem illi Magistro & Sacerdoti Dobdan tradidit Otilo sedem Chiemensem: ubi aperuit ille Scholam, & agmina discentium quam plurima habuit. *Mirarer verò ex Hibernia nostra hominem Græcum prodijsse, nisi scirem in agro Midensi apud Trimmenses, ædem sacram extitisse, quæ* Græcæ Ecclesiæ *nomen ad hunc usque diem retinet.*

a Vid. supr. epist. 1. p. 3.

b *Habuit secum laboris & coronæ participē Episcopum comitantem de patria nomine* Dobda, *ad persolvendū Episcopale officium*, inquit, Vitæ S. Virgilij descriptor, Eberhardi Salisburgēsis Episcopi discipulus. Vide etiam Acta Ruperti primi Salisburgēsium Episcopi, apud Surium, tom. 2. die 27. Martij.

EIVSDEM ZACHARIÆ, ad *Bonifacium*; de alijs quæstionibus ab eodem *Virgilio* & *Sampsone* Scoto motis.

EPIST. XVII. Anno Christi 748.

Reverendissimo & sanctissimo fratri Bonifacio Coëpiscopo, Zacharias servus servorum Dei.

SCripsit reverenda fraternitas tua, repetisse te quendam presbyterum, genere *Scotum*, nomine *Sampson*, errantem à viâ veritatis; dicentem & affirmantem, sine mystericâ invocatione aut lavacro regenerationis posse fieri Catholicum Christianum, per Episcopalis manus impositionem. Hic autem qui hoc dicit, vacuus est Spiritu sancto, & alienus à gratiâ Christi, atque à consortio sacerdotali abijciendus. Quis enim nisi baptizetur, iuxta præceptum Domini, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, & sic per manus impositionem consecretur, potest esse Catholicus? Hunc nequissimum virum, talia prædicantem, ab Ecclesiâ Dei sanctâ condemnatum expelle. Illos autem viros, qui ab hæreticis baptizati sunt, & dubietas tenet, quòd *in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti* non sunt baptizati; inquisitâ rei veritate, si ab erroneis sacerdotibus baptizati sunt, hos * sine dubio (iuxta prædecessoris nostri beatæ memoriæ *Gregorij* Papæ, & sacrorum Canonum traditum tibi mandatum) ** implere non omittas; ne in æternum pereant, sed potiùs Euangelicâ consecratione salventur.

Matth. 28. 19.

* *fort* hoc

** baptizari permittas

Intimatum est etiam à sanctitate tuâ, quòd *Virgilius* ille (nescimus si dicatur Presbyter) malignatur adversum te, pro eo quòd confundebatur à te, erroneum se esse à Catholicâ doctrinâ; immissiones faciens *Otileni* Duci *Baioariorum*, ut odium inter te & illum seminaret: aiens quòd & à nobis esset absolutus, unius defuncti ex quatuor illis Episcopis, quos tua illic ordinavit fraternitas, diœcesim obtinere. Quod nequaquàm verum est: quia *mentita est iniquitas sibi*. De perversâ autem Psal.27.12.
& iniquâ doctrinâ, quam contra Deum & animam suam locutus est, si clarificatum fuerit ita eum confiteri, quòd alius mundus & alij homines sub terras sint; hunc accito Concilio, ab Ecclesiâ pelle sacerdotij honore privatum. Attamen & nos scribentes prædicto Duci, evocatorias de prænominato *Virgilio* mittimus litteras; ut nobis præsentatus, & subtili indagatione requisitus, si erroneus fuerit inventus, canonicis sanctionibus condemnetur. Qui enim *seminant dolores*, ipsi *metunt eos*. Iob. 4. 8.
Sic enim scriptum est: *Perversæ cogitationes separant à Deo; probata autem virtus corripit incipientes.* Sapient.1.3.

Pro *Sidonio* autem & *Virgilio* supradicto Presbyteris, quod scripsit sanctitas tua, agnovimus. Et illis quidem, ut condecebat, comminando scripsimus: tuæ autem fraternitati plùs credulitas quàm illis admittetur. Si autem placuerit Deo, vitâ comite, sedi Apostolicæ eos, missis Apostolicis litteris (ut prælatum est) evocabimus. Docuisti enim eos, & non susceperunt: & factum est in illis, sicut scriptum est in libro Sapientiæ. *Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam, Arenam, & salem, & massam ferri facilius est portare, quàm hominem imprudentem, & fatuum, & impium* Quoniam *qui minoratur corde, cogitat inania; & vir imprudens & errans cogitat stulta.* Non ergo ad iracundiam provocetur cor tuum, frater: sed *in patientiâ* tuâ ubi tales repereris, *admone, obsecra, increpa*; ut *convertantur ab errore ad* viam veritatis. Et si conversi fuerint, *salvasti animas* eorum; si vero in duritiâ permanserint, mercedem ministerij tui non perdes: illos autem, iuxta Apostoli vocem, *devita.* Ecclesiast. 22.vers.7. & 18. Ecclesiast. 16. 23. 2.Tim.4. 2. Iacob. 5. 19. 20. Tit.3. 10.

Deus te incolumem custodiat, reverentissime & sanctissime frater. Data Kalendis Maij, imperante Domino piissimo Augusto *Constantino*, à Deo coronato, magno Imperatore, pacifico; Imperij anno XXIX. Patriciatus eius anno VII. Indictione primâ.

RECENSIO.

Hæc, una cum duabus epistolis præcedentibus, non solùm in Bonifacianarum epistolarum habetur volumine, sed etiam in Bonifacij Vita ab Othlono descripta, atque à Surio (tom 3 die 5 Iunij) & Serario (lib. 3. rer. Moguntiac.) publicata. Quas editiones, & inter se, & cum Romana Pontificiarum Epistolarum editione contulimus. Neque hanc tamen epistolam, quæ longiuscula erat integram hic descripsimus: sed quæ ad Sampsonis *&* Virgilij *causam pertinebant inde excerpta dedimus. Extat vita* Virgilij *nostri,* Carinthiæ *Apostoli, à quodam Eberhardi Salisburgensis episcopi discipulo literis consignata; & ab Henr. Camsio in Antiquæ lectionis tomis edita: cuius hoc initium.* Beatissimus Virgilius in Hiberniâ insulâ de nobili ortus prosapiâ, litterarum studijs ita animum applicavit; ut inter doctos sui temporis atque Climatis, doctissimus haberi potuisset. *Atque inde nata est hæc, quæ inter illum & Bonifacium intercessit,*

de Antipodibus controversia: de qua videndi rerum Boicarum scriptores, Io. Aventinus M. Velserus. Litterarum verò Virgilij monumentum hodie nullum superest: si Glossarium fortè exceperis, à Goldasto, in Notis ad Columbanum (p.83.152. & 155. citatum.

EPIST. XVIII.

ALBINI Magistri, ad *Colcum* lectorem in *Scotiâ*.

Anno Christi 795.

Benedicto magistro & pio patri Colcu, Alcuine humilis Levita salutem.

AUDITA sanitate & prosperitate paternitatis vestræ, totis (ut fateor) gavisus sum visceribus. Et quia curiosum te nostri itineris putavi, vel rerum in mundo nuper gestarum; per hos rusticitatis meæ apices, tuæ providentiæ innotescere curavi, seu audita seu visa. Primò sciat dilectio tua, quòd (miserante Deo) sancta eius Ecclesia in partibus Europæ pacem habet, proficit, & crescit. Nam* *antiqui Saxones* & omnes *Frisonum* populi, instante Rege *Carolo* (alios præmijs, & alios minis sollicitante (ad fidem Christi conversi sunt. Sed anno transacto idem Rex, cum exercitu irruit super *Sclavos*, quos nos *Vionudos* dicimus, eosque subegit suæ ditioni. *Graci* verò tertio anno cum classe venerunt in *Italiam*, & à ducibus Regis præfati victi fugerunt ad naves: quatuor millia ex illis occisi, & mille captivi feruntur. Similiter & *Avari*, quos nos *Hunos*, dicimus, exarserunt in *Italiam*, & à Christianis superati domum cum opprobrio reversi sunt: nec non & super *Baugariam* irruerunt; qui & ipsi ab exercitu Christiano superati & dispersi sunt. Etiam & ejusdem Christianissimi Regis duces & Tribuni multam partem *Hispania* tulerunt à *Saracenis*, quasi trecenta milia in longum per maritinia. Sed heu (proh dolor!) quòd ijdem maledicti *Saraceni* (qui & *Aggareni*) totâ dominantur *Africâ* & *Asiâ* majore, maximâ ex parte. De quorum egressione, tuæ venerandæ prudentiæ dudùm (ut æstimo) scripsi.

* id est, *V. Vestphali.*

De cætero (Pater sanctissime) sciat reverentia tua, quòd ego filius tuus, & Ioseph vernaculus tuus (Deo miserante) sani sumus: & tui amici toti, qui apud nos sunt, in prosperitate Deo serviunt. Sed nescio quid de nobis venturum sit. Aliquid enim dissensionis, Diabolico fomento inflammante, nuper inter Regem *Carolum* & Regem *Offan* exortum est: ita ut utrinque navigatio interdicta negotiantibus cesset. Sunt qui dicunt nos pro pace esse in illas partes mittendos: sed obsecro ut vestris sacrosanctis orationibus manentes vel euntes muniamur. Nescio quid peccavi, quia tuæ Paternitatis dulcissimas litteras multo tempore non merui videre: tamen pernecessarias orationes sanctitatis tuæ me quotidie sentire credo.

Misi charitati tuæ aliquid de oleo, quod vix modò in Britanniâ invenitur; ut dispensares per loca necessaria Episcoporum, ad * utilitatem hominum vel honorem Dei. Misi quoque quinquaginta siclos fratribus de eleemosynâ *Caroli* Regis: (obsecro ut pro eo oretis:) & de meâ eleemosynâ quinquaginta siclos: & ad Australes fratres *Baldhuninega*, triginta siclos de eleemosynâ Regis, & triginta de eleemo-

* al. *utilitatem honoris Dei.*

ſynâ meâ, & viginti ſiclos de eleemoſynâ patris familiæ *Areida*, & viginti de eleemoſynâ meâ; & per ſingulos Anachoritas tres ſiclos de puro argento: ut illi omnes orent pro me, & pro Domno Rege *Carolo*, ut Deus illum conſervet ad tutelam ſanctæ ſuæ Eccleſiæ, & ad laudem & gloriam ſui nominis. Exaudiat vos omnipotens Deus pro ſanctâ ſuâ Eccleſiâ intercedentes; & proficere faciat in ſalutis æternæ proſperitate.

RECENSIO.

Pars huius epiſtolæ à Guilielmo Malmesburienſi, libro 1. de Geſtis Regum Anglorum cap. 4. producitur: ſed integram ex duobus antiquiſſimis Cottonianæ Bibliothecæ Codicibus deſcripſimus, in quibus & alia ad Ioſephum *illum habetur, cuius in hac epiſtola facta eſt mentio: ubi de* Colco, *vel* Colcano, *ita meminit.* Sanus eſt magiſter veſter " Colcu, & ſani amici tui, qui apud nos ſunt.

CLAUDII Scoti Presbyteri, ad IUSTUM Abbatem.

EPIST. XIX.

Ex Præfatione Commentariorum in Matthæum.

Anno Chriſti 815.

ANNO octingenteſimo decimo quinto Incarnationis Salvatoris Ieſu Chriſti, poſtquàm pius ac mitiſſimus Princeps, S. Eccleſiæ Catholicæ filius *Ludovicus*, anno ſecundo Imperij ſui, cœleſti fultus auxilio, adverſùs barbaras nationes moviſſet exercitum; atque abeunte & diſcedente tuâ paternitate ex palatio jam dicti Principis ad charum dilectunq; tibi ſemper tui monaſterij portum: injunxiſti mihi, ut aliquod dignum memoriæ opuſculum in expoſitione Euangelij ad legendum dirigerem Fratribus monaſterij veſtri. &c. Ad quoſcunque verò ſive per hoc ſive per aliud quodcumque opuſculum notitia nominis mei pervenerit; interceſſionem peccatorum meorum ſupplex ab omnibus exquiro: ſubnixâ prece depoſcens, ut ita à miſericordiſſimo Domino noſtro flagitetis, ut omnibus delictis meis atque peccatis (omnibus opitulantibus vobis) conſuetudinariâ clementiâ & copioſâ bonitate deletis, et ſi non ad idem præmium, ſaltem ad eumdem vos portum quietis * videat pervenire.

* *fort.* nos p. q. velit pervenire.

RECENSIO.

De eo Boſtonus Burienſis, in Scriptorum Catalogo. Claudius monachus, & diſcipulus ſancti Bedæ ſecundùm quoſdam, floruit circa annum Chriſti 815. & ſcripſit ex opuſculis Origenis, Hieronymi, Ambroſij, Hilarij, Auguſtini, Rufini, Ioannis, Fulgentij, Leonis, Maximi, Gregorij & Bedæ; ſuper Euangelium Matthæi lib. 3. *Eum annum, & iſtos authores; in Commentariorum horum Præfatione author ipſe commemorat: cuius ea tantum pars hic eſt adſcripta, quam ad finem hiſtoriæ anni 815. in tomi 9. Appendice, ex Vallicellana urbis Romanæ bibliotheca, attexuit Cæſar Baronius. Nos verò integrum hoc opus cùm alibi vidimus, tùm Cantabrigiæ, in Collegij Benedictini & Aulæ Pembrochianæ Bibliothecis.*

Eiusdem CLAVDII, ad *Dructerannum* Abbatem.

EPIST. XX.

Præfatio Commentariorum in epistolam ad Galatas.

Domino pijssimo, & in Christo summo mihi honore singulariter excolendo, Dructeranno Abbati, Claudius peccator.

TRes, ni fallor, & eo ampliùs iam pertranseunt tempore anni, quòd me adhuc in Alverni cespitis arvo, in palatio pij principis Domini *Ludovici* (tunc Regis; modò Imperatoris) detentum socordiâ sensus mei, tuâ fervidâ dilectione adorsus es excitare, ut aliquem fructuosum laborem in Epistolis magistri Gentium adsumerem Apostoli *Pauli*. Sed quia laboribus & turbinibus mundi depressus, hactenùs parere iussioni tuæ nequivi; modò (largiente Deo) in isto Quadragesimæ tempore epistolam beati iam dicti Apostoli *Pauli* ad Galatas, ex tractatibus beatorum *Augustini* & *Hieronymi* Patrum, permixtis procuravi ordinare sententijs. In quibus tractatibus cùm ad congruentem expositionem multa deesse cernerem, verti me ad alios libros præfati iam patris *Augustini*; & exinde eam, quæ in illis deerat tractatibus, explere studui expositionem. Nonnulla etiam, ut mihi visum est, infra illorum locutionem, mea studui conjungere verba; quæ utramque expositionem absque scissione conjungerent, & legentis exercerent sensum, & fastidium facerent evitare. Hanc interim, quasi manubias quasdam, tuæ ovans dirigere studeo sanctitati: ut quoties eam manu tenueris & legeris, mei memor esse digneris; & in unum conjungat immensa ubique præsens Christi charitas, quos spatia terrarum dissociant. De cæteris verò Epistolis, iam multa in manibus nostris tenentur excepta: ad quas (si Dominus voluerit, & vitam atque salutem concesserit, orantibus vobis pro nobis) ad expositionem illarum quantociùs potuero, accedere procurabo. Pius & misericors Deus, reverendam mihi beatitudinem tuam, ad profectum & ornatum Ecclesiæ suæ, & annis multiplicare dignetur, & meritis. Vale in Domino, vir & Dei, memento mei.

RECENSIO.

* Claudius super Leviticum, lib. 2. cap. 4. tit. de leprâ corporis aut cutis, *citat. ad marginem Hesychij in Leviticum, manuscript. in BibliothecaRegia.*

Habentur Claudij in epistolas Pauli Commentarij in Bibliotheca Cœnobij Cassinensis (ex dono Theobaldi Abbatis, ut ex Chronico Cassinensi Leonis Ostiensis, lib. 2. cap. 53. intelligitur) & S. Germani in urbe Antissiodoro; unde enarrationem epistolæ ad Galatas, cui hæc præfixa est Præfatio, descripsit Petrus Pesselierus, & Parisijs anno 1542. in lucem emisit. Eiusdem in libros Mosis, Iudicum & Ruth Commentarij) quorum meminit Trithemius) an alicubi adhuc extent, nescio: ex libris in Leviticum, has tantùm sententias citatas invenio. * „Sicut qui sanus ferè totus, pro parte aliqua leprosus, „removetur à tabernaculo ut immundus: sic qui Legis præcepta transgreditur ex aliqua parte, nihil ex custodia mandati iuvatur alterius; quia transgressor unius reus „est omnium. *Item*, Christus in Cruce carnem suam fecit nobis esibilem. Nisi enim „fuisset crucifixus, sacrificium corporis eius minimè comederetur. Comeditur autem „nunc in memoria Dominicæ passionis. Crucem tamen præveniens, in Cœnâ Apo„stolorum seipsum immolavit, qui post resurrectionem in cœli Tabernaculum suum „sanguinem introduxit, portans cicatrices passionum.

GILDÆ, ad *Rabanum* monachum. EPIST. XXI.

Præfatio in librum de Computo.

Dilecto fratri Rabano monacho, Gildas peccator in Christo salutem. Anno Christi 820.

LEgimus scriptum in Proverbijs; *Meliorem sapientiam cunctis pretiosissimis; & omne desiderabile ei non potest comparari.* Ideoque (frater dilectissime) gratias ago Deo, qui tibi eius amorem inspiravit, cuius possessio mundi divitias contemnit; teque reddit suo fulgore decoratum, & proximis tuis profectuosum. Petebas ergo ut quibusdam de Computo propositionibus, earumque minùs perfectis responsionibus, quas mihi protuleras nescio à quibus confectas, stylum adhiberem; easque tibi lucidiores redderem. Feci quantum potui, sed non eo ordine quo ibi positas repperi: quia confusa series vim cognoscendi abstulit, & tædium lectionis invexit. Pleraque ergo quæ mihi magis necessaria videbantur addidi; & ordinem in ipsis rebus disponere contendi. Inde quoque evenit, dum brevitati studerem, & tamen ipsarum rerum veritatem patefacere vellem; quòd unius libri quantitatem devitare non possem. Composui quidem ex numero & temporum articulis quendam Dialogum, & nomini tuo ipsum dicavi. In quo * necessaria mihi videbantur interrogandi,* *Discipuli* nomine, & quæ respondendi * *Magistri* vocabulo prænotavi, & non hæc tantummodo proprijs rationibus, sed etiam ex antiquorum dictis, & sanctorum Patrum sententiis, enotare curavi. Ideo (frater charissime) hæc legens, scias me non difficultati verborum aut obscuritati sententiarum studuisse, immo magis plana quæque faciliaque collegisse; & quæ ex proprio inserui, ad dilucidandam ipsam veritatem laborasse, magis quàm aliorum imperitiæ insultasse. Nulli enim me præfero; sed benè quærentibus, & fidem Catholicam ritè servantibus, pro modulo meo comitem spondeo, ac iuniorem subdo: quod mihi divina gratia concedat, vt quamdiù vivam servorum Christi servitor, & benè docentium auditor, & benè laborantium aliquantulus adjutor existam. Dilectionem tuam majestas Christi nunc & in perpetuum conservare dignetur, sancte frater. Memorem te nostri obsecro, ut quanto citiùs possis exemplar istius libri, quod tibi ad rescribendum direxi, absolvas & mihi remittas.

Proverb. 8. 11.

* fort. add. quæ

* fort. Interroganda & respondenda.

RECENSIO.

Habetur Manuscript. in Cottoniana Bibliotheca liber eius de Computo, 99. Capitulis constans: præfixa Præfatione hac ad Rabanum; quem ex monacho abbatem Fuldensem post annum salutis 820. factum fuisse constat. Illud verò tempus ætati Gildæ illius quarti quadrat, quem genitorem Hiberniensem Scotum *habuisse scribit Baleus; & studuisse* in finibus Scotorum Hiberniensium *ex Lelando addit, quanquam Historicum opus, quod ab utroque illi tribuitur, illud ipsum planè est quod in vetustioribus exemplaribus Ninio Britanno adscribitur.*

EPIST. XXII.

IOANNIS Scoti *Erigene*, ad *Carolum* Calvum, *Francorum* Regem.

Anno Christi 858.

In Areopagitica, Latinè à se conversa, Carmen.

HAnc * libam, sacro Græcorum nectare fartam,
Advena *Ioannes* ** spondo meo *Carolo*.
Maxime *Francigenum*, cui regia stemmata fulgent;
Munera votiferi sint tibi grata tui.
Vos qui Romuleas nescitis temnere technas;
Attica ne pigeat sumere gymnasia.
Quorum si quædam per me scintilla relucet:
Vsibus Ausonijs, si libet aspicite.
Mollestum si non nostrum munire laborem;
Firmetur vestri pondere iudicij.
Si quid nodosum durumve notetur in ipso;
Parcite, Cecropidis Attica tela sequor.
At si mendosus declinet tramite recto;
Mellifluo vestro famine corrigite.
Quòd si quorumdam mordetur dente feroci;
Hoc leve, namque meo contigit *Hieronymo*.
Vt verò stabilis maneat fundamine firmo;
Regali stathmo figere sufficier.
Crediderim multos tangentum summa sophiæ
Non despecturos donula nostra fore.
Sudorisque gravis tentabunt carpere fructum:
Forsan virtutem vilia verba tenent.
Sæpè solent spinis redolentes crescere flores;
Nodosæ vitis sumitur uva ferax.

* λοιβὴν, *liberationem* quæ vino fit.
** fort. *spendo* à Græco σπένδω, quod *libare* significat.

RECENSIO.

De hoc, Guilielmus Malmesburiensis lib. 2. de gestis regum Anglorum, cap. 4. Hoc tempore creditur fuisse Ioannes Scotus, vir perspicacis ingenij & multæ facundiæ: qui dudum concrepantibus undique bellorum fragoribus, in Franciam ad Carolum Calvum transierat; cuius rogatu Hierarchiam Dionysij Areopagitæ in Latinum de Græco verbum è verbo transtulit. *& Nicolaus I. in epistola ad ipsum Carolum.* Relatum est Apostolatui nostro, quòd Opus B. Dionysij Areopagitæ, quod de Divinis nominibus, vel Cœlestibus ordinibus, Græco descripsit eloquio, quidam vir Ioannes, genere Scotus, nuper in Latinum transtulerit. *Huic verò translationi præmissum est hoc ad regem Carolum Carmen: cuius primum distichon (quod tituli vice reliquis versibus super scriptum fuisse videtur) vir doctus ita legendum censuit:*

Hunc librum, sacro Græcorum nectare fartum,
Advena Ioannes * pando meo Carolo,

& paulò post:

Parcite Cecropidis; Attica vela sequor.

* vel *mando*.

Ejusdem

Ejusdem IOANNIS, ad eumdem *Carolum*. EPIST. XXIII.
In eadem Areopagitica Præfatio.

Gloriosissimo Catholicorum Regum Carolo, Ioannes extremus sophiæ studentium, salutem. Circa annum 858.

VAlde quidem admiranda, dignisque virtutum laudibus est exaggeranda, Catholicorum virorum religiosissima sollicitudo: qui dum vitæ humanæ periculosis exagitari videntur ærumnis, fixâ tamen mentis intentione divinarum rerum laboriosis investigationibus purgati, fructuosis inventionibus illuminati, perpetuis immutabilibusque veritatis atque divini amoris contemplationibus perfecti; non inter mortales habitare, sed in cœlestem conversationem mutati penitùs esse judicandi sunt. In quorum numero vos esse constitutos, nullus rectè vestros affectus intuentium dubitare permittitur, piissime gloriosissimeque Regum. quandoquidem civilium (plusque quàm civilium) bellorum maximis assiduisque perturbationibus, & insuper etiam paganarum gentium barbaricis incursibus Christianorum regnum passim invadentibus allisi; non tamen regalis animi stabilitate dejecti (quasi quoddam immobile saxum Neptuni limite naturaliter defixum, crispissimos validissimosque cærularum tumultus stabili duraque fronte repellens) toto vestræ mentis intuitu totaque cordis devotione sanctarum Scripturarum secreta (ducente Deo & rationis lumine) inuestigatis, investigantesq; diligitis. Et non solùm *Latialis* eloquij maximos sanctissimosq; authores perquiritis; verùm etiam in augmentum ædificationis Catholicæ fidei, novis modernisque editionibus, in laudem Christiani dogmatis, *Hellados* Patres pio affectu addidistis consulere.

Hinc est quòd & ingenioli nostri parvitatem non dedignati estis impellere, nec nos velut otiosos inertiæque somno sopitos perpessi estis dormire: ne dum *Hesperiis* solummodò apicibus studium impendimus, ad purissimos copiosissimosque *Graium* latices recurrere, haustumq; inde sumere non valeremus. Iussionibus itaque vestris neque volentes, neque valētes obsistere; rudes admodùm tirones adhuc *Helladicorum* studiorum fatemur, (quid enim pudeat nos fateri vestræ mansuetudini?) ultra vires nostras (ipso tamen Duce, qui est lux mentium, & *illuminat abscondita tenebrarum*) libros quatuor sancti patris *Dionysii Areopagitæ* Episcopi Athenarum (quos scripsit ad *Timotheum* Episcopum Ephesiorum) & decem Epistolas eiusdem, de Græco in Latinum transtulimus. Opus valdè (ut opinamur) anfractuosum, longeque à modernis sensibus remotum, multis invium, paucisque apertum; non solùm propter antiquitatem, verùm etiam cœlestium altitudinem mysteriorum. 1.Cor.4.5.

Fertur namque præfatus *Dionysius* fuisse discipulus atque adjutor *Pauli* Apostoli, à quo Athenienfium constitutus est Episcopus. Cuius & *Lucas* commemorat in Actibus Apostolorum, & *Dionysius* Episcopus Act.17.34.

Corinthi vir antiquus: beatus quoque *Polycarpus* in Epistolâ ad Ecclesiam Athenarum, *Eusebius* item *Pamphili* in Ecclesiasticâ historiâ; necnon etiam sanctus Papa *Gregorius* in homeliâ suâ, ubi breviter Angelorum ordines exposuit. Hunc eundem quoque, non præfati viri, sed alij moderni temporis, asserunt (quantum Vita eius à fidelibus viris tradita testatur) temporibus Papæ *Clementis* (successoris videlicet *Petri* Apostoli) Romam venisse, & ab eo prædicandi Euangelij gratiâ in partes Galliarum directum fuisse; & martyrum gloriâ coronatum fuisse, cum beatissimis suis consortibus, *Rustico* scilicet atque *Eleutherio*.

Hæc igitur nostra qualiscumque translatio, non quidem prolixæ indiget (ut arbitror) apologiæ; cùm omnibus eius æmulis (quicumque & qualescunque sint) facillimâ unâ responsione possimus occurrere: Vestræ videlicet Celsitudini neque potuisse, neque debuisse non obedire. Si quis autem nimis tardæ aut nimis inusitatæ redarguerit elocutionis: attendat non me tantùm sed & se ipsum nihil posse plus accipere, quàm quod ipse distribuit, *qui dividit singulis* propria *prout vult.*
1.Cor. 12. 11. Sin vero obscuram minusque apertam prædictæ interpretationis seriem iudicaverit; videat me operis huius interpretem esse, non expositorem, ubi valdè pertimesco, [a] ne fortè culpam *fidi interpretis* incurram. At si aut superflua quædam superadiecta esse, aut de integritate Græcæ constructionis quædam deesse arbitratus fuerit: recurrat ad codicem Græcum, unde ego interpretatus sum; ubi fortasse inveniet ita ne * esse, nec ne. Hoc tamen mihi idoneum fore arbitratus sum; omissis aliorum conjecturis, unius solius arbitrio succumbere, cui oportet me obtemperare.

* *fort.* sit

Sanctus ergo *Dionysius* (ut prædiximus) *Areopagita*, ex vico videlicet *Martis* denominatus, (*Ares* enim à Græcis bellum vocatur:) primis iuventutis suæ floribus Academiæ studiis eruditus; deinde diuino atque ineffabili miraculo Solaris Eclypseos, quæ facta est confixo Domino nostro *Iesu Christo* Crucis patibulo commotus. ipse siquidem (ut in quadam Epistolarum suarum commemorat) dum esset iuxta *Heliopolim* cum *Polycarpo* Episcopo: cæterisque qui tunc aderant, divinâ procurante providentiâ, mirabilem in modum conspexerat Lunam Soli subeuntem, ac per hoc Solem defecisse. Moxque sanctissimum virum, Apostolorum discipulum, *Hierotheum* videlicet episcopum, secutus. cuius in tertio huius Operis libro mentionem facit, eundemque Magistrum suum venerabilem nominat, cæterisque tunc temporis Coëpiscopis post Apostolos in Theologiâ præferre non dubitat: cum quo, multisque alijs sanctis in unum convenientibus, *Christum* post resurrectionem corporaliter est contemplatus. Aderantque ibi, (ut ipse ait) *iacobus* frater Domini, & *Petrus* vertex Apostolorum. Talibus ac tantis admonitus, divinarumque Scripturarum mysteriis illuminatus, scripsit hos libros, hortante atque postulante sancto *Timotheo*, alijsque quorum nomina in processu huius operis sæpissimè declarat, doctrinamque breviter insinuat. Sed præsentis Operis intentionem, breviter intimare

[a] Vid. Henr. Stephani Schediasm. lib. 1. cap. 19.

necessarium duximus; quo faciliùs Lector studiosus ingrediatur.

PRIMVS itaque liber, qui inscribitur *de Cœlesti Hierarchia* (quod nos, non verbum sed sensum experimentes, possumus Latine dicere, *de Cœlesti Pontificatu*, seu *de Cœlesti summo sacerdotio*) novem cœlestium virtutum dispositiones enumerat, ordinat, segregat, conjungit; earumque sanctis theologis divinitùs manifestatas symbolicas (hoc est, significativas imaginationes mysticas) luculenter exponit. Ordinat quidem in superiores & medias & ultimas. Segregat verò in ternas ter Hierarchias. Conjungit primas ultimis, & ultimas primis, per medias; mirabili extremitatum & mediatatum ratione coadunans. Dissimilium quoque formarum descriptiones in Propheticis visionibus, plus quàm similium, cœlestes substantias expressiùs insinuare confirmat. Nullamque visibilium seu invisibilium naturarum, ab initio intellectualis creaturæ usque ad extremum terrenumque vermiculum, nominari; ex quâ divina Theologia quandam similitudinem ad significandam omnium rerum causam (DEVM videlicèt) non introducat.

SECVNDVS verò, cui est inscriptio *de Ecclesiasticâ Hierarchiâ*, humanæ naturæ, (Salvatoris nostri sanguine redemptæ (unitatem denunciat, & similitudinem cœlestis sacerdotij, (quantum possibile est) mortalibus adhuc ordinatam: cujus summus Pontifex ipse est qui eam sibi per gratiam suam coaptavit; qui etiam totius Hierarchiæ, cœlestium quidem & terrestrium, principium est, & medium, & finis ad quem omnia referuntur. Hæc itaque nostra Hierarchia instar cœlestis tripartita est; in tres scilicèt Hierarchias. Quarum *prima* (temporali quidem ordine, ultima verò dignitate) legale fit Sacerdotium; quod in varijs valdeque obscuris symbolis per legislatorem *Moysen* planè carnali adhuc populo, literæque non spiritui servienti, distributum est: cujus maximus character erat Tabernaculum illud in Arabico monte figuratè monstratum. *Secunda* verò, quæ est media, Sacerdotium quod nunc est: Ecclesiam dico novi Testamenti, sub gratiâ quidem constitutam, partim symbolis visibilium sacramentorum dispositam, partim verò veritatis contemplatione perfectam; & est finis præteritæ primæ, initium verò futuræ Hierarchiæ: quæ est *tertia*, jam ex parte inchoata in primitijs contemplationis, perficienda verò post gloriam futuræ resurrectionis; quando, visibilium sacramentorum velaminibus sublatis, ipsam veritatem perspicuâ claritate contemplabimur. Ideoque præsens Ecclesiastica Hierarchia (ut diximus) media est inter legalem præteritam & cœlestem futuram: quoniam non solùm æternarum rerum symbola peragit & visibiliter considerat, ut legalis præterita; sed & spiritualem intelligentiam investigare invenireque non cessat, ut cœlestis futura.

TERTIVS dehinc continet divinarum nominationum virtutes, ideoque *de Divinis nominibus* vocitatur; quia in eo secretissima subtilissimaque reserantur mysteria de Vnitate & Trinitate divinæ essentiæ: hoc est, quæ nomina discretam quæ unitam insinuant Deitatem; quæ per se inhumanato Filio conveniunt. quæ sit unius solius omnium causæ in primordiales causas prima processio, ac per eas iterùm à summo usque

deorsùm multiplex theophania;in genera quidé, in species, numerosq; visibilium & invisibilium naturarum:ubi supernaturali contemplatione docere perspicitur,plùs similia esse &appropinquare Deo ea quę nó sunt quàm quæ sunt (non tamen privatione substantiæ , sed superexcellentiâ naturæ) quid distat inter causas & causativas ; malum nihil esse, neque in rerum naturâ subsistere, neque substantiæ, neque virtuti, neque operationi nocere : ea quoque quæ per privationem de Deo dicuntur, per excellentiam in ipso intelligenda esse.

QVARTVS *de Mysticâ Theologiâ*, quantùm coarctior sit cæteris in sermonibus, tantùm largior in sensibus. Vnde & in duas maximas Logicæ disciplinæ dividitus partes; *cataphaticam* planè & *apophaticam* ; id est, in esse, & non esse. ubi analyticæ artis regulis utitur; & nos præclarissimè commonet, per privationem omnium quæ dici seu intelligi possunt, oportere ad veritatem quæ est causa omnium quæ ab eâ, & per eam, & in eâ, & ad eam, & propter eam creata sunt, per excellentiam essentiæ recurrere.

LVMINE sidereo *Dionysius* auxit Athenas,
Areopagites, magnificusque sophos.
Primò commotus Phœbum subeunte *a* Selenâ,
Tempore quo *b* stauro fixus erat Dominus.
Mox ut conversus, mirâ stupefactus *eclipsi* ;
Consequitur gaudens *Hierothea* ducem.
Qui mox edoctus : præclarus namque magister
c Pneumatis excelsi fonte renatus erat.
Nec mora, perfulgens cœlestis luce *d* sophiæ,
Atticas edocuit, de quibus ortus adest.
Namque ferunt *Paulum*, qui *Christum* sparsit in orbem,
Ipsi felices imposuisse manus.
Ast mox perfectus Doctoris *e* symmachus instans,
Rexit Cecropidas pervigil *f* archiereus.
Alta dehinc volitans *Paulum* supra astra secutus,
Empyrei cœli tertia regna videt.
Suscipit ad *Seraphin* primos, sanctosque *Cherubin*,
Æthereosque *thronos*, quò sedet ipse Deus.
Post hos, *virtutes, dominatus*, atque *potentes* ;
Agminibus sacris enitet ordo sequens.
Ἀρχῶν *g* ————————————————
Mentibus *h* ouraniis tertia *i* taxis inest.
Hos igitur numeros terno ter limite septos,
Prædicti Patris mystica dicta docent.

a σελήνη, *Luna.*
b σαυρῷ, *Cruci.*
c πνεύματος, *Spiritus.*
d σοφίας, *sapientia.*
e σύμμαχος *Commilito.*
f ἀρχιερεὺς, *Pontifex.*
g Græcus iste versiculus in MS. exemplari ab imperito librario ita erat depravatus ; ut à nobis omninò restitui non posset.
h οὐρανίοις, *celestibus.*
i τάξις, *ordo.*

RECENSIO.

Hac etiam Epistola præmissa est libris S. Dionysij Areopagitæ quos Iohannes Erigena transtulit de Græco in Latinum , jubente ac postulante gloriosissimo rege Carolo, Ludovici Imperatoris filio. *ut habetur in libro Manuscript. quo hic sum usus , Collegij S. Trinitatis Cantabrigiæ. Iohannis quoque nostri putantur esse Excerpta illa , quæ inter*

Macrobij scripta feruntur, De differentijs & societatibus Græci Latinique verbi; *hæc ad finem notationis adjecta.* Explicit defloratio de libro Ambrosij Macrobij Theodosij, quam Iohannes carpserat ad discendas Græcorum verborum regulas. *Atque ita etiam censuit P. Pithæus V. CL.* esse hunc Iohannem Scotum, virum illum Græcæ Latinæque linguæ peritissimum, qui Carolo imperatori coætenæus & Dionysij libros Latinos fecit: *quemadmodum in suis ad hunc libellum notulis monuit Iohannes Opsopæus. Refert Io. Balæus* (*Centur. 2. scriptor. Britann. cap. 24.*) *& eum secuti alij, transtulisse eum* in tres linguas, scilicèt Chaldaicam, Arabicam & Latinam, Aristotelis Moralia de secretis secretorum, seu recto regimine Principum. *Latini scripti duo penès me sunt Manuscript. exemplaria: quod posterioris alicujus Iohannis opus esse, mihi non est dubium.*

ANASTASII Romanæ Ecclesiæ Bibliothecarij, ad eundem Regem *Carolum*: de ijsdem Areopagiticis, & *Iohanne Scoto* eorum Interprete. EPIST. XXIV.

INter cætera studia, quæ tam laudabilis actio quàm salubertima commonitio, quin etiam odorifera volans opinio de svirtutum ac morum quantitate tuorum (ô Dictator inclyte) mortalium mentes excitat, & ad effodiendum sapientiæ hortatur velut thesauros; illud quoque non mediocriter est admiratione stupendum, quòd non solùm *Latinos* Patres, sed & *Græcos* rimari non cessas, & Romanâ linguâ pollentes Pelasgarum facis rerum non expertes. Tu quippe facis, qui ad faciendum suscitas & hortaris: quia & nos sæpè magnam domum fecisse dicimur non tamen manibus, sed affatibus. Beatus itaque *Areopagita Dionysius* Anthenienſis antistes (quem inter cætera constat industriâ tuâ, præstantissime Principum, in Romanum sermonem translatum (tantùm est, ut ipse patentiùs nôsti, ad intelligendum difficilis, quantùm sermone sublimis: immò quanto difficilia sunt intellectu & alta mysterijs, quæ ipse perscrutatus, supernâ revelante gratiâ, didicit; & arcana Theologiæ (divinâ se ducente manu) ingressus in sanctuarium Dei, ablato velamine penetravit. Circa annum 865.

Mirandum igitur est, quia Pietas tua nec talia indiscussa reliquit. Sed hic licèt in terrâ ambular, tanquam in cœlis conversans ambit: ita ut, veluti quidam (ut ita fateamur) angelus vel cœlestis homo, sancta sanctorum ingredi contemplatione videaris, & ad abdita & adyta divinæ ineffabilitatis (quantum possibile est mortalibus) acutis spiritualium oculorum visibus * accepisse credaris. Mirandum est quoque, quomodo vir ille barbarus (qui in finibus mundi positus, quanto ab hominibus conversatione, tanto credi potuit alterius linguæ dictione, longinquus) talia intellectu capere in aliamque linguam trànsferre valuerit. *Iohannem* innuo *Scotigenam* virum, quem auditu comperi per omnia sanctum. Sed hoc operatus est ille artifex spiritus, qui hunc ardentem pariter & loquentem fecit. Nisi enim ex gratiâ ipsius igne charitatis flagrâsset, nequaquàm donum linguis loquendi procul dubio suscepisset. Nam hunc magistra charitas docuit, quod ad multorum instructionem & ædificationem patravit. * *accessisse.*

Verùm etsi ad mensuram datus est ei spiritus: ipse tamen, paternis doctrinis imbutus, quantum potuit fecit, & prodesse proximis ultra vires tentavit. Siquidem præter illa quæ hunc latuisse probantur, ex his quæ sparsim à quibusdam de prædicti Patris sermonibus & epistolis ante nos interpretata inveniuntur, plurimum utilitati subtraxit; quia tanto studio verbum de verbo dicere procuravit: quod genus interpretationis (licèt & ipse plurimùm sequar) quantum illustres interpretes virent, tua profectò solers experientia non ignorat. Quod eum non egisse ob aliam causam existimo, nisi quia cùm esset humilis spiritu, non præsumpsit verbi proprietatem deserere; ne aliquo modo à sensus veritate decideret. Vnde factum est, ut tantum virum, qui per se (quia intima & ardua quæque utriusque philosophiæ penatralia rimari proposuit) perplexus nostris intellectibus videbatur, intra cujusdam labirinthi difficilia irretiret, & in antris profundioribus invisibiliorem quodammodo collocaret; & quem interpretaturum susceperat, adhuc redderet interpretandum.

Quapropter ipse meritò anxius, cœpi sedulò quærere, si fortè reperiri potuisset præceptor quisquam vel aliquod scriptum, quo enucleante, tantus Pater nobis liquidiùs illucesceret; & (quia jam per interpretis industriam linguæ nostræ fuerat traditus, (nostris patulis redderetur perfectiùs intellectibus: cùm ecce repentè *parathefes* sive *scholia* in eum (quæ Costantinopoli positus videram) ad manus venêre, quibus vtcunque interpretatis, mihi aliquantulum magis emicuit. quæ in marginibus interpretati codicis ejus, ut in Græco repperi, mox interpretata utcumque (donec à docto meliùs interpretarentur) respondentibus signis interptes ego satis imperitus apposui, Vestræque gloriosæ sapientiæ potissimùm fore mittenda non immeritò judicavi, ut scilicet, quæ fuit alterius interpretationis hortatrix & auxiliatrix, sit etiam nostræ qualiscunque susceptrix & approbatrix. Ipsorum autem *scholiorum* sive *parathefeôn* quæcunque in calce sui signum vivificæ Crucis habent, à beato *Maximo* Confessore & monacho inventa narrantur; cætera verò sancti *Iohanni Sycopolitani* episcopi esse feruntur. Sanè ubi à verbis interpretis scholia ipsa dissentire vidi; ut Lector quid de appositâ dictione interpres senserit, quid scholion insinuet indifficulter agnoscat, & verba interpretis scholio inserui, & qualiter ea scholij compositor prætulerit innui. Sed &, sicubi oportunum fore conspexi, ex me quoque (quoniam esse aliter non potuit) paucissima quædam, & quæ faciliùs ab intelligente agnosci poterant, interposui.

Prætereà notandum est, quòd licet tantæ gloriæ tantæque scientiæ sive antiquitatis iste sanctus *Dionysius* fuerit, nunquam tamen aliqua opuscula eum edidisse (nisi fallor) quæcumque Orthodoxorum scripta traditio prodit, priusquàm Romani Pontifices (videlicèt *Gregorius*, *Martinus*, & *Agatho*) dictorum ejus in conscriptis suis mentionem fecerint, & ea per hæc probabilia judicantes admiserint. *Gregorius* scilicèt in homeliâ capituli Euangelij de centum ovibus & decem dragmis; *Martinus* in Synodo suâ quam Romæ contra hæreticos celebravit; &

Agatho in Epistolâ quam ad Sextam Synodum destinavit. Vnde ego veram esse Græcorum opinionem conijcio, perhibentium libros ejus à prioribus hæreticis occultatos; donec longo post tempore ex opusculis ejus solus codex qui nunc habetur, est Romæ repertus, cæterisque nondùm inventis, in Græciam asportatus. Edidit enim alios, ut ipse innuit, libros; quos nec Græcus quisquam nec adhuc potuit invenire Latinus.

Et quidem *Lucas* in Actibus Apostolorum *Eusebiusque Pamphili* & *Dionysius* Corinthi antistes, de eo quædam miranda tradunt: quæ verò scripsit (nisi me oblivio fallat) omninò non tradunt. Suadet autem ad hoc ita credendum etiam illud, quòd nemo probabilium Tractatorum (sicut eis moris est priorum dicta exponendi, & suis opusculis inserendi) scriptis ipsius utitur, aut horum cujuspiam reminiscitur. Denique vir magnus & Apostolicæ sedis præceptor * *Constantinus* philosophus, qui Romam sub venerabilis memoriæ *Adriano* juniori Papâ veniens, *S. Clementis* corpus sedi suæ restituit (quique totum codicem sæpe memorati & memorandi Patris memoriæ commendabat, & quantum utilitatis medulla ejus habebat, auditoribus commendabat) solitus erat dicere: quòd si sanctos, videlicèt priores institutores nostros, qui hæreticos vix & quodammodo cum fuste decollaverunt, *Dionysium* contigisset habere; cum acuto illos gladio proculdubio trucidâssent. innuens profectò hujusmodi dicto, quia quorum os laboriosiùs & fortè tardiùs obstruxerunt, faciliùs & acutiùs sive velociùs (ὀξὺ quippe & *acutum* significat & *velox*) obmutescere coëgissent. Ac post prælatorum sanctorum sedis Apostolicæ præsulum memoriam, tam *Septima* & *Octava* Synodus, quàm Latini & Græci Doctores, non solùm quia venerabilis hic Pater scripserit innuunt, sed & testimonia ex Scripturis ejus frequenter assumunt; ut scilicèt sensus suos & dicta tanti viri reddant auctoritatis pondere gravida, & cunctis mortalibus approbanda pariter & sectanda. Act. 17. 34.

Deus omnipotens gloriam tuam à terrenis ad cœleste regnum transferat quandoque.

* de quo vide Anastasij hujus Præfat. in Octavam Synodum (tomo 3. Concil. general. edit. Rom. part. 2. pag. 181. (

RECENSIO.

Idem hic de Iohannis Scoti translatione ab Anastasio fertur judicium, quod postea à Rogero Hovedeno latum est, in priore parte Annalium. Caroli rogatu Hierarchiam Dionysij Areopagitæ in Latinum de Græco verbum è verbo transtulit: quo fit, ut vix intelligatur Latina litera, quæ volubilitate magis Græcâ, quàm positione construitur, nôstrâ. *Ex hâc autem Epistolâ intelligimus, Græca in Dionysium quæ Maximo tribuuntur Scholia, non illius esse omnia, sed Iohannis Sycopolitani episcopi* παρεμβίτους *habere admixtas. Vnde & Prologo in Græca editione Morellianâ titulum hunc præfixum videmus:* Πρόλογος τοῦ ἁγίου Μαξίμου, ἢ κατά τινας τοῦ Συκοπολίτου. Prologus sancti Maximi, vel, secundùm quosdam, Sycopolitani.

EPIST. XXV.

DVBLINIENSIVM, ad *Lanfrancum* Cantuarienſem archiepiſcopum.

Venerando ſanctæ Cantuarienſis Eccleſiæ Metropolitano Lanfranco, Clerus & populus Eccleſiæ Dublinenſis debitam ſubjectionem.

Anno Chriſti 1074.

VEſtræ Paternitati eſt cognitum, quòd Eccleſia *Dublinenſis* (quæ *Hiberniæ* inſulæ metropolis eſt) ſuo ſit viduata paſtore, ac deſtituta rectore. Propterea elegimus presbyterum, nomine *Patricium*, nobis ſufficientiſſimè cognitum, natalibus & moribus nobilem, Apoſtolicâ & Eccleſiaſticâ diſciplinâ imbutum, fide Catholicum, in Scripturarum ſenſibus cautum, in dogmatibus Eccleſiaſticis exercitatum. Quem nobis quantociùs petimus ordinari Epiſcopum: quatenùs, auctore Deo, regulariter nobis præeſſe valeat & prodeſſe; & nos ſub ejus regimine ſalubriter militare poſſimus. quia integritas præſidentium ſalus eſt ſubditorum: & ubi eſt incolumitas obedientiæ, ibi ſana eſt forma doctrinæ.

Hæ B. Lanfranci Epiſt. editæ ſunt cum ejuſdē operibus cura & ſtud. D. Lucæ Dacherij Mon. Ben. Cōgr. S. Mauri, Paris 1648.

RECENSIO.

Hiſtoria, cum hujus Epiſtolæ argumento connexa, & in Dublinienſibus & in Cantuarienſibus Annalibus habetur tradita. In Dublinienſibus quidem ita. Anno Domini 1074. Dunanus, epiſcopus Dublinenſis civitatis in Chriſto quievit, & in Eccleſiâ Sanctæ Trinitatis, juxta magnum altare, ad dextram ipſius, eſt ſepultus. Eodem anno ad regimen Dublinenſis Eccleſiæ Lanfrancus Archiepiſcopus Cantuariæ, petente Goderico Rege, Dublinenſis Eccleſiæ populo & clero conſentientibus & eligentibus, in Eccleſiâ S. Pauli Londoniæ Patricium ſacravit antiſtitem, acceptâ priùs ab ipſo examinato Profeſſione, de ſuâ obedientiâ (modo anteceſſorum ſuorum) ſibi ſuiſque ſucceſſoribus adhibendâ: ſacratumque in patriam, unde venerat, remiſit, dans ei literas ferendas Goderico regulo & Terdilvaco maximo Regi Hiberniæ. *In Cantuarienſibus breviùs, hoc modo. Lanfrancus, ordinationis ſuæ* quarto anno, Patricium Dubliniæ civitati in Hiberniâ ſacravit Epiſcopum Londoniæ: à quo & Profeſſionem accepit; & literas ei, deferendas Regibus Hiberniæ, dignas valdè memoriæ contradidit. *Profeſſionem, cujus hîc fit mentio, pagina* 118 *exhibemus; ex eodem Cottonianæ Bibliothecæ codice deſumptam, è quo præſentem Epiſtolam deſcripſimus. Literæ verò ad Reges miſſæ, jam proximè ſubſequuntur.*

EPIST. XXVI.

LANFRANCI *Cantuarienſis* archiepiſcopi, ad *Gothricum* regem *Dubliniæ.*

Anno Chriſti 1074.

Lanfrancus non ſuis meritis, ſed gratiâ Dei Archiepiſcopus; glorioſo Hiberniæ regi Gothrico, ſalutem orationibus.

VEnerabilem fratrem ac Coëpiſcopum noſtrum *Patricium*, quem (chariſſime fili) Excellentia veſtra ad nos conſecrandum tranſmiſit, honeſtè ſuſcepimus, debitis officijs ſecundùm Canonicam inſtitutionem (ſancti Spiritus gratiâ cooperante) ſacravimus, ſacratum ad ſedem propriam cum teſtimonio litterarum noſtrarum (more anteceſſorum noſtrorum) remiſimus. Qui quamvis de gloriâ veſtrâ multa nobis bona,

bona, multiſque laudibus digna nobis retulerit; non ab re tamen eſſe credimus, ſi prædicanda veſtra ſtudia noſtrâ adhortatione pulſamus. Sicut enim ignis flante vento clariùs lucet, & major efficitur, ſic vera virtus veris præconijs pulchrius eniteſcit, & in melius augmentatur.

Rogamus igitur, ſicut rogari oportet pretioſum ſanctæ Eccleſiæ filium, quatenus Fidem rectam, ab ipſo Deo & ſanctis eius Apoſtolis atque orthodoxis Patribus traditam, cum omni mentis ſinceritate inviolatam teneatis; Fidei congrua opera, in quantum vires ſupperunt, exhibeatis; ſuperbis auſteram, humilibus placabilem veſtram Celſitudinem oſtendatis. In regno veſtro perhibentur homines, ſeu de propriâ, ſeu de mortuarum uxorum parentelâ conjuges ducere: alij legitimè ſibi copulatas pro arbitrio & voluntate relinquere; nonnulli ſuas alijs dare, & aliorum infandâ commutatione recipere. Hæc, & ſi qua ſunt alia crimina, propter Deum & animam veſtram in terrâ poteſtatis veſtræ corrigi iubete: taleſque vos cum divino adjutorio veſtris ſubditis exhibete, ut & amatores boni bona ampliùs diligant, & appetitores mali pravas actiones nequaquàm exercere præſumant. Hoc enim facientes, & diutiùs cum rerum temporalium felicitate in terrâ regnabitis, & poſt terrenum regnum ſine fine regnaturi ad cœleſtia regna migrabitis.

Plura & prolixiùs vobis ſcripſiſſem: ſed habetis vobiſcum prædictum Antiſtitem veſtrum, monaſticis inſtitutionibus à pueritiâ enutritum, ſcientiâ divinarum litterarum ſtrenuiſſimè eruditum, bonorum operum ornamentis (in quantum cognoſci à nobis potuit) decentiſſimè adornatum. Quem de animâ veſtrâ vobis ſæpiùs loquentem ſi intento corde audieritis, audientes ut patri ſpirituali (in his quæ ad Deum pertinent) obedieritis, obedientes ea, quæ vobis ab eo prolata fuerint, in arcâ pectoris veſtri repoſueritis; ſperamus per miſericordiam Dei, quia neque vos pernicioſè errabitis, neque ſubditos vobis in pravarum actionum pertinaciâ ſtare diu permiſeritis. Omnipotens Dominus contra inimicos mentis & corporis brachio virtutis ſuæ Excellentiam veſtram defendat; & poſt longam huius ſæculi vitam, ad eam, quæ finem non habet, feliciter vos perducat.

RECENSIO.

Gothricus hic non alius fuiſſe videtur quàm Godredus, cognomento Crouan, *de quo in Chronico regum Manniæ, ad annum* 1066. *ita legimus.* Godredus ſubjugavit ſibi Dubliniam, & magnam partem de Laineſtir. Scotos verò ita perdomuit; ut nullus qui fabricaret navem vel ſcapham, auſus eſſet plus quàm tres clavos inſerere. Regnavit autem ſexdecim annis; & mortuus eſt in inſulâ quæ vocatur Yle.

Epist. XXVII.

Anno Christi 1074.

Ejusdem *Lanfranci*, ad *Terdelvacum* Hiberniæ Regem.

Lanfrancus peccator & indignus sanctæ Dorobernensis Ecclesiæ Archiepiscopus, magnifico Hiberniæ Regi Terdelvaco benedictionem, cum servitio & orationibus.

NVllam Deus majorem terris misericordiam impendit, quàm cùm pacis ac iustitiæ amatores ad animarum seu corporum gubernacula provehit: & maximè cùm bonis Regibus regna huius mundi regenda committit. Hinc namque pax oritur, discordia sopitur, & (ut breviter cuncta complectar) Christianæ religionis observantia stabilitur. Quod populis *Hiberniæ* divinitùs tunc collatum fuisse prudens inspector intelligit, quando omnipotens Deus Excellentiæ vestræ ius regiæ potestatis super illam terram concessit. Tot enim tantaque bona de magnitudinis vestræ erga bonos piâ humilitate, contra pravos districtâ severitate, circa omne hominum genus discretissimâ æquitate, frater & Coëpiscopus noster *Patricius* narravit; ut quamvis vos nunquam viderimus, tanquam visos tamen vos diligamus, & tanquam visis & bene cognitis vobis salubriter consulere, & sincerissime servire cupiamus.

Verùm inter multa quæ placent, relata nobis sunt quædam quæ displicent: videlicet quòd in regno vestro quisque pro arbitrio suo legitime sibi copulatam uxorem, nullâ canonicâ causâ interveniente, relinquit, & aliam quamlibet, seu sibi vel relictæ uxori consanguinitate propinquam, sive quam alius simili improbitate deseruit, marirali seu fornicariâ lege, puniendâ sibi temeritate conjungit. Quòd Episcopi ab uno Episcopo consecrantur. Quòd infantes baptismo sine chrismate consecrato baptizantur. Quòd sacri ordines per pecuniam ab Episcopis dantur. Hæc omnia, & si qua sunt similia, contra Euangelicam & Apostolicam auctoritatem, contra sanctorum Canonum prohibitionem, contra omnium orthodoxorum Patrum, qui nos præcesserunt, fieri institutionem; nullus qui sacras litteras vel mediocriter legit, ignorat. Quæ, quanto in conspectu Dei Sanctorumque eius ampliùs sunt horrenda, tanto studiosiùs vestris sunt sine aliquâ dilatione iussionibus prohibenda; & nisi prohibita corrigantur: districtissimâ terroris vestri severitate punienda. Nullum enim Deo vel majus vel gratius munus offerre potestis, quàm si divina & humana debitis legibus gubernare studetis.

Memores igitur divini iudicij, quo de commisso vobis regno rationem reddituri estis Deo, Episcopos & religiosos quosque viros in unum convenire iubete, sacro eorum conventui præsentiam vestram cum vestris optimatibus exhibete, has pravas consuetudines, omnesque alias, quæ à sacris legibus improbantur, à regno vestro exterminare studete: quatenùs Rex Regum, & Dominus dominantium, cùm viderit Regiam majestatem vestram præceptis suis in omnibus esse subjectam, servis quoque ac fidelibus suis pro timore & amore eius mansuetam, inimi-

cis divinæ religionis divino zelo infestam; ipse quoque vos vestrosque fideles clamantes ad se propitiatus exaudiat, hostes conterat, pacemque vobis in hoc sæculo stabilem, & in futuro vitam æternam concedat.

RECENSIO.

Hanc, & precedentem Epistolam, Annalibus suis (in anni 1089 Historiâ)inseruit Cæsar Baronius: quam utramque, ex Cottoniano optimæ notæ Manuscripto, emendatiorem hic dedimus De barbarâ autem istâ (quæ non solùm in Hiberniâ, sed etiam apud Anglo-saxonas & Scotos in Britanniâ invaluerat) legitimas uxores deserendi consuetudine, videndus Camdenus in Hiberniâ suâ pag.765 & Ioannes Picardus, in notis ad Anselmi lib. 3. Epistol. 147 ubi tamen Terdelvacum *(ad quem & hæc à Lanfranco, & vigesima nona à Gregorio VII. data est epistola)* Gothrici successorem *perperam constituit: cùm eodem tempore Gothricus Dubliniæ regulus, & Terdelvacus (quem nostri* toinidealba ch O driain *nuncupant) summus Hiberniæ Rex fuerit.*

Ejusdem *Lanfranci* ad *Domnaldum* Hiberniæ Episcopum.

EPIST. XXVIII.

Lanfrancus indignus sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ Antistes, venerando Hiberniæ Episcopo D. & iis qui sibi litteras transmiserunt, Salutem & benedictionem.

Anno Christi 1081.

IN itinere positi, & à civitate in quâ nobis sedes Episcopalis est longe sepositi eramus; quando litteras vestras, nuncio vestro deferente, suscepimus. Quem cùm rogassemus ut saltem paucis diebus nobiscum maneret; quatenùs perquisitis libris, congruum pro captu nostro ad consulta vestra responsum vobis referret: petitioni nostræ effectum negavit, & se diutiùs non posse morari multis assertionibus allegavit. Itaque dulcissimam nobis fraternitatem vestram paternâ charitate monemus, ne indignum vobis sit, quòd de tantâ re tam breviter respondemus.

Reverâ & procul pulsâ omni ambiguitate sciatis, neque transmarinas Ecclesias, neque nos *Anglos*, hanc de infantibus tenere sententiam quam putatis. Credimus enim generaliter omnes, omnibus ætatibus plurimùm expedire, tam viventes quàm morientes Dominici corporis & sanguinis perceptione sese munire. Nec tamen si, priùs quàm corpus *Christi* & sanguinem sumant, contingit baptizatos, statim de hoc sæculo ire; ullatenùs credimus eos (quod Deus avertat) propter hoc in æternum perire. Alioquin veritas non esset verax, quæ dicit: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit*: & per Prophetam: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus iniquitatibus vestris.* quod de baptismo esse dictum, omnes huius sententiæ expositores concorditer asseverant. Et *Petrus* Apostolus: *Et nos nunc similis formæ salvos facit baptisma.* & *Paulus* Apostolus: *Quotquot in Christo baptizati estis Christum induistis.* Christum est enim induere, habitatorem Deum per remissionem peccatorum in se habere.

Marc.16.16. Ezech. 36. 25. 1.Pet.3.21. Galat.3. 27.

Nam sententia illa quam Dominus in Euangelio dicit; *Nisi manducaveritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vi-* Ioan.6.54.

tam in vobis; quantum ad comestionem oris, non potest generaliter dicta esse de omnibus. Plerique etenim sanctorum Martyrum ante baptismum quoque diversis excruciati pœnis de corpore migraverunt. Eos tamen in nummero martyrum computat & salvos credit Ecclesia, per illud testimonium Domini, quo dicitur: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo qui est in cœlo.* Infantem quoque non baptizatum, si morte imminente urgeatur, à fideli laico, si presbyter desit, baptizari posse Canones præcipiunt; nec eum tamen, si statim moriatur, à consortio fidelium sejungunt.

Matth. 10. 32.

Necesse est ergo prædictam Domini sententiam sic intelligi, quatenùs fidelis quisque divini mysterij per intelligentiam capax, carnem *Christi* & sanguinem non solùm ore corporis sed etiam amore & suavitate cordis comedat & bibat: videlicet amando & in conscientiâ purâ dulce habendo, quòd pro salute nostrâ *Christus* carnem assumpsit, pependit, resurrexit, ascendit; & imitando vestigia eius, & communicando passionibus ipsius, in quantum humana infirmitas patitur & divina ei gratia largiri dignatur. Hoc est enim verè & salubriter carnem *Christi* comedere & sanguinem eius bibere.

Augustin. de Doctr. Christ. lb. 3. cap. 10.

Quam sententiam in libro de Doctrinâ Christianâ beatus *Augustinus* exponens, sic ait. *Facinus vel flagitium iubere videtur. Figura ergo est, præcipiens passioni Dominicæ communicandum esse, & suaviter atque utiliter in memoriâ recondendum quòd pro nobis caro eius vulnerata & crucifixa sit.* (Figuram vocat figuratam locutionem. neque enim negat veritatem carnis & sanguinis *Christi*: quod plerisque schismaticis visum est, & adhuc non cessat videri.) & Dominus in Euangelio: *Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo.* Quod exponens beatus *Augustinus*, ait: *Hoc est namque carnem Christi & sanguinem salubriter comedere & bibere, in Christo manere, & Christum in se manentem habere.* Nam & *Iudas* qui Dominum tradidit, cum cæteris Apostolis ore accepit: sed quia corde non comedit, iudicium sibi æternæ damnationis accepit.

Ioan. 6. 57.

Augustin. in Euangel Ioan. tract. 26.

Quæstiones sæcularium litterarum nobis solvendas misistis: sed Episcopale propositum non decet operam dare hujusmodi studijs. Olim quidem iuvenilem ætatem in his detrivimus: sed accendentes ad pastoralem curam, abrenunciandum eis decrevimus.

RECENSIO.

Huc spectant quæ in Cantuariensibus Annalibus, ad annum 11. *Lanfranci, memorantur.* Eo quoque tempore misit in Hiberniam Domnaldo Episcopo literas, sacræ doctrinæ pinguedine refertas. *Has verò, in tomo Epistolarum Lanfranci non inventas, Decretis Synodicis & Pontificijs ab Isidoro Mercatore collectis, tùm in publicâ Academia Cantabrigiensis, tùm in privatâ D. Roberti Cottoni Bibliothecâ, subjunctâ reperimus.* Domnaldus *autem sive* Dofnaldus, *cuius etiam in* 33. & 34. epistola *fit mentio, Armachanus videtur fuisse Archiepiscopus & totius Hiberniæ Primas.*

GREGORII VII. Romani Pontificis ad *Hibernos*. EPIST. XXIX.

Gregorius Episcopus, servus servorum Dei; Terdelvacho inclyto Regi Hiberniæ, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Proceribus, omnibusque Christianis Hiberniam inhabitantibus, Salutem & Apostolicam benedictionem. Circa Annum 1085.

PEr orbem universum Domini Iesu doctrina refulsit. quoniam is qui *de thalamo suo tanquam sponsus exivit, tabernaculum suum in Sole constituit*; & *nemo est, qui caloris eius fulgorem effugere possit*. Huius auctoritas sanctam Ecclesiam in solidâ petrâ fundavit; & beato PETRO, à *petrâ* venerabile nomen habenti, eius iura commisit, quam etiam super omnia mundi regna constituit: cui principatus, & potestates, & quicquid in sæculo sublime videtur esse, subjecit. illo Isaiæ completo Oraculo. *Venient*, inquit, *ad te qui detrahebant tibi*; *& adorabunt vestigia pedum tuorum*. Beato igitur *PETRO*, ejusque vicarijs (inter quos dispensatio divina nostram quoque sortem annumerari disposuit) Orbis universus obedientiam similiter & reverentiam debet: quam mente devotâ sanctæ Romanæ Ecclesiæ exhibere reminiscimini. Vos autem (ut charissimos filios) exhortamur iustitiam exercere, Catholicam Ecclesiæ pacem tueri & diligere, ipsamque diligentes ulnis chatitatis vobis adjungere. Si qua verò negotia penes vos emerserint, quæ nostro digna videantur auxilio, incunctanter ad nos dirigere studete: & quòd iustè postulaveritis, Deo auxiliante impetrabitis. Data Sutrij. VI. Kal. Mart.

Psalm. 19. 4. 5. 6.

Esai. 60. 14.

RECENSIO.

Hanc quoque Epistolam, in Gregorij Regeste nequaquàm inventam, eidem Isidori Mercatoris Collectioni annexam reperimus: & quia nullius certi anni, quo scripta eu fuerit, comparebat indicium; ad postremum Pontificatus illius annum referre libuit. Anno autem 1085. vita illum excessisse constat, 15. vel 16. annis ante obitum Guiberti Antipapa, qui ab Archiepiscopatu Ravennate ad Romanum Pontificatum evectus, Clemens III. est dictus. in quem à Guilielmo Pictaviensi *Leonini isti editi sunt versiculi, quos (ut ad 4. Epistolam sumus polliciti) ex Manuscripto quondam ad Succentoriam Thorneya apud Halisaxenses pertinente descriptos, hunc appnere visum fuit.*

VVillelmus Canonicorum beati Hilarij minimus, VViberto.

Ne metra contemnâs tibi scripta videre Ravennas:
Consilium sanum ne crede tibi fore vanum.
Ad cor manè citò ratione fruendo redito.
Si cor habes mundum, monstrabit te furibundum:
Qui contra cœlum jacis impenetrabile telum.
Te patet incautum, qui cornua ponis in altum;
Eventu tristi regnum poscens tibi Christi:
Insanis penitùs in ludibrium stabilitus;
Qui sanctæ sedis Papam fore te malè credis,
Quam factus prædo violasti corpore fœdo,

Stat meritò *Demens* nomen tibi stat malè *Clemens*,
O caput erroris per-multa fluente cruoris:
Nunc manifestabit error tuus atque probabit,
Quos velut argentum fidei probat experimentum.
Ergo quamproperè tua corpra caveto tenere:
Et fastu spreto quid sis moriture videto.
Papæ prostratus transactos ede reatus;
Et veniam quære, culpamque tuam profitere:
Est pius indultor, tamen æquè criminis ultor.

EPIST. XXX.

GILLEBERTI *Lunicensis* Episcopi, ad Episcopos Hiberniæ. *De Vsu Ecclesiastico.*

Circa annum 1090.

Episcopis, [&] *presbyteris totius Hiberniæ, infimus præsulum Gillebertus Lunicensis in Christo Salutem.*

ROgatu, necnon & præcepto multorum ex vobis (charissimi) Canonicalem consuetudinem in dicendis horis & peragendo totius Ecclesiastici Ordinis officio scribere conatus sum, non præsumptivo, sed vestræ cupiens parere pijssimæ iussioni; ut diversi & schismatici illi ordines, quibus *Hebernia* pene tota delusa est, uni Catholico & Romano cedant Officio. Quid enim magis indecens aut schismaticum dici poterit, quàm doctissimum unius Ordinis in alterius Ecclesiâ idiotam & laicum fieri? Quicumque ergo Catholicæ membrum se profitetur Ecclesiæ, sicut unâ fide, spe, charitate, in corpore jungitur: ita Deum ore & ordine cum cæteris membris laudare iubetur. Vnde Apostolus:
Rom. 15. 6. *Vt unanimes uno ore honorificetis Deum.* Sicut igitur linguarum per superbiam facta dispersio, ad unitatem in Apostolicâ humilitate ducta est: sic ordinum per negligentiam & præsumptionem exorta confusio, ad consecratam Romanæ Ecclesiæ regulam per vestrum studium & humilitatem ducenda est. Quantùm ergo debeat morum unitas servari à fidelibus, quamvis ex multis locis sacræ Scripturæ manifestum sit; præsens tamen Ecclesiæ depicta imago oculis subjecta patenter ostendit. Namq; omnia Ecclesiæ membra uni Episcopo, videlicet *Christo* ejusque vicario beato *Petro* Apostolo, atque in eius sede præsidenti Apostolico, subijci & ab eis manifestat gubernari. Hæc tandem præmia pro tantulo opere à vobis omnibus expostulo; ut sicut hîc Deum uno corde & ore laudare debemus, sic ei, vestris precibus adjutus, unâ vobiscum psallere in cœlestibus valere merear. Amen.

Subijciebatur in Manuscriptis, quibus hîc usi sumus exemplaribus, *Ecclesia depicta imago* (cuius in superiori Prologo facta est mentio, & in proximo *libello* sequitur explicatio,) hâc circumdata περιγραφῇ. ARCA *figuram Mundi habuit: fuit enim tricamerata. In superiori parte errant aves, tanquam Angeli in Cœlo. In medio erant Homines (scilicet Noë, & familia eius) tanquam in hoc Mundo. In imo Animalia & reptilia, tanquam Anima in Inferno.* Verùm, ob Chalcographicorum typorum defectum, Schema illud coacti sumus hîc omittere.

GILLEBERTVS LVNICENSIS EPISCOPVS,

De Statu Ecclesiæ.

IMago generalis Ecclesiæ suprà notata, primas nominum litteras pro ipsis nominibus idcircò continet; quia spatium scribendi ipsa nomina tota non habet. Infima tamen linea ii ia hæc tota vocabula describit, *Moniales, Canonicales*, vel *Universales.* Et tota quidem imago Pyramidis formam prætendit: quia inferiùs ampla est, ubi carnales & conjugatos recipit; superiùs autem acuta, ubi arctam viam religiosis & ordinatis proponit. Nec sola generalis forma superiùs arctatur; sed & singulares formulæ, quas ipsa continet, in supremo acuuntur.

Primâ ergò Pyramide (quam in sinistrâ parte respicis, P. subscriptum) *Parochiam* nominant: quæ in summo *Sacerdotem* habet, & sub ipso *Diaconum*, tertium *Subdiaconum*, quartum *Acolithum*, quintum *Exorcistam*, sextum *Lectorem*, septimum *Ostiarium*. *Amelarius* tamen novem dicit gradus Ecclesiæ; addens *Psalmistam* & *Episcopum*. Sed tamen *Episcopus, Archiepiscopus, Patriarcha*, & *Prophete*, generalis Ecclesiæ gradus sunt: singularis verò ideò illis tantum superioribus perfecta est; quia in baptismate & corpore Domini veniam largiendo, filios suos fideles ad cœlestem patriam transmitrit. Quia verò quilibet de choro solâ jussione Presbyteri potest officio *Psalmista* fungi, psallere scilicet sive cantare; in numero graduum Ecclesiæ *Psalmistas* non ponimus. Septem ergo gradus à septiformi spiritu singulis collati sunt Ecclesijs: quia quamvis singulæ in eis personæ non serviant; omnes tamen septem gradus sustinens solus Sacerdos, Omnipotenri gratanter ministrat.

Qui autem sub his gradibus, intra sinum parochialis Ecclesiæ continentur, trifariè dividuntur. Ex quibus superiores in Pyramide *Oratores* intellige: & quia quidam ex eis conjugati sunt, ideò viros & fœminas nominavimus. Sinistrales verò in Pyramide *Aratores* sunt, tam viri quàm fœminæ. Dextrales quoque *Bellatores* sunt, viri atque fœminæ. Nec dico fœminarum esse officium orare, arare, aut certè bellare: sed tamen his conjugatæ sunt atque subserviunt, qui orant, & arant, & pugnant. Nec sejunctas ab Ecclesiâ putamus præsenti, quas *Christus* cum matre suâ collocat in cœlesti. Et hos tres legitimos fidelium ordines ab initio admittit Ecclesia: ut pars in eâ (Clerus videlicet) orationi vacans, alios ab impetu fallacis inimici defendat; alia labore desudans, ab alijs victus penuriam repellat; tertia militiæ studio dedita, cæteros à corporis hostibus securos reddat.

Secunda verò Pyramis subscribitur *Monasterium*: & habet in acumine *Abbatem*, & sub ipso sex gradus; qui ipse Sacerdos est. atque sub hijs *Oratores* tantùm: quoniam non est Monachorum baptizare, communicare, aut aliquod Ecclesiasticum laicis ministrare; nisi forte, cogente necessitate, imperanti Episcopo obediant. Quorum propositum est soli Deo, relictis secularibus, in oratione vacare.

Has itaque duas Pyramides (*Parochiam* scilicet & *Cœnobium*) subje-

ctas possidet *Pontificalis* Ecclesia: quæ & ipsa, in modum Pyramidis, ad basim duabus minoribus ampla, in supremo acuitur, & subscribitur *Episcopatus*, pro eo quòd Episcopo in summâ sede dirigitur. Cui, pro parvitate spatij, paruula punctis notata supponitur Pyramis; ut declaret *Episcopum* in Ecclesiâ propriæ sedis habere Sacerdotes & cæteros sex gradus, & tres supradictos fidelium ordines: quod ex numero punctorum patet. Nec idcircò duæ tantùm Ecclesiæ *Pontifici* subjiciuntur, quòd duabus possit esse contentus: sed per unam omnes *Parochias*, & per alteram omnes *Abbatias*, quas regit, obtinere figuratur. Obtinet enim ut minimùm decem Ecclesias, ut plurimùm verò mille.

Hoc eodem ordine duas sequentes Pyramides (*Parochiam* videlicet & *Monasterium*) secundo suppositas *Episcopo* constat. Qui rursùm duo *Episcopi*, cum suis Ecclesijs, uni *Archiepiscopo* subjunguntur. Cujus Ecclesia subscribitur *Diœcesis*: & habet in propriâ sede septem gradus, & tres ordines fidelium. Habet ergo extrà Parochias & Monasterium: & ut plurimùm viginti Episcopos regit, ut minimùm verò tres. Ad eundem modum alij duo Episcopi subnectuntur alteri *Archiepiscopo*. Sed & duo Archiepiscopi cum suis Ecclesijs & Episcopis obediunt uni Primati. Cujus Ecclesia subscribitur *Primatus*: & habet in propriâ sede septem gradus & tres ordines fidelium, extrà verò Parochiam & Monasterium; & ut plurimùm obediunt ei sex Archiepiscopi, ut minimùm unus. eodem quoq; modo alteri Primati in secundâ paginâ, obediunt duo Archiepiscopi cum suis Episcopis quatuor.

Qui postremùm duo *Primates* serviunt uni & summo Romano Pontifici *Papæ*; cujus Ecclesia subscribitur *generalis*, & habet Parochiam, Monasterium, Episcopos, & Diocœses. *Noë* etiam secum in summum Arcæ residet: quia sicut *Noë* Arcæ præerat inter undas diluvij; ita *Romanus*
Ephes. 2.14. *Pontifex* regit Ecclesiam in fluctibus sæculi. Quibus utrisque præeminet *Christus*: qui utriusque Testamenti legislator est, & *utraque fecit unum*, summus Paterfamilias, qui excubantes fideliter in hoc tabernaculo honorifice coronat in regno. Conjungitur autem Imperator Papæ, Rex Primati, Dux Archipontifici, Comes Episcopo, Miles Sacerdoti: quia istæ personæ pares illis sæcularibus jure decernuntur.

Expeditis ergo in communi speculatione figuris, & membris & capite Ecclesiæ: nunc quid singulis ordinibus conveniat explicemus. *Conjugatorum* est, nullam usque in sextam vel etiam septimam progeniem sanguine sibi conjunctam, aut illi quem habuerit aut quam habuit sibi proximus, vel commatrem ducere uxorem: cum quibus enim semel iuncta
* *ducit.* est Ecclesia, cum eisdem iterùm replicare illicitum * dicit Ecclesia. Conjugatis etiam præceptum est; ut & ipsi domum Domini frequentent, ibiq; Deum suppliciter adorent & præcentur: primitias, oblationes, & decimas suas fideliter persolvant; mala solerter devitent, bona desideranter inquirent, & omninò Pastoribus suis obediant.

Ostiariorum verò est, certas horas observando designare: & Ecclesiam, cum his quæ in eâ recluduntur, servare; ut nullus Iudæus, vel Gentilis,

Gentilis, sive catechumenus, horâ sacrificij intersit, nec omninò canis aut aliquis immundus sive sanguinolentus in eam intret, cavere; excommunicatos eliminare. *Lectorum* autem est, apertè & distinctè in Ecclesiâ omnia, præter Epistolam & Euangelium, legere. *Exorcistarum* est etiam, fiducialiter adjurando & imperando in nomine Domini, de obsessis corporibus dæmones effugare; sive catechumeni sint, sive baptizati. *Acolythorum* est, luminaria certis horis accendere & extinguere; altaris & sacrificij necessaria ad manum Subdiaconi præparata habere. Atque hi quatuor Ordines in officijs suis solent indui superhumerali, albâ & cingulo: & tamen possunt perfrui conjugio.

Subdiaconorum est, Epistolam legere, aquam & vinum calici infundere, oblatam patenæ imponere, & sic ad altare Diacono deferre: & idcircò castos esse. cum supradictis autem vestibus, in sinistrâ manu fanonem, & quasi scopam tergendi altare & quoddam onus Domini leve portant; & tunicam strictis manicis in sollennijs induunt. *Diaconorum* est dicere; *Exeant qui non communicant*; &, *Humiliate vos ad benedictionem*; &, *Humiliate capita vestra Deo*; &, *Ite missa est*; & *Benedicamus Domino*; & Euangelium legere & pronuntiare; sacrificia super corporalia statuere, Sacerdoti ministrare, Paschalem cereum benedicere; & in absentiâ Presbyteri baptizare, & horas celebrare: stolam etiam super sinistrum humerum ferre, & indui Dalmaticâ in sollennibus, id est, tunica amplis manicis. In festivis autem Quadragesimæ * induuntur Diaconus & Subdiaconus casulis in totâ Missâ, nisi cùm legunt. * *Fort.* non induuntur.

Sacerdotum autem sunt quatuordecim officia, præesse, subesse, orare, offerre, prædicare, docere, baptizare, benedicere, excommunicare, reconciliare, ungere, communicare, animas Deo commendare, corpora sepelire: de quibus singulis pertractandum est. *Præesse* ergò Sacerdotis est; iustè de singulis subjectis discernere, pœnitentiam rectè & misericorditer injungere, & præcipere mansuetè. *Subesse* verò est; Episcopo ex animo humiliari & servire. *Offerre* autem ejus est; panem & vinum cum aquâ singulis diebus immolare, & in sollennijs *Te Deum*, & *Benedictus*, & *Magnificat*, & ante sacrificium thus super & circa altare & sacrificium incendere. Diaconus enim ante Euangelium incensat altare. *Orare* quoque ipsius est; suppliciter Deum adorare (ut factura sua) & pro admirandis operibus laudare, & benedicere, pro perceptis beneficijs gratias agere, & pro percipiendis deprecari. quod totum maximè in celebrandis Horis & Missâ peragitur: de quibus quia breviter non potest, in sequentibus tractabitur. *Prædicare* etiam ejus est Gentiles, Iudæos, infideles vel catechumenos ad gratiam Baptismi vocare, & hæreticos ad Catholicam fidem revocare.

Baptizare ejus est; exorcizatos credentes, & sanctam Trinitatem confitentes, sub trinâ mersione sacro fonti intingere. Quod sicùt & Missa, in Ecclesiâ debet fieri; nisi prohibeat necessitas. Et sacrificium quidem 1. Cor. 11. corporis & sanguinis Domini sæpè fit, ob recordationem passionis ejus, 24. 25. sicut ipse præcepit dicens: *Hoc est corpus meum, & sanguis meus; hæc fa* 1 Pet. 3. 18.

cite, quotiescumque sumitis, *in meam commemorationem*. Baptisma verò non iteratur, ne invocatio sanctæ Trinitatis exinanita putetur: quia *Christus pro peccatis nostris semel mortuus est*. *Docere* ejus est; baptizatos qualiter contra superbiam humilitate, contra inanem gloriam dejectione, contra invidiam benevolentiâ, contra iram modestiâ, contra tristitiam hilaritate, contra avaritiam largitate, contra gulam abstinentiâ, contra luxuriam castitate muniantur, instruere. Hæc enim octo vitia, & omnia quæ eis nascuntur, quamvis peccata non sint; tamen semper peccare suggerunt, ipsis videlicet consentire. quamdiu namque non consentit eis animus, nequaquàm transgreditur, sed potius coronatur.

* Est. Docere etiam ejus; * singulis Dominicis, quibus in hebdomadâ diebus abstinere & feriare fideles debeant, prædicare.

Benedicere potest, præsente Episcopo, aquam & sal in Dominicis Sacerdos; & prandium, & sponsum, & sponsam, & lecturos lectiones præter Euangelium, & * aquam iudicij vel panem & cætera. In absentiâ verò Episcopi; potest benedicere coronam clerici & velum viduæ, novos fructus, candelas in Purificatione Sanctæ Mariæ, Cineres in Capite Jejunij, Ramos in Dominicâ Palmarum, & peregrinaturos, & lecturum Euangelium, & populum cùm dimittitur: aquam benedictam aspergit, ad benedicendas novas domos, & cætera nova. *Excommunicare* ejus est, criminibus lapsos, semel bis & tertiò revocatos; & non pœnitentes à communione fidelium eliminare, ut nec in victu nec in loquelâ quisquam eis communicet. *Reconciliare* ejus est; pœnitentes propè mortem de criminalibus, ex consensu tamen Episcopi, ad unitatem fidelium recipere. *Vngere* potest quemlibet fidelem semel in quolibet gravi dolore: quia unctio sancta non solùm animæ, sed & corporis sæpè medelam tribuit. *Communicare* statim debet baptizatos, & fideles omnes ter in anno (in Paschâ, in Pentecoste, & Natali Domini) & prope mortem positos, si quæsierint verbo vel signo, vel teste fideli quòd priùs quæsîssent.

* Vide Iureti Observat. ad epist. 74. Ivonis.

Commendare debet orando animas fideles de corporibus egredientes, & earum memoriam in Missâ & orationibus frequentare. quamvis enim promissa sit indulgentia peccatori quacunque horâ pœniteret, tamen pœna peccantem * quælibet expectat; Purgatorius videlicet ignis, qui corpore statim egressos & minùs per lamenta pœnitentiæ purgatos ad plenitudinem recipit purgandos. Quod ergo pro eis hîc fit in orationibus & eleemosynis, proficit eis ad purgationem: quia sudor vivorum requies est mortuorum. *Sepelire* corpora fidelium, ultimum est Sacerdotis officium. ipse enim tertiò terram super corpus cum fossore infundit, dicendo: *De terrâ plasmasti me.* Adjacent etiam cæmiterijs sanctorum alia loca, in quibus submersorum & occisorum fidelium corpora conduntur; quia ipsorum animæ Deo commendari non prohibentur. Nam infidelium & sceleratorum corpora longè sunt à fidelium projicienda: quibus enim vivis non communicamus; nec mortuis.

* Fortè quemlibet.

Enumeratis autem atque descriptis Sacerdotis officijs; quibus in his

uti debeat vestibus perspiciamus. Sicut ergò septem gradus sunt, quibus Sacerdos elevatur, ita septem sunt vestes quibus ordinatur: indumentum quotidianum amicta, alba, cingulum, fannon, stolà & casula. Et cætera quidem omnia officia sine casula, & cum stolà sola aliquando potest. Quotidiana ad Missam, ut paucissima, sunt quatuor: camisia, tunica, femoralia, calceamenta; addunt tamen *Romani* caligas. Dicit quoque *Amelarius*, Sacerdotem debere indui sandalijs & Dalmaticâ; sed Pontifices apud nos utuntur.

Octo sunt ergo quibus sustentatur Sacerdos; parochia, mansus, atrium, cœmiterium, templum, altare, calix cum patena, corpus cum sanguine: quia singulæ sibi, subjectis quasi quibusdam gradibus, honore & dignitate præferuntur. Parochiam appello populum; primitias, oblationes & decimas persolventem. Mansum dico terram aratri, quam ad minus debet habere Sacerdos, atrium cum domibus suis clausuram. Hæc autem sunt utensilia Sacerdoti oportuna, quæ sine benedictione Episcopi sufficiunt: aqua benedicta * aspergit, textus sancti Euangelij Psalterium, Missale, Horarius, Manuale, & Synodalis liber, vela, candelabra cum candelis, arca vestimentorum, pixis cum oblatis & ferrum eorum, ampulla cum vino & altera cum aqua, pelvis ad manus lavandas cum manutergio, truncus aut lapis cavus ubi aqua unde sacra lavantur effunditur, absconsa etiam sub candelâ, & lecturiale sub libro. * *aspersorium.*

Et superiores quique gradus possunt inferiorum officia ministrare. *Episcopus* ergo Sacerdotis singula ministrat; licet, etiam ipso præsente, quasi quoddam sit proprium Sacerdotis offerre, baptizare, horas celebrare, ungere, communicare, commendare, sepelire. Sunt prætereà septem Præsulis officia: confirmare, benedicere, absolvere, Synodum tenere, dedicare, consecrare, ordinare. *Confirmare* eius est; frontes fidelium baptizatorum chrismate ungere. *Benedicere* autem dico Præsulem ea quæ non sunt utensilia Ecclesiæ; consecrare verò ipsa utensilia. Benedicit ergo Pontifex Reginam & Virginem cùm velatur, & quemlibet fidelem benedici postulantem, & totum populum ante pacem: benedicit etiam supramemorata, quæ non licet Sacerdoti in eius præsentiâ. *Absolvit* Præsul populum de venialibus in capite Iejunij, de criminalibus in Cœnâ Domini. *Tenet* quoque *Synodum* bis in anno; in æstate & in autumno, hoc modo congregatis omnibus Presbyteris totius Episcopatus, perscrutatur Episcopus, ne quid alicui eorum desit in omni ordine, vel utensilibus Ecclesiæ, neve quisquam eorum alteri quicquam fecerit injuriæ: quod tribus diebus fit. Pacatis itaque omnibus, absoluti permittuntur abire in pace.

Dedicat etiam Pontifex atrium, templum, altare, tabulam altaris. Dedicare enim est locum Deo offerre, benedicere, & sanctificare. *Consecrat* autem Episcopus utensilia Ecclesiæ (quæ fere omnia Sacerdotibus sunt communia:) vestimenta videlicet Sacerdotalia & Pontificalia, altaris velamina, calicem, patenam & corporalia, vasculum Eucharistiæ, chrisma, oleum & vas Chrismale, thus & thuribulum, baptisterium, arcam vel scrinium reliquiarum, cimbarium (id est, altaris um-

braculum) crucem, tintinnabulum, & *a* ferrum iudiciale. Ea enim tantùm consecrat, quæ à communi usu in cultum divinum separantur. *Ordinat* Episcopus Abbatem, Abbatissam, Sacerdotem & cęteros sex gradus. Vtitur etiam Episcopus, pro dignitatis honore, baculo & annulo, chirothecis & mitrâ, baltheo, Dalmaticâ, & sandalis. Oportet autem eum sacram Scripturam & traditiones Patrum habere, ut possit de singulis iuste discernere, & quælibet quærentibus rationabiliter respondere.

Archiepiscopo omnia supradicta conveniunt: insuper pallio honoris induitur; quia ipse, adjutus tamen ab omnibus Diœcesis suæ Episcopis, ordinat Episcopum. Si quis enim ipsorum ordinationi adesse non possit; litteris suis se excusans atque legatis, assensum suum in ordinandis facere confirmat. *Primas* quoque & ipse Archiepiscopus est: nec ipse Archiepiscopum ordinat. Vtrumque enim, Archiepiscopum & Primatem, oportet Romæ ab Apostolico ordinari, aut à Româ eis à Papâ pallium afferri, * quâ Coëpiscopis sublimari: quę tunc tantùm datur licentia, si forte infirmitatis vel belli aut aliqua alia causa necessaria intercesserit. Eo tantùm ergo præest Primas Archiepiscopo: quòd cùm multi sint in eadem regione Archiepiscopi, solus ex eis qui Regem ordinat & in tribus sollemnitatibus coronat, & apud quem Concilia pro veritate peraguntur, ipse eorum Primatum tenet.

* atque à

Locum itaque quem apud Orientales *Patriarcha* possident, hunc apud nos *Primates* quodammodò obtinere videntur: utrique Romano Pontifici primo gradu supponuntur. Sed quia *Patriarcha* sedibus pręsident Apostolicis (ut *Hierosolymitanus*, *Antiochenus*, *Alexandrinus*) iccircò Archiepiscopos ordinant, & pares quodammodo Romano ascribuntur. Soli tamen *Petro* dictum est: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* *Papa* ergo solus universali præeminet Ecclesiæ: & ipse omnes ordinat & iudicat; & ab omnibus ordinatur, quia ex consensu totius Ecclesiæ Romani eum sublimant, qui quotidie chlamyde coccineâ induitur, ut semper martyrio paratus probetur.

Math. 16. 18.

a Vide Glossarium Guil. Lambardi (præfixum Ἀρχαιονομίᾳ) in *Ordalio*. D. Henr. Spelmanni, in *Iudicio Dei*. Fr. Pithæi, in Capitular. &c.

RECENSIO.

Ex Manuscript. codice Bibliothecæ publicæ Cantabrigiensis Academiæ descripsi: collato Prologo, De Vsu Ecclesiastico *cum alio Benedictini Collegij, & libello* De Statu Ecclesiæ *cum altero monachorum Dunelmensium exemplari, à D Augustino Linsello Decano Lichfeldiensi accepto. Est autem hic* Gillebertus *ille*, quem aiunt, primâ functum legatione Apostolicæ sedis per universam Hiberniam, *vt in vita Malachiæ retulit Bernardus: non* Gilla Lincolniensis Episcopus (*cujusmodi nunquam in rerum natura quis extitit*) *quemadmodum in Appendice illustrium Angliæ Scriptorum Centur.* I. *cap.* 93. *somniavit Ioannes Pitseus.*

Ejusdem *Gilleberti*, ad *Anselmum* Cantuariensem Archiepiscopum.

EPIST. XXXI.

Anselmo Dei gratia Anglorum Archi-præsuli, Gillebertus Dei quoque misericordiâ Lunicensis Episcopus fidele servitium & orationes. Circa annum 1094.

AVdiens, Pater, certaminis vestri laborem & laboris victoriam; subditas esse videlicet indomitas *Normannorum* mentes Regularibus sanctorum Patrum decretis, ut legaliter fiat Abbatum & Præsulum electio & consecratio: immensas divinæ clementiæ refero gratias; & quas possum Dêo preces effundo, ut perseverantiam vobis & tanti laboris præmium largiatur. Munusculum paupertatis meæ & devotionis transmitto, XXV. margaritulas inter optimas & viliores: & rogo ne sitis immemor mei in orationibus vestris, in quibus post divinam largitatem confido.

RECENSIO.

In Manuscripto Epistolarum Anselmi volumine, quod mihi impartivit D. Robertus Cottonus, hoc habetur epistolium. Ex eo integrum librum Epistolarum Gilberti VVestmonasteriensis ad Anselmum effinxit Io. Balæus, in Scriptorum Britanniæ Centur.2. cap.64. addens, esse qui istum, episcopum Lunicensem in Hiberniâ, olim fuisse contendant. *Sed falluntur illi, errore manifesto. Gillebertus enim sive Gislebertus cognomento* Crispinus, *in Beccensi cœnobio una cum Anselmo monachus fuerat (non, ut Lunicensis noster, Rothomagi obiter illi cognitus:) & à VVestmonasteriensi postmodum abbatiâ ad Episcopatum nunquam fuit provectus; sed abbas VVestmonasterij obijt, ibidemque sepul tus est, hoc laudatus Epitaphio.*

Hic pater insignis, genus altum, virgo senexque,
Gisleberte jaces; lux, via, duxque tuis.
Mitis eras, iustus, prudens, fortis, moderatus:
Doctus quadrivio, nec minùs in trivio.
Sic tamen ornatus, nece sextâ luce Decembris;
Spiramen cœlo reddis & ossa solo.

ANSELMI Cantuariensis Archiepiscopi, ad eundem *Gillebertum*.

Anselmus servus Ecclesiæ Cantuariensis, Gilleberto Lunicensi Episcopo Salutem.

GRatias ago Reverentiæ vestræ, quia lætari se significat in litteris suis, quòd Deus in Ecclesiâ suâ ad profectum religionis per me dignatur aliquid operari. Quoniam autem olim nos apud *Rothomagum* invicem cognovimus, dilectione sociati sumus, & nunc cognosco vos ad Episcopatus dignitatem gratiâ Dei profecisse: confidenter audeo vos obsecrare, & secundùm quod intelligo opus esse, vobis consulere. Sublimavit Deus in *Hiberniâ* vestram prudentiam ad tantam dignita-

tem; & posuit vos, ut studeretis ad religionis vigorem & animarum utilitatem. Satagite ergo sollicitè (sicut scriptum est; *Qui praeest, in sollicitudine*,) in illâ gente, quantum in vobis est, corrigere & extirpare, & bonos mores plantare & seminare. Ad hoc etiam (quantum in vobis est) Regem vestrum, & alios Episcopos, & quoscunque potestis suadendo, & gaudia quæ parata sunt bonis, ac mala quæ expectant malos, ostendendo attrahite. Et de vestris, & de aliorum bonis operibus præmium mereamini à Deo accipere. Grates refero pro munere vestro, quod mihi benignè misistis. Orate pro me.

Rom. 12. 8.

RECENSIO.

Habetur inter excusas Anselmi, lib. 3. epist. 143 ubi editor Ioannes Picardus Lunicensem *hunc episcopum in suo apographo* Lunidensem *dictum innuit; eumque episcopatum in Hibernia authoritatem Armachani Metropolitæ spectare, ex Manuscriptis & impressis Codicibus annotat.* Lunidensis *enim vel* * Luuidensis *potius, id est, Louthianus Episcopatus is olim fuit, qui Clochorensis hodie appellatur. In exemplaribus ex quibus 30. descripta est Epistola, Giltebirtum* Lunicensem, Lunnicensem, *&* Lumnicensem *Episcopum nominatum deprehendimus, quæ postrema nomenclatio ad Limiricensem Episcopatum, qui Casshliensis Archiepiscopi ditioni subest, nos ducit. Vrbs enim quæ Anglis* Limrick, *Hiberni* Lumneach *nuncupatur.*

* Girald. Cambrens. Topograph. Hiberniæ, distinct. 2. cap. 50.

EPIST. XXXIII.

Ejusdem *Anselmi*, ad Episcopos Hiberniæ.

Circa Annum 1095.

Anselmus Cantuariensis Ecclesiæ Metropolitanus Antistes, reverendis Coëpiscopis, senieri Domnaldo, Donato, ac cæteris in Hiberniæ Insula Pontificali eminentibus dignitate, à Deo Patre & Jesu Christo filio eius unico Salutem, & perpetuæ hereditatis benedictionem.

ODorem religionis vestræ plurimis indicijs agnoscens, calamitates quas patior decrevi potissimum vobis aperire: ut quanto viciniùs assistitis Creatori, tanto familiarius angustias meas in conspectu eius valeatis indicare, & indicantes compassionis gemitibus ipsius misericordiam mihi impetrare. Defuncto beatæ memoriæ prædecessore meo *Lanfranco* Archiepiscopo, cùm in Narmanniâ *Beccensis* monasterij abbas extitissem (unde & præfatus antecessor meus ad regendam Ecclesiam, cui Deo authore præsidio ante me processerat) occulto Dei iudicio, pro utilitatibus Ecclesiasticis in Angliam veni. Quò venientem tam Rex quàm Pontifices regnique optimates, ad Cathedram Pontificalem, non vocando, non rogando (ut fieri assolet) immò violenter rapiendo pertrahunt: Clero & populo acclamantibus in idipsum; ut nec unus, cui quod gerebatur displiceret, visus fuerit interesse. Denique cùm adhuc id nolle, nec assentire me debere occlamarem, quòd de potestate *Normanni* Ducis, quòd de subjectione Metropolitani *Rothomagensis*, ipsis ignorantibus ereptus essem, (quorum iure effugere enitebar:) eorumdem præfati videlicet Ducis & Archiepiscopi præcepto, onus officij coactus & obediens accepi. Quo pacto in gradum Pontificalem sublimatus, idcircò assensi, quòd contraire non potui.

Proinde infulatus, ſedulè quid Chriſto, quid ejus Eccleſiæ (pro loco, pro officio) deberem, cogitare cœpi: & paſtorali regimine vitia reſecare, præſumptores coërcere, & quæque inordinata (ut meâ intereſrat) ad ordinem debitum volui revocare. Quâ cauſâ, quos adjutores me oportuerat habere in cauſâ Dei, terribiliter offenſos patior; & quæ per me creſcere debuerat, me præſente deperit cauſa Dei. Vnde (Reverendi Patres gemebundè vobis loquens fateor) invenerunt me amariſſimæ tribulationes; dum & requiem fructuoſam me reminiſcor perdidiſſe, & infructuoſum periculum me conſidero incurriſſe. Ita etenim peccatis meis facientibus actum eſt, ut qui noſtræ ſe ſponte ſubdiderant ditioni, à noſtrâ ſponte reſiliant ditione; & qui illis amabilis extiteram, omnibus fermè odioſus exiſtam. Quapropter (venerandi Fratres, filij charitatis æternæ) obſecro vos in nomine ejus qui ſuos inimicos redemit ſanguine ſuo, orate ut in omnibus Deus pacem nobis tribuat, inimicos noſtros in gratiam convertat, & ſecundùm ſuam voluntatem nos vivere faciat.

Præterea, quanquàm rectè viventem recteque ſapientem, paſtorali ſollicitudine fraternitatem veſtram monere compellor, quatenùs viriliter ac vigilantiùs agat in doctrinâ Dei; canonicâ ſeveritate, ſi quid cōtra Eccleſiaſticam doctrinam in Provincijs ſuis inventum fuerit, compeſcens & ſecundùm Dei voluntatem cuncta diſponens. Si quando verò (ſeu in conſecrationibus Epiſcoporum, ſeu in Eccleſiaſticorum negotiorum cauſis, ſeu quibuſlibet alijs rationibus) aliquid quod ad ſacram religionem pertineat inter vos ortum fuerit, quod per vos canonice nequeat definiri: charitatis officio id ad notitiam noſtram perferri commonemus; quatenùs à nobis potiùs conſilium & ſolatium accipiatis, quàm prævaricatores mandatorum Dei in judicium ejus incidatis. Iterùm, Chariſſimi, rogamus vos; orate pro nobis, erigite nos de tribulationibus noſtris manu veſtræ orationis, pijs fletibus pulſantes aures clementiæ Dei. Dominus, qui *juſſit de tenebris lucem ſplendeſcere*, 2. Corinth
mentibus veſtris infundat lucem ſapientiæ; ut quæ jubet intelligatis, 4. 4.
intelligentes opere compleatis.

RECENSIO.

Ex Manuſcript. nunc primùm edita eſt hac Epiſtola: in cujus ἐπιγραφῇ *duo tantùm Epiſcopi nominatim compellantur*, Senior Domnaldus *&* Donatus. *è quibus Domnaldus (qui &* Doſnaldus *&* Donaldus) *Primas ille Hiberniæ fuiſſe videtur, cujus ad 28. Epiſtolam jam meminimus.* Senior *enim apud Latinos mediæ ætatis ſcriptores (ut etiam nunc apud Gallos* Seigneur) *dignitatis eſt nomen non ætatis. Donatus verò Dublinienſis ille eſt, quem Patricio, anno* 1084. *VI. Idus Octobris in Britannico Oceano ſubmerſo, in Epiſcopatu ſucceſſiſſe, Dublinienſes prodant Annales: in quibus etiam mortis ejus tempus ita conſignatum legimus.* Anno Dom. 1095. Dungus, qui & Donatus, Epiſcopus Dublinenſis in Chriſto quievit. *Vt enim priorem Donatum, qui primus Oſtomannorum Dublinienſium fuit Epiſcopus, diſcriminis gratiâ* Dunanum; *ita poſteriorem hunc* Dungum, *&* Dongum, *&* Donugum (*deflexo à* Donagh *vocabulo, quod Hibernicâ linguâ* Donatum *ſonat*) *appellatum invenimus.*

Epist. XXXIII.

Waterfordiensivm, ad *Anselmum* Cantuariensem Archiepiscopum.

Anselmo, Dei gratiâ Anglorum Archiepiscopo, & omnibus diœcesis suæ Episcopis; Clerus & populus oppidi VVataferdiæ, cum Rege Murchertacho & Episcopo Domnaldo, salutem in Domino.

Circa annum 1096. PAter sancte, cæcitas ignorantiæ nos diù detrimenta salutis nostræ sustinere coëgit; quia magis eligimus serviliter Dominico jugo colla subtrahere, quàm liberaliter Pastorali obedientiæ subesse. Nunc autem quantum proficiat Pastorum cura cognoscimus, cùm aliarum rerum similitudines ad mentem revocamus: quòd sine regimine nec Exercitus bellum, nec Navis marinum audet attentare periculum. Navicula ergò nostra mundanis dedita fluctibus. sine Pastore contra callidum hostem quâ ratione pugnabit? Propterea nos, & Rex noster *Murchertachus* & Episcopus *Domnaldus* & *Dermeth* Dux noster frater Regis, elegimus hunc presbyterum *Malchum*, *VValchelini* VVintoniensis Episcopi Monachum, nobis sufficientissimè cognitum, natalibus & moribus nobilem, Apostolicâ & Ecclesiasticâ disciplinâ imbutum, fide Catholicum, prudentem, docibilem, patientem, moribus temperatum, vitâ castum, sobrium, humilem, affabilem, misericordem, literatum, in lege Dei instructum, in Scripturarum sensibus cautum, hospitalem, modestum, suæ domui bene præpositum, non neophytum, habentem testimonium bonum in gradibus singulis. Hunc nobis petimus à vestrâ Paternitate ordinari Pontificem: quatenùs regulariter nobis præesse valeat & prodesse, & nos sub ejus regimine salubriter Domino militare possimus. Vt autem omnium nostrûm vota in hanc electionem convenire noscatis; huic Decreto Canonico promptissimâ voluntate singuli manibus propriis roborantes subscripsimus.

Ego Murchertachus Rex Hiberniæ subscripsi.
Ego Dermeth Dux Frater Regis subscripsi.
Ego Domnaldus Episcopus subscripsi.
Ego Idunan Episcopus Midiæ subscripsi.
Ego Samuel Dublinensis Episcopus subscripsi.
Ego Ferdomnachus Laginensium Episcopus subscripsi. &c.

RECENSIO.

Habetur tùm in Manuscript. Epistolarum Anselmi volumine, tùm in Ælmeri Historia Novella libro 2. ubi totius rei gestæ series ita pertexitur. Rex Hiberniæ *Murchertachus* nomine, & *Dofnaldus* Episcopus cum cæteris Episcopis, quique Nobiles cum Clero & populo ipsius Insulæ miserunt nuncios ac litteras ad *Anselmum*, innotescentes ei Civitatem quandam *VVataferdiam* nomine in unâ suarum Provinciarum esse; cui ob numerosam Civium multitudinem expediret Episcopum institui, simulque petentes quatenùs ipse (Primatus quem super eos gerebat potestate, & quâ fungebatur vicis Apostolicæ authoritate) sanctæ Christianitati ac necessariæ plebium utilitati in-

stituendo

stituendo eis Pontificem subveniret. Iam enim sæcula multa transierant, in quibus eadem Civitas absque providentiâ & curâ Pontificali consistens, per diversa tentationum pericula jactabatur. Elegerant autem idem ipsi in hoc officium quendam suæ gentis virum vocabulo *Malchum*, eumque sacrandum cum communi Decreto ad Anselmum transmiserunt. Igitur Anselmus considerans & intelligens eos justa & utilia petere, petitioni eorum libens annuit. Electum ergò Pontificem diligenter in his quæ sacra jubet auctoritas examinatum, ac multorum eum vitæ suæ testimonio, dignum Episcopatu comprobatum, sumptâ ab eo ex more de subjectionis suæ obedientiâ Professione, sacravit eum *Cantuariæ* quinto Kal. Ianuarij, assistentibus & cooperantibus sibi in hoc ministerio suo duobus Episcopis suis, *Radulpho* scilicèt Cicestrensi & *Gundulpho* Roffensi. *Malchi verò* Professio, *cujus hic fit mentio, post Epistolas habetur, pag.* 119.

ANSELMI Cantuariensis Archiepiscopi, ad *Muriardachum* Hiberniæ Regem. EPIST. XXXV.

Muriardacho glorioso gratiâ Dei Regi Hiberniæ, Anselmus servus Ecclesiæ Cantuariensis Salutem cum orationibus, & Dei misericordiâ regi & protegi.

GRatias ago Deo de bonis multis, quæ de vestrâ Celsitudine audio inter quæ est hoc; quia gentem regni vestri in tantâ pace facitis vivere, ut omnes boni, qui hoc audiunt, Deo agant gratias, & vitæ vestræ diuturnitatem desiderent. *Circa annum 1100.* Vbi enim pax est, licet omnibus bonam voluntatem habentibus, quod optant sine perturbatione malorū hominum efficere. Vnde vestra Celsitudo, per quam Deus facit, ab eo certissimè magnam retributionem [poterit] expectare. Super hoc utique pacis fundamentum facile est alia, quæ Ecclesiastica religio exigit, ædificare. Precor itaque bonæ voluntatis vestræ constantiam, quatenùs consideret, si qua sunt in regno vestro corrigenda, propter vitæ æternæ præmium; & ut magis ac magis in vobis gratia Dei augeatur, sollicitè Deo adjuvante studeatis emendare. Nihil enim est contemnendum quod corrigi possit. Quia Deus exigit ab omnibus, non solùm quod malè agunt; sed etiam quòd non corrigant mala, quæ corrigere possunt. Et quanto potentiores sunt, ut corrigant; tanto districtiùs exigit ab illis Deus, ut secundùm potestatem misericorditer impensam bene velint & faciant. Quod maxime videtur ad Reges pertinere: quoniam ipsi cognoscuntur majorem potestatem, & cui minùs contradicitur, inter homines obtinere. Si autem non omnia simul potestis; non debetis propter hoc, quin à melioribus ad meliora studeatis proficere: quia bona proposita & bonos conatus Deus solet benigne perficere, & beatâ plenitudine retribuere. Auditur apud nos, quia conjugia in regno vestro sine omni ratione dissolvuntur, & commutantur: quia cognati sive sub nomine conjugij sive, alio modo, palàm, sine reprehensione, contrà canonicam prohibitionem commisceri non verecantur, Episcopi quoque (qui debent esse forma & exemplum alijs Canonicæ religionis) inordinate, sicut audimus, aut à solis Episcopis, aut in locis ubi ordinari non debent, consecrantur. Hæc, & alia quæ Ma-

gnitudinis vestræ prudentia in *Hiberniâ* corrigenda cognoverit, precor, obsecrò, & consulo sicut illi quem valde diligo, & cujus profectum per omnia desidero; quatenùs consilio bonorum virorum & sapientium regni vestri corrigerere studeatis: & Deum oro, ut de regno terreno ad regnum cœleste transeatis. Amen.

RECENSIO.

Interveditas habetur, lib. 3. epist. 142. Est autem Muriardachus *hic, idem cum precedentis epistola* Murchertacho; *qui (nisi me fallo) Rex Laginensium est, a* Murchardus, *pater* Dermitij *illius qui Anglos ab debellandam Hiberniam primus sollicitavit, & paterna memor injuria, summo* Dublinienses *prosecutus est odio.* In medio namq; domus cujusdam grandis, * ubi tanquam in foro pro rostris sedere consueverant, patrem ipsius interremptum, damno dedecus annectentes, cum cane cives tumulaverant: *ut in libro 1. Expugnationis Hibernia cap. 17. refert Giraldus Cambrensis. Perpetratum est hoc facinus anno Salutis 1120. ad quem in Britannico Chronico annotat Caradocus Lhancarvanensis,* decessisse Murcartum, dignissimum & maximum totius Hiberniæ Principem. *& Thadeus Doulingus, Leghlinensis Ecclesia nuper Cancellarius, in Hibernicis suis Annalibus* Murchardus serenissimus Lageniæ in Hiberniâ Princeps, fidus amicis, terribilis inimicis, alienis liberalis, à subditis propter ejus bene meritam pietatem & iustitiam præ cæteris amandus, obijt & apud Fernes sepelitur. *Ad hunc quoque spectat illa Giraldi, in Itinerary Cambria lib. 2. cap. 1. narratio.* Gulielmus Gulielmi Regis Bastardi filius & Normannorum in Angliâ rex secundus, qui Rufus est agnominatus, Cambriam suo in tempore animosè penetrans & circundans, cùm à rupidibus Hiberniam fortè prospiceret, dixisse memoratur: Ad terram istam expugnandam ex navibus regni mei huc convocans, pontem adhuc faciam. Quo verbo ad Murchardum Lageniæ tunc Principem in Hiberniam fortè translato, cùm aliquandiu propensiùs inde cogitâsset, fertur repondisse: Nunquid tantæ cōminationis verbo Rex ille, *Si Deo placuerit,* Adjecit? Audito verò quod nullá prorsùs Dei mentionem in hoc suo Rex sermone fecisset, tanquàm prognostico gaudens certissimo. Quoniam, inquit, homo iste de humanâ tantùm confidit potentiâ, non divinâ; ejus adventum non formido.

* The Tolseale.

a Vel Muriartach sive Mauritius ò Tolus, Pater Laurentij Dublinienfis Archiepiscopi, de quo infra in Epistola 48. recensione. ad quem etiam referri possunt, qua ex Caradoco, Doulingo, & Itinerario Giraldi subsequntur.

EIVSDEM, ad eundem.

EPIST. XXXVI.

Muriardacho glorioso Regi Hibernia. Anselmus Archiepiscopus, servus Ecclesia Cantuariensis, fidele cum orationibus obsequium, & per regnum terrenum mereri cœleste.

QVoniam multa de vestrâ Excellentiâ prædicantur, quæ Regiam decent dignitatem, valde gaudemus; & Deo, à quo est omne bonum, devotas exinde gratias agimus. Confidimus autem, quia qui vobis contulit gratiam suam in faciendis bonis quæ fecistis, conferet quoque effectum perficiendi ea, quæ super illa quæ facitis, cum velle cognoscitis. Quapropter (gloriose Fili, & in Deo charissime) precor, ut ea quæ in regno vestro secundùm Christianam religionem emendanda cognoveritis, omni instantiâ & sollicitudine emendetis. Ad hoc enim Deus in Regali sublimitate vos constituit; ut virga æquitatis subditos popu-

los gubernetis, & quidquid in eis iustitiæ adversatur, eadem virga percutiatis & amoveatis. Et quidem quiddam dicitur fieri in ipso populo, quem regendum suscepistis, quod magnopere corrigendum est: quia Christianæ religioni omnimodis contrarium est. Dicitur enim, quòd viri ita liberè & publicè uxores suas uxoribus aliorum commutant, sicut quilibet equum equo, aut quamlibet aliam rem re alia ab illo commutat; aut pro libitu, & sine ratione relinquunt. Quod quàm malum sit; omnis qui Christianam legem novit, intelligit. Si igitur Excellentia vestra divinarum Scripturarum sententias, quæ huic infami negotio obviant, per se legere non valet; præcipite Episcopis & religiosis Clericis, qui in vestro regno sunt, ut eas vobis edicant: quatenùs eis cognitis, quo studio vobis invigilandum sit, ut hoc malum corrigatur, cognoscatis. Itèm dicitur, Episcopos in terra vestra passim elegi, & sine certo Episcopatus loco constitui: atque ab uno Episcopo Episcopum, sicut quemlibet presbyterum, ordinari. Quod nimirum sacris Canonibus omninò contrarium est: qui eos, qui taliter instituti sunt aut ordinati, cum suis ordinatoribus ab Episcopatus officio deponi præcipiunt. Episcopus namque nisi certam parochiam & populum, cui superintendat, habeat, constitui secundùm Deum non potest: quia nec in sæcularibus nomen vel officium Pastoris habere valet, qui gregem, quem pascat, non habet. Honor quoque Episcopalis non parum vilescit, dum is ad Pontificatum assumitur, qui ordinatus, quò divertat, vel cui per Episcopale ministerium certò præsideat, nescit. Minùs quoque quàm à tribus Episcopis ordinari non debet: cùm propter multas & alias rationabiles causas, quas epistolaris brevitas non admittit, tùm, ut fideles, vita, & sollicitudo eius, qui invigilare debet, idoneis & legalibus testibus comprobetur. Precor itaque, hortor, & moneo; quatenùs Excellentia vestra operam det, ut ista in regno suo corrigantur: quatenùs merces, quam à Deo pro alijs bonis * expeditis, pro istis vobis augeatur. Cæterùm si quid in vobis, aut in his quos regere suscepistis, quod ullatenus voluntati Dei adversari queat, perpenderitis, sollicitè emendare satagite: ut cùm de terreno regno transibitis, ad cœleste regnum veniatis. Amen. De fratre nostro *Cornelio*, quem sibi Celsitudo vestra mitti rogavit, dico, quia ita occupatus est circa servitium patris sui, ut nec ab eo queat sine periculo vitæ illius separari, nec eum, qui jam senio confectùs est, secum ullatenùs ducere.

* *expetitis*, vel, *expectatis*.

RECENSIO.

Si cui minùs videatur verisimile, eiusdem argumenti ad eundem *secundas esse missas literas, nulla priorum mentione factâ: sciat, eodem tempore regnasse quoque* Muirceartach, *sive* Murchertach O Briain; *qui* Terdelvaco O Briain *in summo Hiberniæ principatu anno* 1086. *successit. Eius in Regum Manniæ Chronico huiusmodi fit commemoratio. Anno* 1089. Omnes proceres Insularum audientes mortem Lagmanni, miserunt legatos ad *Murecardum O Brien* Regem Hiberniæ, postulantes ut aliquem virum industrium de regali stirpe in regem eis mitteret; donec Olavus filius Godredi cresceret. Annuit eis Rex libentissimè, & quendam Dopnaldum filium Tade ad eos misit: monens & præcipiens ei, ut cum omni benignitate & modestia regnum, quod

sibi nod debebatur, gubernaret. Sed ille postquam ad regnum pervenit, parvipendens præcepta sui Domini, cum magna tyrannide abusus est regno; & multis sceleribus perpetratis, tribus annis enormiter regnavit. Tunc omnes principes Insularum unâ conspiratione commoti, adversùs eum congregati sunt, & expulerunt à finibus suis. Ille autem fugiens ad Hiberniam, non est ultrà reversus ad eos. *Hanc verò Epistolam, inter reliquas Anselmi, lib. 3. epist. 147. Ioannes Picardus edidit; & annotationes adjecit.*

EPIST. XXXVII.

MVRCHARDACHI Hiberniæ Regis, ad *Anselmum* Cantuariensem Archiepiscopum.

Murechardacus Rex Hiberniæ, Anselmo, Anglorum Archipræsuli salutem & fidele servitium.

QVam magnas vobis grates (Domine) referre debeo; quòd, sicut mihi relatum est, memoriam mei peccatoris in continuis vestris peragis orationibus: sed & genero meo *Ernulfo* auxilio & interventione (quantum fuerat dignitati vestræ fas) succurristi. Scias tu quoque, me vobis in his quæ mandaveris famulaturum. Vale.

RECENSIO.

Ernulfus, *quem generum suum hic appellat Murchardachus*, *est* Arnulphus de Monte Gomerico, *primus Penbrochiæ expugnator, & regionis illius (quæ Dyveta & Occidentalis VValliæ appellatur) Dominus, filius Rogeri de Monte Gomerico primi Salopiæ & Arundeliæ Comitis. De eo Giraldus Cambrensis, in Itinerarij Cambriæ lib. 1. cap. 11.* Primus *Penbrochiæ* castrum Arnulphus de Montgomery sub Anglorum rege Henrico primo, ex virgis & cespte tenui, satis exile construxit. Quod postmodum in Angliam revertens viro probo prudentique Giraldo de VVindesorâ Cônstabulario suo primipiloque cum paucis custodiendum exposuit. *illi nimirum* Giraldo, *à quo Kildariæ & Desmoniæ Comites, aliaque in Hiberniâ* Giraldinorum *familia, genus repetunt suum. Arnulphus posteà simul cum fratre Roberto de Belesmo Comite Salopiensi ab Henrico I. deficiens, ut auxiliaribus contra regem suum copiis magis firmaretur, in Hiberniam traiecit, &* Murcharti *sive* Murchadarchi *regis filiam uxorem duxit: quemadmodum in anni 1101. & 1102. historia confirmat Caradocus Lhancarvanensis. Conjurationis verò exitum Guilielmus Malmesburiensis libro 5. de Regibus ita explicat.* Robertus cum fratribus, Ernulpho (qui paternum cognomen sortitus fuerat) & Rogerio Pictavensi (quòd ex eâ regione uxorem acceperat sic dicto) Angliam perpetuo abjuravit: sed vigorem sacramenti temperavit adjectio; nisi Regi placito quandoque satisfecisset obsequio. *Quæ historia ad huius necessaria est intellectum epistolæ, quod ex Manuscripto epistolarum Anselmi volumine descripsimus.*

EPIST. XXXVIII.

ANSELMI Cantuariensis Archiepiscopi, ad *Malchum* Waterfordiensem Episcopum.

Circa annum 1110.

Anselmus Archiepiscopus Cantuariæ, amico & Coëpiscopo Malcho VVaterfordensi Salutem & benedictionem.

AVdivi, quòd Dominus *Samuël* Episcopus *Dublinensis* monachos Ecclesiæ *Dublinæ*, aut nullâ aut parvâ occasione, ejicit; nec pro

ulâ satisfactione vult recipere : & quod, contra consuetudinem, Crucem facit gestari ante se in itinere ; & quòd res Ecclesiæ illius ab Archiepiscopo *Lanfranco* datas velut proprias distribuit. De his omnibus illi nostras mitto litteras : & populo ejusdem Civitatis mando, ut prædictarum rerum distributionem prohibeat. Et quoniam non invenio per quem litteras nostras illi aptiùs mittam : precor fraternitatem vestram, quatenùs eas illi per præsentiam vestram exhibeatis ; ut eum charitative vivâ voce, ut monitioni nostræ quam illi scribimus assensum præbeat, rogando & cònsulendo moneatis. Valete.

RECENSIO.

Ex eodem Manuscripto in quo circiter 90. Anselmi adhuc inedita continebantur epistolæ. De Malchi *ad VVaterfordiensem Episcopatum electione XXXIV (suprà pag. 91) agebat Epistola. Neque VVaterfordiæ solùm sed etiam vicinæ Lismoriæ erat ille Episcopus. Vnde* senior Lesmorensis (*ea* senioris *notione, quam ad XXXIII. epistolam* ἐν προγράμμ. *aperuimus*) *in vita discipuli eius Malachiæ à Bernardo appellatur: ubi etiam de Malcho hæc, inter alia complura, memorantur.* Hic erat senex plenus dierum & virtutum : & sapientia Dei erat in illo. Natione quidem Hibernus, sed in Angliâ conversatus fuerat in habitu & proposito monachali in Vintoniensi monasterio : de quo assumptus est in Episcopum in Lesmor civitate Mamoniæ, & ipsa nobiliore inter cæteras regni illius. Ibi tanta ei desuper collata est gratia, ut non modò vitâ & doctrinâ, sed & signis claretet.

Ejusdem, ad *Samuëlem* Dublíniensem Episcopum.

Anselmus Archiepiscopus Cantuariæ, venerabili fratri Samuëli Dublinæ Civitatis Episcopo Salutem. EPIST. XXXIX.

AVdivi, quòd libros & vestimenta & alia ornamenta Ecclesiæ, quæ Dominus *Lanfrancus* Archiepiscopus dedit avunculo tuo Domino *Donato* Episcopo ad opus Ecclesiæ, cui tua fraternitas præsidet, tu pro voluntate tua exponis, & ea extraneis das. Quod si verum est miror cur ita facias : cùm ipsa ornamenta non ei sed Ecclesiæ data sint ; sicut fratres *Cantuariensis* Ecclesiæ filij attestantur: unde moneo, & monens rogo te ; quatenùs si aliquid de prædictis rebus extra Ecclesiam datum est, celeriter illud restitui facias. Item audivi, quòd monachos, qui in ipsa Ecclesia ad serviendum congregati erant, expellas & dispergas; nec redire volentes ullatenùs recipere velis. Quod si ita est, non te decet : officij siquidem tui scitur esse, magis dispersa congregare, quàm congregata dispergere. Quapropter mando tibi, ut si aliqui abjecti sunt, & redire volunt, sese que in Dei servitio sub obedientiâ custodire ; eos suscipias, & saluti eorum per paternum affectum studiosè intendas : nisi (quod absit) huiusmodi causa in illis obsistat, quæ hoc fieri omninò prohibeat. Præterea audivi, quia facis portari Crucem ante te in viâ. Quod si verum est ; mando tibi ne amplius hoc facias : quia non pertinet nisi ad Archiepiscopum à Romano Pontifice pallio confirmatum ; neque decet te, ut ullâ præsumptione insolitæ rei te notabilem & reprehensibilem hominibus ostendas. Vale.

Cum alijs Anselmi, lib 3. epist. 72. Ioannes Picardus divulgavit, & notas adjunxit: in quibus tamen illud pronuntiatum necessario est castigandum. Hiberniæ Episcopos ab Archiepiscopo Eboracensi, duobusque Episcopis quos debet Cantuariensis Archiepiscopus mittere, esse inaugurandos. *qua hallucinatio non aliunde quàm ex crasso illo eiusdem in notis ad 149 epistolam processit errore;* insularum Orcadum *nomine* Hiberniam & Scotiam *contineri. De* Donato, *cuius hic mentio, Samuëlis avunculo & in Dublinienfi episcopatu proximo antecessore, ad epistolam 33. dictum est aliquid. Consecrationis eius memoria in Cantuariensibus Annalibus ita est consignata. Lanfrancus, ordinationis suæ* sextodecimo anno, sacravit Donatum monachum suum Cantuariæ ad regimen Dubliniæ; petente Rege; Clero & populo Hiberniæ; quibus etiam literas exhortatorias misit. *& in Dubliniensibus:* Anno Domini 1085. Lanfrancus Archiepiscopus Cantuariensis ad regimen Dublinensis Ecclesiæ sacravit Donatum monasterij sui monachum, in sede metropoli Cantuariæ; petentibus atque eligentibus cum Terdilvaco Hiberniæ Rege, & Episcopis Hiberniæ regionis, atque Clero & populo præfatæ Civitatis. *Quo eodem etiam anno ipsum* Terdilvacum *regem mortuum esse, in Buellianis Annalibus legimus: in quibus* Tairdelbach mac Taidg, mac Briain *nominatur. Donato verò anno 1095. vita functo successor datus est Samuël: de quo Æ̃dmerus in Novella Historia 2. libro.* Venit ad Anselmum quidam monachus Cœnobij sancti Albani, natione Hibernensis, nomine Samuel. Hic defuncto bonæ memoriæ Donato Dublinæ Civitatis Episcopo, à Rege Hiberniæ Murierdach nomine, necnon à Clero & populo in Episcopatum ipsius Civitatis electus est, atque ad Anselmum, iuxta morem antiquum, sacrandus cum communi Decreto directus. Quorum electioni & petitioni Anselmus annuens, hominem aliquandiù secum honorificè detentum, necnon qualiter in domo Dei conversari deberet diligenter instructum, sumptâ ab eo de Canonicâ subjectione suâ ex antiquo more Professione, promovit in Episcopatus officium VVintoniæ, octavâ die subsequentis Paschæ ministrantibus sibi in hoc officio quatuor Episcopis suffraganeis suis. Qui novus Pontifex tanti Patris benedictione, ac litterarum præfato Regi; Clero quoque ac plebi Hiberniæ, pro testimonio suæ consecrationis scriptarum astipulatione roboratus, in patriam suam cum gaudio revertitur, atque in sedem suam cum honore pro usu suscipitur ter. æ. *Habetur hic, pag. 119. tùm Donati tùm Samuëlis Professio: Verùm Lanfranci & Anselmi cum eis missæ litteræ interierunt.*

EPIST. XL.

DVBLINIENSIVM, ad *Radulphum* Cantuariensem Archiepiscopum.

Anno Christi 1121.

Domino reverentissimo ac religiosissimo, Radulpho Archiepiscopo Cantuariæ, omnes Burgenses Dublinæ Civitatis, cunctusque Clericorum conventus, æternam optant Salutem.

CVm te, Sancte Pater, pro merito summæ pietatis plurimi venerentur; & omnibus fidelibus, causa magnæ fidei & sanæ doctrinæ, honorabilis atque amabilis existas: congruum esse iudicamus, ut *Gregorium* nostrum electum, Dei gratiâ, ad vos mittamus. Antecessorum enim vestrorum magisterio semper nostros libenter subdimus, à quo recordamur nostros accepisse dignitatem Ecclesiasticam. Sciatis vos reverâ, quod Episcopi *Hiberniæ* maximum zelum erga nos habent, & maximè ille Episcopus qui habitat *Ardmachæ*; quia nos nolumus obe-

dire eorum ordinationi, sed semper sub vestro dominio esse volumus. Iccircò vestra suffragia supplices petimus, quatenùs *Gregorium* ad sacrum ordinem Episcopatus promoveatis; si ampliùs illam parochiam, quam multo tempore vobis servavimus, retinere volueritis. Vale.

RECENSIO.

De Gregorij ordinatione ita scripsit, qui tum vixit, VVigorniensis monachus, Florentij Continuator. Anno 1121. Clericus quidam natione Hibernensis nomine Gregorius, à Rege Hiberniæ, Clero & populo, in Episcopatum Dublinæ civitatis electus, Angliam venit antiquo pro more ordinandus ab Archiepiscopo Cantuariensi, Anglorum Primate. Quem, ex præcepto eiusdem Archipræsulis, Rogerus Saresberiæ Episcopus apud castellum suum quod vocatur Divisio VIII. Calend. Octobris, Sabbato, ad diaconatus & ad presbyteratus promovit gradum. Ordinatus est autem Episcopus VI. Nonas Octobris, Dominicâ, apud Lambhitham à Radulpho Cantuariorum Pontifice. Eiusque consecrationi interfuere Episcopi, Richardus Lundoniæ, Rogerus Saresberiæ, Robertus Lincolniæ, Everardus Norvvicensis, & David Bangornensis. *Dubliniensium Episcoporum postremus hic fuit, & Archiepiscoporum primus: vitaque supremum egit, diem, VIII. Id. Octobr. (ut habetur in Necrologio Ecclesiæ S. Trinitatis Dublin.) anno* 1161. *Hanc verò* Dubliniensium *Epistolam, ad calcem Collectionis Decretalium Isidori Mercatoris, in Cottoniana Bibliotheca invenimus.*

HENRICI I. Anglorum Regis, ad eundem *Radulphum*. EPIST. XLI.

Henricus Rex Angliæ, Radulpho Cantuariensi Archiepiscopo, Salutem. Circa Annum 1122.

MAndavit mihi Rex *Hiberniæ* per Breve suum, & Burgenses *Dublinæ*, quòd elegerunt hunc *Gregorium* in Episcopum, & eum tibi mittunt consecrandum. Vnde tibi mando, ut petitioni eorum satisfaciens, eius consecrationem sine dilatione expleas. Teste Radulpho Cancellario apud VVindelsor.

RECENSIO.

Superiori epistolæ in eadem Collectione subjunctum erat hoc Breve regis Henrici I. Nam ut Latini Brevia, *sic etiam eorum exemplo recentiores Græci* Βρέβια, *brevia huiusmodi Regum scripta appellant: & ut apud Græcos (quemadmodum alibi à nobis ad hoc ipsum Rescriptum ex Eustathio est observatum)* κελεύω *non est semper* προστακτικὴ λέξις, *sed aliquando respondet* τῷ ἀξιοῦν καὶ τῷ σημαίνειν; *ita &* Mandandi *vocem eodem sensu usurpant aliquando Latini. quemadmodum tùm paulo antè in* 38. *&* 39. *epistola, tùm manifestissimè in hac præsente licebit animadvertere. Nam, ut in libro* 5. *de gestis Regum Anglorum Guilielmus Malmesburiensis retulit,* Hiberniensium regem Murcardum & successores eius, quorum nomina fama non extulit, ita devotos habuit Henricus I. ut nihil, nisi quod eum palparet, scriberent, nihil, nisi quod iuberet, agerent. *& tamen scribit hic ille, sibi* mandavisse Regem Hiberniæ per Breve suum; *hoc est, significavisse.*

EPIST. XLII.

BERNARDI Claræuallensis Abbatis, ad *Malachiam* Hiberniæ Episcopum.

Circa annum 1140.

Venerabili Domino & beatissimo Patri Malachiæ, Dei gratiâ Hiberniensium Archiepiscopo, Apostolicæ sedis legato; frater Bernardus Claræuallis vocatus Abbas, invenire gratiam apud Dominum.

INter multiplices æstus & curas pectoris mei (præ multitudine quarum, anima mea turbata est valdè) fratres de terrâ longinquâ venien-
Psalm.23.4. tes ut serviant Domino, Epistola tua, *& baculus tuus ipsa me consolata sunt. Epistola* in ostensione bonæ voluntatis, *baculus* ad sustentandum corpus infirmitatis, *fratres* qui Deo serviunt in spiritu humilitatis. Om-
Rom.8.28 nia suscepimus, omnia placent, omnia pariter *cooperantur in bonum.* Quòd autem voluistis duos de fratribus mitti vobis ad prævidendum locum: communicato cum fratribus consilio, diximus non eos separan-
Gal.4.19. dos abinvicem, donec pleniùs *in eis firmetur Christus*, donec ad inte-
1 Sam. 25. 28. grum doceantur *præliari prælia Domini.* Cùm igitur fuerint in scholâ sancti Spiritus eruditi, cùm *induti virtute ex alto*, tunc demùm ad Pa-
Luc. 24.49. Psalm.137. 4. trem filij revertentur, ut *canent canticum Domini*, non iam *in terra aliena*, sed in suâ. Vos autem interim, *iuxta sapientiam vobis datam à Do-*
2. Pet. 3. 15. *mino*, secundùm habitudinem locorum quæ vidistis apud nos, prævidete & præparate eis locum à tumultibus sæculi separatum. Tempus enim propè est, in quo vobis (operante Dei gratiâ) novos de veteribus homines producemus. Sit nomen Domini benedictum in sæcula, de cuius munere venit ut communes habeam filios vobiscum; quos vestra
1.Cor. 3.6. prædicatio *plantavit*, nostra exhortatio *rigavit*, Deus autem *incrementum dedit.*

Luc.1.77. Sanctitatem vestram rogamus, ut verbum Domini prædicetis, *Addandam scientiam salutis plebi eius.* Duplex enim vobis incumbit necessitas, & ex officio legationis, & episcopali negotio. De cætero, quoniam
Iacob.3.2. *in multis offendimus omnes*, & inter homines sæculi frequenter positi multum de pulvere mundi contrahimus: vestris & vestrorum orationibus me commendo, ut in fonte misericordiæ suæ nos lavare & ema-
Ioan.13. 8. culare dignetur ipse fons pietatis Iesus Christus, qui dixit Petro; *Nisi lavero te, non habebis partem mecum.* Sed & hoc ipsum non solùm precibus, verumetiam quasi ex debito requiro, cùm ego clamem ad Dominum pro vobis, si quid possit peccatoris oratio. In Domino valete.

REGENSIO.

Hæc, & duæ sequentes ad Malachiam wisse, inter editas Bernardi epistolas habentur numero 315. 316. & 317. Frustrà verò à Ioanne Picardo (in notis ad Anselmi lib. 3. epist. 72.) injectus est scrupulus: quomodo Bernardus Malachiam in eius Vita nominet Archiepiscopum; quum fato functus is fuerit anno 1148. biennio scilicet ante Pallia in Hiberniam per Ioannem Paparonem Romanę Sedis legatum delata. ni forsan, *inquit,* dicas, quod Balæum de Malachiâ loquentem scripsisse rucoio, nempe quod obtinendi

obtinendi Pallij gratiâ Romam accessisset. Verùm penes auctorem sua fides esto. *Atqui minimè erat opus Baleum hic testem advocare: hujus rei fidis penes ipsum Bernardum est, qui Romæ Pallium ab eo petitum, nec tamen impetratum fuisse narrat.* Metropoliticæ enim sedi (*ait ille*) deerat adhuc & defuerat ab initio Pallij usus; quod est plenitudo honoris. *Sed ante accepta Pallia, Armachanos antistites jam inde ab initio Archiepiscopos extitisse & Metropolitanos totius Hiberniæ, atque adeò novas sua authoritate Metropoles instituisse, ex eadem Malachiæ Vita à Bernardo descripta manifestius est, quàm ut in quæstionem vocari debeat.* Celsus enim *Armachanus non modò* Archiepiscopus *ibi appellatur atque* Metropolitanus: *sed & insuper additur.* Erat & altera sedes Metropolitica, quam de novo constituerat Celsus; primæ tamen sedi & illius Archiepiscopo subdita, tanquam Primati. *De eodem quoque Celso ibidem legitur.* Cognoscens quia moreretur, fecit quasi testamentum, quatenùs Malachias deberet succedere sibi; quòd nullus videretur dignior qui episcoparetur in sede primâ. *Et post.* Anno ætatis suæ tricesimo octavo pauper Malachias, pulso incubatore, intravit Ardmacham Pontifex & Metropolitanus totius Hiberniæ. *Illud potiùs dubitationem hic movere posset: quòd quum tertio post anno Malachias relicto Archiepiscopatu, Dunensis Episcopatus administrationem susceperit, ac deinde anno 1137. Romam ad Innocentium II. profectus, Pontificis in Hibernia legatus primùm constitutus fuerit: in hujus tamen Epistolæ inscriptione simul* Hiberniensium Archiepiscopus *&* Apostolicæ sedis legatus *salutetur, nisi fortè* Archiepiscopi *nomen, pro* Episcopi, *in editos codices irrepsisse putandum sit: vel* Archiepiscopi *delatum fuisse illi titulum, quòd nuper eo honore fuisset functus, & jam legatus factus parem aut etiam majorem dignitatem adhuc obtinere existimaretur.*

EIVSDEM, ad eundem.

EPIST. XLIII.

Malachiæ Dei gratiâ Episcopo, sedis Apostolicæ legato, frater Bernardus Claravallis vocatus abbas, si quid potest peccatoris oratio, & si quid pauperis devotio prodest.

FEcimus quod præcepit sanctitas vestra; etsi non ut dignum, profectò ut possibile pro tempore fuit. Tanta apud nos ubique malitia grassatur; ut vix id tantillum quod factum est, fieri licuerit. Misimus tam exiguum seminis quod videtis, ad seminandum vel modicam partem agri illius, in quem verus *Isaac* quondam exierat ad meditandum; Genes. 24. 63. cùm primùm adducta est ei *Rebecca* per puerum *Abraham* pereni conjugio feliciter copulanda. Nec contemnendum semen, de quo illud in patribus vestris experimur impletum hoc tempore: *Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen quasi Sodoma fuissemus, & sicut Gomorrha similes essemus.* Rom. 9. 29. Itaque ego seminavi, rigate vos, & Deus incrementum 1. Cor. 3. 6. dabit. Sanctos omnes qui apud vos sunt, per vos salutamus: humiliter ipsorum nos & sanctis vestris orationibus commendantes. Valete.

RECENSIO.

De prima Cisterciensium monachorum ex Claravallensi cœnobio in Hiberniam missione agit hæc Epistola; cujus historiam ipse Bernardus sic enarrat, de reditu Malachiæ ab itinere Romano sub Innocentio II. verba faciens. Revertens per Claramvallem, suam secundam nobis largitus est benedictionem. Et altâ suspiria trahens, quòd non liceret sibi pro suo desiderio remanere: Hos, inquit, interim pro me oro ut retineatis, qui à vobis discant quod nos postmodùm doceant. *Et infert.* Erunt nobis in semen; & in

semine isto benedicentur gentes: & illæ gentes quæ à diebus antiquis monachi quidem nomen audierunt, monachum non viderunt. Et dimissis quatuor à latere suo, abiit. Qui probati & digni inventi, monachi facti sunt. Post aliquod tempus cùm iam sanctus esset in terrâ suâ, misit alios: & factum est de illis similiter. Quibus per aliquantum tempus instructis & eruditis corde in sapientiâ, dato eis in patrem sancto fratre Christiano, qui erat unus ex ipsis, emisimus eos; adiungentes de nostris, quanti sufficerent ad numerum abbatiæ. Quæ concepit & peperit filios quinque: & sic multiplicato semine, augescit indies numerus monachorum, iuxta desiderium & vaticinium Malachiæ. *Illa reliquarum mater Abbatia Mellifontis fuit in Armachanâ diœcesi posita: de cujus extructione (quinquennio post Hibernienses monachos in Clarâ-valle relictos facta) in Annalibus à Thomâ Casao editis ita legimus. Anno* 1142. fundatur abbatia Mellifontis, Donato rege a Vrgalliæ terras & possessiones donante, Malachiâ Episcopo procurante. ad quam regendam Bernardus abbas Claravallensis misit conventum de illis quos Malachias in b Clarevalle ad addiscendum ordinem reliquerat, & posteà miserat: dato eis in patrem fratre Christiano. *Hinc, circa annum* 1144. *propagatum est cœnobium Neveracense*, de Viridi ligno *appellatum, & ab ipso Malachia Episcopo fundatum. Deinde anno* 1146 *XIV. Ianuar. apud Midenses*, Lieltrede, *Latinè* de Beatitudine, *vulgo* Bective *dictum. ac demùm anno* 1148. *XVI. Augusti*, Buellium *in Tuamensi diœcesi*, Boyle *hodie vocitatum. Atque has tres filias, vivente Malachia, enixa est Mellifontis abbatia: quibus, Bernardo adhuc superstite, circa annum* 151 *duæ videntur accessisse aliæ*: de Valle Salutis, *sive* Baltinglas *in agro VVickloensi, & Magio sive* Nenay *in Limiricensi. Nam* Rupensem *prope Casiliam, licet Mellifontis filia & ipsa fuerit, posteriorum tamen fuisse temporum, in fine Notitia Cœnobiorum Cisterciensium Hiberniæ & Cassiliensium Archiepiscoporum Catalogo ostendit D. Iacobus VVaræus eques auratus, in hoc studiorum genere versatissimus.*

a Vriell.

b Clairvaux.

EPIST. XLIV.

EIVSDEM, ad eundem.

Amantissimo Patri & Domino reverentissimo Malachiæ Dei gratiâ Episcopo, sanctæ & Apostolicæ sedis legato, suus sanctitatis frater Bernardus Claravallis vocatus abbas, Salutem, & qualescunque nostras orationes.

QVam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine Pater, quàm iucunda tuæ memoriæ sanctitatis! Si quid affectionis, si quid devotionis, si quid animi in nobis est: totum sine dubio, sibi vendicat tuæ dilectionis charitas. Nec opus est verborum multitudine, ubi multùm viget affectus. Confido enim quòd testimonium perhibeat spiritui tuo spiritus quem habes à Deo, tuum esse modicum id quod sumus. Tu quoque, Pater amantissime & desiderantissime, ne tradas oblivioni animam pauperis, charitatis nexibus adhærentem tibi; & animam pauperis tui ne obliviscaris in finem. Neque enim quasi de novo commendamus nos tibi; cùm in multo jam tempore gloriemur in Domino, quòd invenire meruit parvitas nostra gratiam in oculis sanctitatis tuæ: sed oramus ut dilectio, iam non nova, novis quotidie proficiat incrementis.

Filios nostros, imò & vestros, tanto obnixiùs commendamus vobis, quanto ampliùs remoti sunt à nobis. Vos scitis, quoniam tota post Deum fiducia nostra fuit, ut mitteremus eos: quoniam sanctitatis vestræ precibus non acquiescere illicitum videbatur. Facite quod vos decet; ut to-

tis visceribus charitatis amplectamini eos & foveatis. Nequaquam occasione aliquâ circa eos sollicitudo & diligentia tepescat; & pereat quod plantavit dextera tua. Iam quidem quia bene proficit domus, & ex vestris litteris, & ex fratrum nostrorum relatione didicimus; multiplicata tam in temporalibus, quàm in spiritualibus. Vnde & congratulamur plurimùm, & toto animo gratias agimus Deo & paternæ sollicitudini vestræ. Et quoniam multâ adhuc opus est vigilantiâ (tanquam in loco novo, & in terrâ iam insuetâ, immò & inexpertâ monasticæ religionis:) obsecramus in Domino ne retrahatis manum vestram, sed quod bene incepistis, optimè perficiatis. De fratribus nostris qui redierunt à loco illo, nobis bene placuisset si remansissent. Et fortasse nonnullam occasionem præbuerunt eis, fratrum qui de terrâ sunt minùs disciplinati mores; in eo maximè, quòd minùs facilè eorum consilijs acquiescere videntur in his rebus quarum priùs fuerant inexperti.

Charissimum filium nostrum *Christianum* & vestrum remisimus ad vos, quantum potuimus instructum pleniùs in his quæ ad ordinem pertinent, de cætero circa observantias eius sollicitiorem futurum, ut speramus. Nec miremini, quòd non plures cum eo misimus fratres: quoniam nec idoneos invenimus fratres qui facilè acquiescerent, nec invitos cogere consilium fuit. Dilectissimus frater noster *Robertus* precibus nostris acquievit etiam hac vice, tanquam filius obedientiæ. Vestrum erit iuuare eum; ut possit iam & in ædificiis & in cæteris necessariis promoveri domus vestra. Illud quoque paternitati vestræ suggerimus; ut viris religiosis, & quos speratis utiles fore monasterio, persuadeatis quatenùs ad eorum ordinem veniant: quoniam hæc erit summa utilitas domus, & vobis faciliùs acquiescent. Valeat sanctitas vestra, nostri semper memor in Christo.

RECENSIO.

De Claravallensibus monachis in Hiberniam missis, etiam in hac epistola agit Bernardus: ut & in 205. a. ad Roffensem episcopum. Retribuat vobis Dominus in vitam æternam, quòd viscera nostra refovistis: filios nostros loquor, quos misimus in Hiberniam *ad cujus loci illustrationem, à Ioanne Picardo in Notis duo producuntur testimonia: ex Godefrido unum, in Vita Bernardi libro 3. (al. 1.) cap 6. scribente, superesse eius monumenta etiam* apud Soles occiduos Hibernorum; *ex quinta distinct. cap. 2. veterum rituum à Cistertiensibus servatorum, hoc alterum.* Abbates de Hiberniâ tribus annis remaneant, & quarto anno veniant ad Capitulum: & Abbas Mellifontis ita ordinet, ut aliqui eorum singulis annis veniant ad Capitulum. *Primus autem Mellifontis Abbas fuit Christianus Conarchius, cujus in hac epistola 44. fit mentio: frater Malchi, non VVaterfordiensis illius & Lismorensis Episcopi, ad quem 34. & 35. spectavit epistola; sed alterius, cujus in vitâ Malachiæ ita meminit Bernardus.* Frater est iste secundùm carnem Christiani nostri Mellifontis abbatis: ambo enim superstites adhuc sont, sibi in spiritu modò germaniores. *Priori verò Malcho in Lismorensi episcopatu, ut & Malachiæ in Pontificia legatione successit ipse Christianus: quem duabus generalibus Hiberniæ Synodis præsedisse legimus; Mellensi anno 1152. & Cassiliensi anno 1172. celebratis. Cui & tertius ille conventus addi poterit, de quo in Annalibus Cœnob. Anno 1157.* Ecclesia Mell dedicatur: in cuius dedicatione fuerunt isti venerabiles patres. Christianus Episcopus Lismorensis, totius Hiberniæ legatus, qui fuit primus Abbas eiusdem Ecclesiæ; Gelasius Armachanus, Gregorius Dublinensis, Edanus Tu-

mensis, Archiepiscopi, cum suis suffraganeis, XVIII. Abbatibus, & Prælatis ferè totius Hiberniæ; nec non & Mauricius Rex Hiberniæ, cum populi sui nobilioribus. *Vnde etiam liquet, Mellu & Mellisontis eandem fuisse Ecclesiam; licet is locus qui Mellis nomen hodie retinet, tribus passuum milibus à Mellifonte sit remotus: nomine, ut videtur, utique dato à sancto Mel Episcopo, B. Patricij discipulo, & sororis ipsius Darercha filio. de quo videndus in Patricij Vitâ Iocelinus, cap.50. 102. & 186.*

EPIST. XLV.

Anno Christi 1148.

EIVSDEM, ad *Hibernienses* fratres.

Religiosis fratribus qui in Hiberniâ sunt, & his maximè congregationibus, quas beatæ memoriæ Malachias Episcopus fundavit, frater Bernardus Claravallis vocatus abbas, paracleti consolationem.

Heb.13.14. SI haberemus hic *civitatem manentem*; copiosissimis iure lachrymis plangeremus talem nos amisisse concivem. Cæterùm si *futuram* magis *inquirimus*, ut oportet: est quidem non modica doloris occasio, tam necessario duce destitui; debet tamen zelum temperare scientia, & dolorem spei fiducia delinire. Nec mirari quempiam decet, si gemitum extorquet affectus; si desolatio lachrymas exprimit: modum tamen adhibere necesse est, imò non modicè etiam consolari intuentes *non quæ*
2.Cor.4.18. *videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna.* Primùm quidem congratulandum est animæ sanctæ; ne nos arguat de inopiâ charitatis, dicens & ipse quod Dominus ad Apostolos ait: *Si diligeretis me, gauderetis utique; quia vado ad Patrem.*
Ioan.14.28. Heb.12.9. Prævenit nos ad *Patrem spirituum* spiritus patris nostri. Nec modò charitatis inopes, sed ingratitudinis etiam rei esse convincimur, super omnibus quæ per eum nobis beneficia provenere; si non congratulamur ei, qui de labore ad requiem, de periculo ad securitatem, de mundo transijt ad Patrem. Itaque & pium est *Malachiam* flere defunctum, & pium magis *Malachiæ* congaudere viventi. Nunquid non vivit? Vtique
Sapient. 3.3. & beatè. *Visus est oculis insipientium mori: ille autem est in pace.*

Dehinc etiam utilitatis propriæ consideratio exultandum nobis suggerit & lætandum, quòd tam potens suos patronus ad cœlestem Curiam, tam fidelis præcesserit advocatus: cuius & ferventissima charitas oblivisci nequeat filiorum, & probata sanctitas obtineat gratiam apud Deum. Quis enim nunc *Malachiam* sanctum aut minùs posse prodesse, aut minùs suos diligere audeat suspicari? Profectò cùm diligeretur priùs, certiora nunc suæ dilectionis à Deo capit experimenta: & *cùm dilexisset*
Ioan.13.18. *suos, in finem dilexit eos.* Absit autem ut tua nunc, ô Anima sancta, minùs efficax æstimetur oratio; quando præsenti vividius supplicare est
2.Cor.5.7. Majestati, nec iam in *fide* ambulas, sed in *specie* regnas. Absit ut imminuta ne dum exinanita tua illa tam operosa charitas reputetur; cum ad fontem ipsum charitatis æternæ procumbis pleno hauriens ore, cu-
Cant.8.6. ius & ipsa priùs stillicidia sitiebas. Non potuit morti cedere charitas *fortis ut mors*, imò & morte fortior ipsâ. Nam & decedens non erat imme-

mor vestri, affectuosiùs vos commendans Deo; & nostram quoque exiguitatem solitâ illâ suâ mansuetudine & humilitate exorans, ut vestri non oblivisceremur in finem.

Vnde & dignum duximus scribere vobis; ut sciatis nos, & in spiritualibus (si quid nostra in his exiguitas per beati huius patris nostri merita unquam potuerit) & in corporalibus (si quando fortè opportunitas præberetur) omnem vobis consolationem impendere totâ devotione paratos. Et nunc quoque (dilectissimi) *Hiberniensis* Ecclesiæ gravem hanc destitutionem toto miseramur affectu; & eo ampliùs vobis compatimur, quo nos ampliùs ex hoc novimus debitores. Magnificavit enim Dominus facere nobiscum; cùm locum nostrum dignatus est beatæ mortis eius honorare præsentiâ, & pretiosissimo corporis eius locupletare thesauro. Nec molestum sit vobis, quòd apud nos habeat sepulturam: quando sic ordinavit Deus, secundùm multitudinem misericordiæ suæ, ut vos eum vivum haberetis, nobis habere liceat vel defunctum. Et nobis siquidem communis vobiscum pater ille erat & est: nam in morte ipsius hoc nobis confirmatum est testamentum. Quamobrem, sicut nos huius tanti patris gratiâ universos vos tanquam germanos fratres totis amplectimur visceribus charitatis; sic & de vobis nos idem sentire, spiritualis ipsa * cognitio persuadet. * cognatio.

Hortamur autem vos, fratres, ut beati huius patris nostri semper curetis sectari vestigia; eo studiosiùs, quo vobis certiùs sancta eius conversatio diuturnis experimentis innotuit. In hoc enim veros vos eius filios esse probabitis, si paterna viriliter instituta servetis: & ut in eo vidistis, & audistis ab eo, quemadmodum vos oporteat ambulare, sic ambuletis, & abundetis magis. Siquidem gloria patris, sapientia filiorum. Nam & nostram non mediocriter excutere desidiam, & reverentiam incutere cœpit præsens nobis tantæ perfectionis exemplar. Atque utinam sic nos post se trahat, ut pertrahit in tam recenti virtutum eius odore avidiùs alacriusque currentes. Orantem pro nobis universitatem vestram *Christus* custodiat. Cant. 1. 3. 4.

RECENSIO.

Consolatoria hæc est, de morte Malachiæ: cujus laudes duobus Sermonibus in ipsius Natali habitis idem Bernardus prædicat, & libro singulari de Vitâ eius, Congani abbatis & reliquorum fratrum Hiberniensium rogatu, edito. id enim ipse, in fine Præfationis ita indicat. Tu id mihi abba Congâne injungis, reverendus frater & dulcis amicus meus, ac tecum pariter (ut ex Hiberniâ scribis) vestra illa omnis Ecclesia sanctorum. Libens obedio: præsertim quod non eloquium exigitis, sed narrationem. Dabo verò operam, ut ea sit pura & lucculenta, devotos informans, fastidiosos non onerans. Sanè narrationis veritas secura apud me est, intimata à vobis; haud alia proculdubio protestantibus, quàm quæ certissimè comperta sunt vobis.

EPIST. XLVI.

ADRIANI IV. Pontificis Romani, ad *Henricum II.* Anglorum Regem.

Anno Christi 1155.

Adrianus Episcopus servus servorum Dei, charissimo in Christo filio, illustri Anglorum Regi, Salutem & Apostolicam benedictionem.

LAudabiliter, & satis fructuosè de glorioso nomine propagando in terris, & æternæ felicitatis præmio cumulando in cœlis, tua Magnificentia cogitat: dum ad dilatandos Ecclesiæ terminos, ad declarandam indoctis & rudibus populis Christianæ fidei veritatem, & vitiorum plantaria de agro Dominico extirpanda, sicut Catholicus Princeps intendis; & ad id convenientiùs exequendum, consilium Apostolicæ Sedis exigis & favorem. In quo facto, quanto altiori consilio & majori discretione procedis, tanto in eo feliciorem progressum te (præstante Domino) confidimus habiturum: eo quòd ad bonum exitum semper & finem soleant attingere, quæ de ardore fidei & religionis amore principium acceperunt. Sanè *Hiberniam*, & omnes Insulas, quibus Sol iustitiæ *Christus* illuxit, & quæ documenta fidei Christianæ ceperunt, ad ius beati *Petri* & sacrosanctæ *Romanæ* Ecclesiæ (quod tua etiam Nobilitas recognoscit) non est dubium pertinere. Vnde tanto in eis libentiùs plantationem fidelem, & germen gratum Deo inserimus; quanto id à nobis * interno examine districtiùs prospicimus exigendum. Significasti siquidem nobis (fili in Christo charissime) te *Hiberniæ* insulam, ad subdendum illum populum legibus, & vitiorum plantaria inde extirpanda, velle intrare: & de singulis domibus annuam unius denarij beato *Petro* velle solvere pensionem; & iura Ecclesiarum illius terræ illibata & integra conservare.

* *in extremo*, habet Scoti chronicon.

Nos itaque pium & laudabile desiderium tuum cum favore congruo prosequentes, & petitioni tuæ benignum impendentes assensum, gratum & acceptum habemus, ut (pro dilatandis Ecclesiæ terminis, pro vitiorum restringendo decursu, pro corrigendis moribus & virtutibus inserendis, pro Christianæ religionis augmento) Insulam illam ingrediaris, & quæ ad honorem Dei & salutem illius terræ spectaverint exequaris; & illius terræ populus honorificè te recipiat, & sicut Dominum veneretur: iure nimirùm Ecclesiarum illibato & integro permanente, & salvâ beato *Petro* & sacrosanctæ *Romanæ* Ecclesiæ de singulis domibus annuâ unius denarij pensione. Si ergò quod concepisti animo, effectu duxeris prosequente complendum; stude gentem illam bonis moribus informare: & agas (tam per te, quàm per illos quos ad hoc fide, verbo, & vitâ idoneos esse perspexeris) ut decoretur ibi Ecclesia, plantetur & crescat fidei Christianæ religio; & quæ ad honorem Dei & salutem pertinent animarum (per te) taliter ordinentur, ut à Deo sempiternæ mer-

cedis cumulum consequi merearis, & in terris gloriosum nomen valeas in sæculis obtinere. Datum Romæ, &c.

RECENSIO.

*Adrianus IV Papa, natione Anglus, Norvvegiam primus Christianâ fide imbuit, " amoreque patriæ ductus Imperium Hiberniæ, quæ Pontificiæ ditionis fuerat Henrico II. " Anglorum Regi concessit: inquit Reginaldus Polus Cardinalis in * oratione ad Anglos suos anno 1554. in Comitijs Parlamentarijs habitâ. Quo verò iure dominium Hiberniæ Pontifex sibi vendicaverit; Ioannes Sarisburiensis, qui ipse Privilegium hoc ab Adriano impetravit, libro 4. Metalogici sui capitulo ultimo ita aperit.* Ad preces meas illustri Regi Anglorum Henrico II. concessit & dedit Hiberniam iure hæreditario possidendam: sicut literæ ipsius testantur in hodiernum diem. Nam omnes insulæ de iure antiquo, ex donatione Constantini qui eam fundavit & dotavit, dicuntur ad Romanam Ecclesiam pertinere. Annulum quoque per me transmisit aureum, smaragdo optimo decoratum, quo fieret investitura iuris in gerenda Hibernia: idemque adhuc annulus in curiali archio publico custodiri iussus est. *Narrat quoque Giraldus Cambrensis in Hibernia expugnata historiâ. lib. 2, cap. 6. Regem Henricum ab Adriano Papâ Privilegium hoc perquisivisse*, per Ioannem Salisburiensem, postmodum Episcopum Carnotensem, Romam ad hoc destinatum. Per quem etiam (*inquit*), idem Papa Anglorum Regi annulum aureum in investituræ signum præsentavit: qui statim, simul cum Privilegio, in archivis VVintoniæ repositus fuerat. *Anno verò 1155. sub ipsa videlicet initia regni Henrici & Pontificatus Adriani, impetratum fuisse hoc privilegium, docent in suis Annalibus Rogerus VVendoverius, Matthæus Parisiensis & Nicolaus Trivetus.* Per idem tempus, (*ait ad eum annum Matthæus VVestmonasteriensis*) rex Anglorum Henricus nuncios solemnes Romam mittens, rogavit Papam Adrianum, adhuc novum, cuius gratiam confidenter obtinere speravit, utpote Anglum, ut liceret ei Hiberniam hostiliter intrare, & eam sibi subjugare; atque homines illos bestiales ad fidem Christi decentiùs revocare, Ecclesiæque Romanæ fideliùs inclinare. Quod Papa Regi gratanter annuit; & eidem, super hoc, Privilegium destinavit. Rex igitur Henricus) *addit ad eundem annum Trivetus*) circa festum S. Michaëlis, habito VVintoniæ Parliamento, de conquirendâ Hiberniâ cum suis optimatibus tractavit. Quod quia matri eius Imperatrici non placuit; ad tempus aliud dilata est illa expeditio. *Similia habet Robertus de Monte in Continuatione Chronographiæ Sigeberti, anno 1156. & Ioannes Rossus VVarvvicensis in libello de terris Coronæ Angliæ annexis: cui & integram hanc Adriani Bullam inseruit, quod etiam à Matthæo Parisiensi & Nicolao Trivetto ad annum 1155. Cæsare Baronio, ad annum 1159 & Giraldo Cambrensi (tùm in loco jam citato, tùm in 2. libro de Vitâ suâ) est factum. Eandem etiam in Scotichronici, lib. 12. cap. 33. necnon in Dubliniensis Archiepiscopi & Lismorensis Episcopi Regestis descriptam vidimus. Eidem in Manuscript. Giraldi codice, quo Ioannes Stovæus est usus, (sicut in Annalibus eius, ad annum 1160. videre licet) adjuncta erat Symboli Apostolici & Orationis Dominicæ vetus Anglicana versio: quam nonnulli eodem tempore ab Adriano ad populares suos missam fuisse autumant.*

* Ioan. Elderliter. ad Cathonesiæ Episcopum, dat. Londini Kalend. Ianuar. anno 1555. & Matth. Parker. in vitâ Poli.

ALEXANDRI III. Pontificis Romani, ad eundem.

EPIST. XLVII.

Anno Christi 1172.

Alexander Episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio, illustri Anglorum Regi, Salutem & Apostolicam benedictionem.

QVoniam ea quæ à decessoribus nostris rationabiliter indulta noscuntur, perpetuâ merentur stabilitate firmari; venerabilis *Adriani* Papæ vestigiis inhærentes, nostrique desiderij fructum attendentes, concessionem eiusdem super Hibernici regni dominio vobis indulto (salva beato *Petro* & sacrosanctæ *Romanæ* Ecclesiæ; sicut in *Angliâ*, sic & in *Hiberniâ*, de singulis domibus annuâ unius denarij pensione) ratam habemus & confirmamus. quatenùs eliminatis terræ illius spurcitijs, barbara natio, quæ Christiano censetur nomine, vestrâ indulgentiâ morum induat venustatem; & redactâ in formam hactenùs informi finium illorum Ecclesiâ, gens ea per vos Christianæ professionis nomen cum effectu de cetero consequatur.

RECENSIO.

Habetur apud Giraldum Cambrensem libro 2. Historiæ Hiberniæ expugnatæ cap.6. indeque apud Ioannem Rossum VVarvvicensem in libro de terris Coronæ Angliæ annexis. In Francofurtensi tamen Giraldi editione, non solùm integrum hoc Diploma est prætermissum, sed etiam tota eius historia inversa & depravata: quam nos ex duobus Manuscriptis exemplaribus ita restituimus. Anglorum rex, directis ad Curiam Romanam nuncijs, ab Alexandro tertio tunc præsidente privilegium impetravit, eiusdem auctoritate simul & assensu, Hibernico populo tam dominandi quàm ipsum in fidei rudimentis incultissimum Ecclesiasticis normis & disciplinis (iuxta Anglicanæ Ecclesiæ mores) informandi. In Hiberniam itaque Privilegio transmisso per Nicolaum VValingfordensem tunc Priorem (Malmesburiensem quoque postmodum Abbatem tam positum quàm depositum) necnon & Gulielmum Aldelmi filium, convocatâ statim apud VVaterfordiam Episcoporum Synodo, in publicâ audientiâ ejusdem Privilegij, cum universitatis assensu; solemnis recitatio facta fuit: necnon & alterius Privilegij per eosdem transmissi, quod idem Rex ab Adriano Papâ, Alexandri decessore, anteà perquisierat per Ioannem Salisburiensem, postmodùm Episcopum Carnotensem, Romam ad hoc destinatum. *Vnde corrigendus error Richardi Stanihursti V.CL. avunculi mei, qui in 3. de rebus Hibernicis libro, depravata Giraldi secutus exemplaria, ait* Ioannem Salisburiensem, convocato VVaterfordiæ antistitum Concilio, Pontificias litteras publicè recitasse. *Huc verò spectat locus ille Rogeri Hovedeni, in posteriore Annalium parte, ad annum* 1171. Rex Angliæ misit transcriptum Chartarum universorum Archiepiscoporum & Episcoporum Hiberniæ ad Alexandrum Papam 1 & ipse authoritate Apostolicâ confirmavit illi & hæredibus suis regnum Hiberniæ secundùm formam Chartarum Archiepiscoporum & Episcoporum Hiberniæ. *& Ioannis Bramptoni in Iornalensi Historia.* Rex Angliæ misit nuncios suos ad Alexandrum Papam. cum litteris Archiepiscoporum & Episcoporũ Hiberniæ, ad regimen Hiberniæ sibi & hæredibus suis auctoritate Apostolicâ confirmandum 1 sicque factum est. Nam summus Pontifex regnum illud sibi & heredibus suis auctoritate Apostolicâ confirmavit, & in perpetuum eos constituit inde Reges.

EIVSDEM *Alexandri*, ad *Laurentium* Dublinensem Archiepiscopum. EPIST. XLVIII.

Alexander Episcopus servus servorum Dei, Venerabili fratri Laurentio Dublinensi Archiepiscopo, ejusque successoribus canonicè substituendis in perpetuum. Anno Christi 1179.

CVm teneamus ex debito suscepti regiminis circa universum corpus Ecclesiæ aciem nostræ considerationis extendere, & necessitatem patientibus prout convenit suffragari: fratribus & Coëpiscopis nostris Apostolicum cogimur suffragium impartiri, & his maximè qui pro multâ locorum distantiâ, & impedimentis viarum, liberum non possunt accessum ad sedem Apostolicam habere. Eapropter, venerabilis in Christo frater Archiepiscope, tuis iustis postulationibus clementer annuimus; & *Dublinensem* Ecclesiam, cui auctore Deo præesse dinosceris, sub beati *Petri* & nostrâ protectione suscipimus, & præsentis scripti privilegio communimus. Statuentes ut quascumque possessiones, quæcunque bona, quæ eadem Ecclesia inpræsentiarum iustè & canonicè possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum vel Principum, oblatione fidelium, seu alijs iustis modis (præstante Domino) poterit adipisci; firma tibi, tuisque successoribus, & illibata permaneant. *Glendalensis*, *Darensis*, *Fernensis*, *Lechlinensis*, & *Osragensis* Episcopatus, sicut tibi sunt Metropolitico iure subjecti; tibi tuisque successoribus auctoritate Apostolicâ confirmamus. Adjicientes quoque statuimus, ut Cathedrales Ecclesiæ prædictorum Episcopatuum, cum omnibus bonis & possessionibus suis quas inpræsentiarum canonicè possident, vel in futurum iustis modis (Deo propitio) poterunt adipisci; sub beati *Petri* & nostrâ protectione consistant.

Præterea Ecclesias, villas, & possessiones Ecclesiæ tibi commissæ, inferiùs adnotatas, tibi tuisque successoribus nihilominùs confirmamus: videlicet *Luscam* cum omnibus suis, *Sord* cum omnibus pertinentijs suis intùs & extrà, *Finnglas* cum omnibus pertinentijs suis, *Cluaindolcam* cum omnibus pertinentijs suis, *Tamlachtan* cum omnibus pertinentijs suis, *Cell* Episcopi *Sanctani* cum pertinentijs suis, medietatem de *Tignai* cum Ecclesiâ ipsius villæ, *Raithmichael*, *Cellcomgaill*, *Cellachaith Driegnig*, *Cellcruthaith*, cum montanis ab *Igis* usque *Sudi*, *Cheli*, *Cellcoemgen* cum suburbio & alijs pertinentijs suis, & *Technabretnach*, *Lechrecasandi*. ad mensam autem Canonicorum, medietatem de *Rathravini*, & portus *Beth*, *Raithchillin*, *Glasneden* cum molendino, *Chenudrochit* cum molendino pontis, *Balemettamlaib*, *Dun*, *Cuanach*, *Baleugore*, *Cellesra*, *Cenanusale*, *Lisluan*, tertiam partem de *Clochair*, tertiam partem de *Cellalia*, *Cluinkeny*, *Kalgohc*, *Tilachacham*, *Cellmgenalenin*, *Celltuca*, *Raithsalcan*, *Tulathnanephscop*, *Drumind*, *Balenchcaram*, *Tir odraun*, *Bale uroolef*, *Bale mochain*, *Bale mace murgussa*, *Ba-*

lendelar. Parochiales autem Ecclesias, scilicet sancti *Thomæ*, sancti *Nicolai*, sanctæ *VVarburgæ*, sancti *Patricij* in insulâ, cum omnibus earum pertinentijs; Insulam filiorum quondam *Nessani*, & *Delcinsi*, cum appendicijs earum, & cæteras Ecclesias tuæ diœcesis, cum decimis & alijs earum pertinentijs.

Decernimus ergo, ut nulli omninò hominum fas sit præfatam Ecclesiam temerè perturbare, aut eius possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura: salvâ sedis Apostolicæ auctoritate. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ Constitutionis paginam sciens, contra eam temerè venire temptaverit, secundò terriòve commonita, nisi reatum suum dignâ satisfactione correxerit; potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetratâ iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore ac sanguine Dei & Domini redemptoris nostri *Iesu Christi* aliena fiat, atque in extremo examine divinæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua iura servantibus sit pax Domini nostri *Iesu Christi*; quatenùs & hîc fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum Iudicem præmia æternæ pacis inveniant. *Amen*. Datum Laterani, per manum *Alberti* sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri Cardinalis & Cancellarij, XII. Calend. Maij, Indictione XII. Incarnationis Dominicæ anno MCLXXIX. Pontificatus verò Domini *Alexandri* Papæ III. anno XX.

RECENSIO.

Est hic Laurentius O Tolus; cujus Vitam ab Augiensis Collegij monacho descriptam tomo 6. Vit. Sanctor. Novemb. 14. inseruit Laurentius Surius. Pa rem habuit, ut author ille indicat, Muriartach *sive Mauricium O Tuohail, ad quem* non modica pars Hiberniæ, quæ Lagenia dicitur, iure hæreditario pertinebat: *matrem* Ingen Ybruin *(ita enim legunt duo hujus Vitæ, quæ ego habeo, Manuscripta exemplaria) id est,* filiam Principis, *ex Birnorum, ni fallor, familiâ. Annos natus decem, Dermitio regi (qui alius ab illo Murchardi filio fuit, à quo Angli in Hiberniam sunt introducti) à patre obses datus, durissimè ab eo habitus est: post biennium verò patri restitutus, & Ecclesiæ ministerio ab eo dicatus, sub magisterio Glendelacensis Episcopi vixit. Cum annorum esset XXV Ecclesiæ S. Comgeni sive Keivini de Glendelach Abbas,* Clero & populo id postulantibus, *constitutus est: ac demùm Gregorio Dublinensi Archiepiscopo defuncto, ad Dublinensem cathedram evectus, anno Domini 1162.* à Gelasio totius Hiberniæ Primate, in ipsâ Dublinensi Ecclesiâ, multis Episcopis præsentibus, gratias agente populo; solemniter consecratus est. *Anno 1179. unâ cum* Catholico *Tuamensi Archiepiscopo, & * quinque vel sex Hiberniæ Episcopis Romam ad Lateranense Concilium profecturus, per Angliam transijt: ubi omnes* pro licentiâ transeundi iuraverunt, quòd neque Regi, neque regno eius damnum quærerent; *quemadmodum in annis illius historia refert Rogerus Hovedenus. Laurentium tamen,* ob privilegia in Lateranensi Concilio contra Regiæ dignitatis honorem, zelo suæ gentis, ut ferebatur, impetra-

* ita Hovedenus. sed quatuor tantùm habentur in nomenclaturâ Episcoporum, quam in notis ad Guilielmi Neubrigensis histor. lib. 3. cap. 2. edidit Ioannes Picardus, nempè *Constantinus Episcopus de Quidalua*, qui Laonensis fuisse putatur, *Bricius Lunbnensis*, sive Limericensis, *Augustinus VVaterfordensis*, *& Fœlix Lismorensis*.

tu, Anglorum Regi suspectum *fuisse, libro* 1. *Expugnat. Hibern. cap.*23. *narrat Giraldus Cambrensis. Eo tempore, Dubliniensi sua Metropoli præsens hoc impetratum est ab eo Privilegium, ex antiquo Dubliniensis Archiepiscopi Regesto,* quod Crede mihi *appellant, à nobis exscriptum. Obijt apud Augense Normannia castrum (cujus Comes Richardus Strongbous fuerat, qui Dubliniam & Lageniam, Laurentij sedem metropoliticam & provinciam, ipso vivente & vidente subjugavit) cùmque patria ab Anglis vastatæ calamitatem deplorasset, miserabiliter lingua materna dicens:* Heu popule stulte & insipiens; quid iam facturus es? Quis sanabit aversiones tuas? Quis miserebitur tui? *Atque ita, XVIII. Calendas Decembris*, cùm sextæ feriæ terminus advenisset, in confinio Sabbati subsequentis spiritum sancti viri requies æterna suscepit; *inquit Vita eius scriptor. Annum, quem ille tacet, Annales nostri assignant* 1180. *quo & 14. dies Novembris* in sextam feriam *incidit. Rogerus Hovedenus, & eum secutus Cæsar Baronius in Annalibus suis ad sequentem annum malè referunt. Nam ut ipse Rogerus postea confirmat, anno* 1181. Henricus rex Angliæ, filius Imperatricis, dedit Ioanni Cumin, clerico suo, Archiepiscopatum Divelinia in Hibernia, *VIII.* Idus Septembris apud Euesham. (*idcoque Novembris dies* 14. *qui electionem hanc antecesserat, ad annum* 1180. *necessariò retrahendus est.*) *& anno* 1182. Lucius Papa *III.* ordinavit Ioannem Cumin in Sacerdotem *III.* Idus Martij apud Vellerre: deinde consecravit eum in Archiepiscopum Divelinia *XII.* Calend. Aprilis, Dominicâ in ramis Palmarum, apud Velletre: *cui Calendarij quoque ratio suffragatur; qua anno* 1182 *Dominicam Paschalem* 28. *die Martij celebratam fuisse docet. In Sanctorum verò numerum relatus est Laurentius ab Honorio III. anno* 1225. *cujus canonizationis Bulla, data Reate, III. Id. Decembr. anno Pontificatus* 10. *habetur in Laërtij Cherubini Bullario; tomo* 1. *pag.* 49 *edit. Rom. anno* 1617.

GIRALDI *Barrij* Cambrensis, ad *Guilielmum Verum* Herefordensem Episcopum. EPIST. XLIX.

De Mirabilibus Hiberniæ.

Circa Annum 1190.

LEctio certa prodest, varia delectat. Si ergo legendo proficere quæris: primò continentiam operis cum diligentiâ seriatim transcurras, quatenùs & materiæ tenor, & tractandi modus, & rerum cohærentia cuncta pareſcat. Quoties verò transcurso volumine delectari volueris; circa titulos istos verseris. In *primâ* distinctione: de avibus earumque naturis, & defectibus. De feris. De vermibus. De comparatione Occidentis & Orientis; usque in finem illius distinctionis. In *secundâ* distinctione: de lupo cum sacerdote loquente. De muliere barbatâ, & in tergo cristatâ. De semibove viro semiviroquebove. De vaccâ ceruinâ. De hirco ad mulierem accedente, & leone mulierem adamante. De mirandis Sanctorum refugiis. De saltu Salmonis, & modò saliendi. De libro miraculosè conscripto, & libri compositione. De vita Brendani. In *tertiâ* distinctione: de gentis *Hibernicæ* naturâ, moribus & cultu. De gentis eiusdem in musicis instrumentis peritiâ incomparabili. De commodis artis Musicæ. In calce verò eiusdem distinctionis; De victoriis Anglorum Regis *Henrici* II. & filiorum titulis, usque in finem Operis. Notulas quoque contra magis notabiles tam sententias quàm sermones per loca disposui; ad quæ perfacilè tota lectoris acies dirigatur. Præ omnibus autem titulis, meo iudicio, de musicis instru-

mentis & arte Musicâ tractatus, pro sui captu laudabilior: quanto ibidem & materia inusitatior, & stylus elegantior invenitur.

RECENSIO.

Giraldus de Cambriâ oriundus, & australi eiusdem parte maritimisque Demetiæ finibus, non procul ab oppido principali de Penbroc castello, sc. de * Mainarpu; ingenuis natalibus prosapiam duxit. Ex matre namque Angareth (filiâ Nestæ nobilis filiæ Resi principis Sudvvalliæ, sc. filij Theodori) viro egregio VVillelmo de Barri matrimonialiter copulatâ processit. *Ita de genere suo scribit, in primo de Vita sua libro cap. 2. Giraldus noster; qui à patre Barij, à patriâ* Cambrensis *cognomen traxit. Is ab avunculo suo Davide, (Nestæ illius, quam Angli* Annes *vocant, filio) Brechiniensis Archidiaconatus (qui è quatuor Menevensis diœceseos unus erat) munus accepit. Gaufrido, anno 1198 defuncto, in Menevensi Episcopatus successisse* Sylvestrum Giraldum, *vel potiùs* Gira'didam, Manricio nempè prognatum, Giraldi de VVinsor (qui arcem condidit Penbrochianam) & Nestæ (sororis Criffini Australis VValliæ Principis) filio; *in Menevensium Episcoporum Catalogo affirmat eruditissimus antistes D. Franciscus Godvvinus. Sylvestri nomen primus, quod sciam,* Giraldo *Ioannes Lelandus imposuit; neque enim in Vita, quam ipse conscripsit suam, neque in tot Manuscriptis, quæ videre contigit, operum ipsius exemplaribus, ejusmodi quid adhuc invenire potui.* Giraldi, *absque omni dubio, proprium fuit illi nomen:* Giraldidæ *verò cognomentum, ut ex materna parte indi illi potuisse fortassè non abnuerim, ita ex paterno* Barrensem *extitisse, tam certum est quàm quod certissimum. Mauricius quidem Giraldides, Dominus de Landelleffan, qui in Hibernia fixis posteà sedibus, Comitibus nostris Kildariensibus & Desmondanis originem dedit, matrem habuit Nestam (Giraldi nostri aviam) patrem Giraldum VVinsorium, Arnulphi illius qui castrum Penbrochianum primus construxit (ut ad epistolam 37. ex ipso Giraldo ostendimus) Castellanum: ac filium etiam (quod errori videtur præbuisse ansam)* Giraldum: *verùm non nostrum, sed alium, cuius in secundo Expugnationis Hiberniæ libro cap. 20 hic noster meminit. Anno verò 1198. obijt non Galfridus, sed Petrus proximus illius in sede Menevensi antecessor. Vnde longa illa lis est exorta, Romæ coram Innocentio III. agitata, inter Galfridum Huberti Cantuariensis Archiepiscopi opera promotum: & Giraldum nostrum à Menevensi Capitulo electum: cujus historiam fusè lateque ipse Giraldus exequitur, tùm in Dialogo de statu Ecclesiæ Menevensis, tùm in libro secundo de Vita sua, ubi ostendit* qualiter ad collyrium (*ita enim ille loquitur*) efficax in Curiâ pars adversa se convertit, & totam contra Giraldum Curiam per hoc corrupit. *Vnde demùm causa cedere, & Galfrido Menevensem Episcopatum relinquere coactus est.*

Anno 1185. ab Henrico II. Anglorum rege, cum filio suo Ioanne Mortonij tunc Comite, in Hiberniam missus est: ubi, dum moram faceret; duorum Episcopatuum qui tunc vacabant, VVesefordensis sc (qui & Fernensis dicitur) & Lechelinensis Archidiacono Comes optionem dedit; & cùm utramque recusaret, obtulit ei duas Ecclesias illas & dioceses in unum convertendas, si regimen ipsarum suscipere vellet. Ad quod respondit: quòd si animum ipsius ad hoc datum videret, ut Ecclesiam Hibernicam extollere vellet & sublimare; se forsan, ut ad hoc cooperari & coadiuvare posset, oblatum honorem suscepturum. Sed quoniam hoc non attendit: maluit esse privatus, quàm inutiliter in potestate constitutus; nec aliquatenùs ibi præesse voluit, ubi prodesse non potuit. Videns ergo quòd Comes ibi nil proficeret, sed de die in diem deteriorem per eius adventum terrâ statum haberet; considerans etiam multa ibidem nova & notabilia, alijs aliena regnis & prorsùs incognita: ut vel ipse questum aliquem aut conquestum suo saltem labore faceret; primùm Topographiæ suæ, deinde Expugnationis Hibernicæ materiam ibi colligere, studio grandi & diligenti inquisitione, curavit. Cùm itaque Comes per æstatem totam & hyemis partem morâ in Hiberniâ inu-

* *Maenor Pyrr*, id est, *mansio Pyrri*: de quâ vid. Girald. Itinarar. Cambriæ, lib. 1. cap. 12.

tili facta, remenso pelago in VValliam & Angliam remearet: Giraldus cum senescallo Hiberniæ Bertramo de Verdun socius & rerum gerendarum testis relictus, ut studio prædicto pleniùs indulgeret, non solùm congerendo sed etiam digerendo, usque ad Pascha sequens moram in Insulâ fecit. *Hæc de seipso Giraldus, libro 1. de Vita sua, cap. 15. quibus & capite 18. deinde addit.* Cùm itaque magni nominis in Insulâ tunc Giraldus extitetit & famæ præclaræ; inter Pascha & Pentecosten de Hiberniâ in VValliam transfreravit: ubi & Topographiæ suæ, cuius tractatum iam inchoaverat, consummationi studiosam ex toto mentem applicavit. Processu verò temporis opere completo & correcto, lucernam accensam non sub modio ponere, sed super candelabrum ut luceret erigere cupiens; apud Oxoniam, ubi Clerus in Angliâ magis vigebat & clericatu præcellebat, Opus suum in tantâ audientiâ recitare disposuit. Et quoniam tres erant in libro suo Distinctiones, qualibet recitatæ die, tribus diebus continuis recitatio duravit: primoque die pauperes omnes oppidi totius, ad hoc convocatos, hospitio suscepit & exhibuit. In crastino verò Doctores diversarum facultatum omnes, & discipulos famæ majoris & notitiæ. Tertio die reliquos scholares, cum militibus oppidanis & Burgensibus multis. Sumptuosa quidem res & nobilis: quia renouata sunt quodammodò antiqua & authentica in hoc facto Poëtarum tempora; nec rem similem in Angliâ factam, vel præsens ætas, vel ulla recollit antiquitas.

Huic Recitationi præmissa fuit Præfatio in Hiberniam Topographiam prima: *cui in aliquibus exemplaribus titulum appositum inveni*, Introitus in recitationem. *In alijs duobus, fini Operis hanc ad Guilielmum Herefordensem Episcopum epistolam subjunctam repperi: in quâ tituli recensentur insigniores* Topographiæ *hujus, sive* Libri de mirabilibus Hiberniæ. *Cui cùm fabulosa complura inseruisse Giraldus insimularetur: præter apologismum, quem prima in librum Expugnationis Hiberniæ Præfationi intexuit, hanc etiam in Retractationum suarum tractatu admonitionem subjiciendam putavit.* De Topographia Hibernicâ, labore scilicet nostro primævo ferè nec ignobili, ubi multa nova aliisque regionibus prorsùs incognita (ideoque magis admiranda) scribuntur, hoc pro certo sciendum: quòd quorundam: quinimò & quamplurium, perdiligentem & certam indagationem à magnis terræ illius & authenticis viris notitiam elicuimus; de cæterisque totius terræ famam potiùs secuti fuimus. De quibus omnibus cum Augustino sentimus: qui in libro de Civitate Dei, de talibus quæ solùm fama celebrat nec certâ veritate fulciuntur loquens, nec ea affirmanda plurimùm nec prorsùs abneganda decrevit.

EIVSDEM *Giraldi* Cambrensis in *librum tertium Vaticinum* Prologus. qui adjectus est, vice Appendicis, ad duos ejusdem libros *Vaticinalis Historiæ*, de Expugnatione Hiberniæ. EPIST. I.

QVoniam in prioribus libris *Merlini* vaticinia tam *Caledonij* quàm *Ambrosij* locis competentibus, prout res exigebat, inseruimus; *Ambrosio* verò dudùm exposito, nondum *Caledonius* Britannicam exutus barbariem, usque ad hæc nostra tempora latuit parùm agnitus: nostræ videbatur interesse diligentiæ, tam ipsum ab antiquis & occultis scrutabundâ inquisitione latebris, ut pulchriùs elucescat, in commune deducere, & ab ignorantiæ tenebris in lucem transferre, quàm translatum quoque præsenti volumini coaptare. Non indecens enim, non incongruum videri debet, * id unde authoritatem & præscientiam nec non & Vaticinale nomen sortitur Historia, id ipsi statim Historiæ continuetur: & ut ea quæ carptim & variè, prout ordo tractatus exigebat, dispersa per opus reperiuntur, ea in ejusdem operis con- * id, redundat.

tinentiâ, eo quo prolata sunt ordine, loco competenti Lector valeat invenire. plurima tamen quæ Vaticinalis, quisquis fuerit & undecunque proveniens, varie deprompsit & disperse, sub certos redacta titulos, prout dicti causa vel dicendorum materia potiùs conjungenda popofcerat, ad majorem evidentiam seriesordinata connexit. Nec indignetur inspector, nec in calumniam prorumpat lector delicatus, si ab historiâ tanquam ad fabulas converti videar. Non enim fabulosa sunt omnia, quæ falsitatis imaginem tenent; sicut nec verisimilia cuncta statim pro veris suscipienda.

Erat itaque *Caledony Silvestris* solùm hactenus fama percelebris; à Britannicis tamen *Bardis*, quos Poëtas vocant, verbo tenùs penes plurimos, scripto verò penes paucissimos vaticiniorum ejusdem memoria retenta fuerat. Quoniam igitur *Merlini* istius expositionem Anglorum Regem *Henricum* secundum summopere requisiisse multoties audieram: tanto propensiùs elaborandum in hoc dixi, quanto id ipsum & Principi placiturum & posteritati profuturum pro certo compereram. Nam ut ait Poëta: *Principibus placuisse viris non ultima laus est.* Quinimò diligi à principe & digne cōmendari, major est laus quàm principari. Illud enim fortunæ, istud virtutis est. In hujus igitur inquisitione libelli, cùm penitimos *Cambriæ* fines frustrà pluries transpenetrâssem: tandem viro sancto & literatissimo *Baldevvino* Cantuariorum archipræsuli in salutiferæ Crucis obsequium laudabili per *Cambriam* legatione fungenti regio mandato comes effectus, in remotissimâ quâdam *Venedociæ* provinciâ & Hibernico mari conterminâ, quæ *Leus* vocatur in veneratione quâdam ab antiquo repositum, operam adhibens & impensam, diu quæsitum desideratumque demùm non absque labore libellum elicui.

Functus igitur interpretis officio, peritis quoque linguæ Britannicæ viris mecum adhibitis, in quantum idiomatum permisit diversitas, verbo ad verbum plurima, sententias autem in singulis fideliter expressi. Sed quoniam sicut in alijs, sic & in istis *Bardorum* ars invida naturam adulterans multa de suis tanquam prophetica veris adjecit: cunctis moderni sermonis compositionem redolentibus quasi reprobatis & abjectis, sola veritatis amica sermonis antiqui rudis & plana simplicitas diligenter excepta mentem allexit. Seriatim itaque singula depromens, & Vaticinali historiæ Vaticiniorum librum non incompetenter annectens; Barbaræ linguæ tenebras Latini luce sermonis illustravi: veritus quippe posterorum invidiam, si ea posteris inviderem. In publica namque commoda peccem, si vel hæc studia in tempus differam, vel negligenter omittam. Quibus expletis & in commune deductis, ad *Britannicæ Topographiæ* declarationem, Deo duce vitaque comite studiosus pedetentim animus aspirabit. Quia tunc mihi molliter ossa cubabunt; si trino saltem nostra diligentia beneficio (tanquam triplici funiculo difficile rumpendo) & longe sui memoriam in ævum extenderit, & favorabilem sibi posteritatis gratiam comparaverit.

Ecclesiast. 4. 12.

Tradunt Britones, & antiqua referunt historia, &c.

Sed hæc hactenùs. Hujus enim tertiæ Distinctionis editio, & nova Vaticiniorum interpretatio suum adhuc saniori consilio tempus expectet: quia nondum venit hora ejus. Satius est enim ut veritas, quanquam perutilis & desiderabilis, aliquamdiu tamen suppressa lateat; quàm in lucem cum majorum offensâ præpropore pariter & periculose prorumpat.

RECENSIO.

Vt Hibernicam Topographiam triennij, *ita Vaticinalem expugnationis Hibernica historiam* biennij *labore complevit: quemadmodum testatur ipse, tùm in Vaticinalis hujus historia libro 2. cap. 31. tùm initio Præfationis prioris in Descriptionis Cambria libros duos: quorum primus, qui* laudabilium *inscribitur, à D. Davide Povelo est editus, secundo* illaudabilium *prætermisso. In eâ verò præfatione, ad Stephanum Langtonum Cantuariensem Archiepiscopum scriptâ, Vaticinalem suam historiam* duabus distinctionibus *constitisse significat: neque plures ea quã typis vulgatam habemus continet editio. At in codicibus quibus ego sum usus Manuscript. author hunc* Vaticiniorum librum *subinde pollicetur; ut libro 1. cap. 20. 30. 32. & 44. (nam in editis, Vaticinia, & ibi & alibi etiam aliquoties citata, desiderantur) atque secundum librum ita concludit.* Novis de cætero historicis tàm indolis egregiæ gesta, digno coæquanda stylo, nunc relinquentes; ad toties promissum Vaticiniorum librum transeamus. *Deinde sequitur* Liber tertius Vaticinius; *vel hic potiùs, quem jam damus, in illum Prologus. Nam ipsum librum, sicut &* Brhannicam *quam hic & * alijs in locis promittit* Topographiam, *Giraldus nunquam videtur perfecisse. Hibernica verò expugnationis Historiam* iacircò Vaticinalem *à se fuisse inscriptam in hujus Præfationis vestibulo significat;* quòd ei Merlini vaticinia tam Caledonij quàm Ambrosiij locis competentibus, prout res exigebat, inseruit. *de quo utroque libro 2. Itinerarij Cambria cap. 8. sic ipse scribit.* Non procul ab ortu Convvey, in capite montis Eryri, stat Dinas Emrys, id est, promontorium Ambrosij; ubi Merlinus prophetavit, sedenti super ripam Vortigerno. Erant enim Merlini duo: iste qui & Ambrosius dictus est (quia binominis fuerat) & sub rege Vortigerno prophetavit, ab incubo genitus, & apud Caermardhin inventus unde & ab ipso ibidem invento denominata est *Caermerdhin*, id est, urbs Merlinj. Alter verò de Albaniâ oriundus, qui & Calidonius dictus est, à Calidoniâ sylvâ in quâ prophetavit; & Sylvester, quia cùm inter acies bellicas constitutus, monstrum horribile nimis in aëra suspiciendo prospiceret, dementire cœpit, & ad sylvam transfugiendo sylvestrem usque ad obitum vitam perduxit. Hic autem Merlinus tempore Arthuri fuit, & longè pleniùs & apertiùs quàm alter prophetâsse perhibetur. *Merlinum suum Britanni* Merdhyn *vocant, & ab eo* Caer-mardhyn *denominatam censent: cùm longè ante Merlinum natum urbs ea* Mariduni *nomine Ptolemæo nota fuerit. Vt Ambrosius ille Maridunensis cognomentum ab urbe potiùs traxisse dicendus sit, quam urbs ab illo nomen accepisse. De fabuloso ejus ortu & rebus gestis, videri potest Ninius Britannus in Breviario suo, cap. 41. 42. 43. Galfridus Monemuthensis sub finem 6. libri Historia Britannica, Alanus de Insulis in Præfatione explanationum Prophetiarum ipsius, Vincentius Bellovacensis in Specul. Historial. lib 20. cap 30. Rabbi Abraham Zachutus in libro* Iuchasin, *Stephanus Forcatu'us de Gallorum imperio & Philosophiâ libro 7. VVierus de præstigijs dæmonum lib. 2 cap. 16. Ioannes Tvvinus Commentariorum Britannicorum libro 2. & alij plurimi. Ejus Vaticinia, Alexandri Lincolniensis Episcopi jussu, Galfridus Monemuthensis Henrico I. regnante de Britannico in Latinum transtulit, & libro 7. Britannica sua historia intexuit, qua deinde, Henrico II. in Angliâ imperante; Alanus de Insulis Germanus additis Commentario-*

* Topograph. Hibern. lib. 3. cap. 16. & in Descript. Cambriæ præfat. 1.

rum libris 7. illustravit. Eorum vanitatem, Proœmio in Historiam sub Richardo I. à se editam, detexit Gulielmus Neubrigensis: quam superiori quoque sæculo perstrinxerunt, inter alios, Richardus Stanihurstus noster rerum Hibernicarum libro 3 pag. 118. & lib 4. pag. 181. Georgius Buchananus rerum Scoticarum lib. 5. (in Rege XLIV.) Gulielmus Camdenus in Caermaden-shire *(pag. 504.) David Pouelus in annotationib. ad Giraldi lib. 2. Itinerarij Cambriæ cap 8. & Epistolâ ad Gulielmum Fleetwvodum de Britannicâ historiâ rectè intelligendâ. quibus & Romanus librorum prohibitorum Index accedit, in quem* Merlini Angli (*vel* Britanni *potiùs*) liber obscurarum prædictionum *est relatus. Poëticam vel jocosam potiùs Merlini fabulam versu heroïco à Galfrido Monemuthensi descriptam in Bibliotheca Cottoniana vidimus. Ab eodem Propheticum Merlini Sylvestris (quem Britanni* Merdhyn VVylht *appellant) libellum in carmen redactum fuisse asserit Ioannes Lelandus, Commentar. in Cygneam Cantionem, voc.* Britanniæ. *& in Assertione Arturij; ubi de funere Arturij ex eodem libello versus quosdam producit* Merlini Caledonij à Theliesino vate, ut quidam volunt, edocti. *Eosdem, versus, ut* Thaliessino *vati inscriptos, citat etiam D. Ioannes Priseus eques auratus, in Historia Britannica defensione, (pag. 137.) ubi etiam carmina, vetustissima lingua Britannica conscripta, habuisse se significat* Taliessini & utriusque Merlini, Ambrosiani videlicèt & Sylvestris: quorum hunc (*inquit ille, pag. 10.*) tempore Aurelij Ambrosij à quo & nomen sumpsisse videtur, illum verò Vortigerni, Taliessinum vero tempore Mailgonis regis floruisse constat.

PROFESSIONES ab *Ostomannorum* in Hiberniâ Episcopis, ordinationis suæ tempore, Cantuariensibus Archiepiscopis factæ.

PROFESSIO.

Anno Christi 1074.

1. PATRICII, *Dublinensis Episcopi.*

QVisquis aliis præsidet, si & ipse aliis subjaceat dedignari non debet: sed potiùs obedientiam quam à subjectis suis desiderat habere, propter Deum studeat prælatis sibi per omnia humiliter exhibere. Propterea ego *Patricius*, ad regendam *Dublinam* metropolem *Hiberniæ* electus antistes, tibi (reverende Pater *Lanfrance*, Britanniarum Primas & sanctæ *Dorobernensis* Ecclesiæ Archiepiscope) professionis meæ chartam porrigo: meque tibi tuisque successoribus in omnibus quæ ad Christianam religionem pertinent, obtemperaturum esse promitto.

Anno Christi 1085.

2. DONATI, *Dublinensis Episcopi.*

EGo *Donatus*, *Dublinensis* Ecclesiæ antistes, quæ in Hiberniâ sita est; Canonicam obedientiam tibi promitto & successoribus tuis, ô *Lanfrance*, sanctæ *Dorobernensis* Ecclesiæ Archiepiscope.

Anno Christi 1095.

3. SAMVELIS, *Dublinensis Episcopi.*

EGo *Samuel*, ad regimen Ecclesiæ *Dublinensis* quæ sita est in *Hiberniâ* electus, & à te (reverende Pater *Anselme*, sanctæ *Cantuariensis* Ecclesiæ Archiepiscope, & totius *Britanniæ* Primas) antistes consecrandus; tibi & omnibus successoribus tuis Canonicam obedientiam me per omnia servaturum promitto.

4. MAL-

4. MALCHI, *Episcopi VVaterfordiæ.*

Anno Christi 1096.

EGo *Malchus* Ecclesiæ *VVaterfordiæ* electus, & à te (reverende Pater *Anselme*, sanctæ *Cantuariensis* Ecclesiæ Archiepiscope, & totius *Britanniæ* Primas) antistes consecrandus; tibi & omnibus successoribus tuis Canonicam obedientiam me per omnia servaturum promitto.

5. GREGORII, *Dublinensis Episcopi.*

Anno Christi 1121.

EGo *Gregorius*, ad regimen *Dublinensis* Ecclesiæ quæ in *Hiberniâ* sita est electus, & à te (reverende Pater *Radulphe*, sanctæ *Cantuariensis* Ecclesiæ Archiepiscope, & totius *Britanniæ* Primas) antistes consecrandus; tibi & omnibus successoribus tuis Canonicam obedientiam me per omnia servaturum promitto.

6. PATRICII, *Limbricensis Episcopi.*

Circa Annum 1140.

EGo *Patricius*, ad regimen Ecclesiæ *Limbricensis* electus, & à te (reverende Pater *Theobalde*, sanctæ *Cantuariensis* Ecclesiæ Archiepiscope, & totius *Britanniæ* Primas) per gratiam Dei antistes consecrandus; tibi, & omnibus successoribus tuis tibi canonicè succedentibus, debitam subjectionem & Canonicam obedientiam per omnia me exhibiturum fore promitto.

RECENSIO.

Livonia, a *ad Eoum maris Baltici littus porrecta, in tres partes locis, & linguis distinctas;* Estiam, Letriam & Curlandiam *distribuitur.* Estiæ *sive* (*ut* b *Crantzius appellat*) Estoniæ *provinciam ij incoluisse videntur, qui à* c *veteribus Græcis* Ostiæi & Ostiones; *à Tacito in Germaniâ suâ* Æstij, *ab Eginhardo in Caroli Magni Vita* Aisti, *à* d *Saxone Grammatico* Estones, *à nostris* Ostmanni *appellantur. Hos ducibus tribus fratribus*, Amelano, Sitaraco, & Yvoro, *de Norvvagia & insularum Borealium partibus, quasi mercaturæ exercendæ prætextu, in Hiberniam advenisse, & maritimos portus statim occupasse, scribit* e *Giraldus Cambrensis. Factum hoc sub initium sæculi post natum Christum decimi: circa quod tempus*, Danos in insulam ingressos cum Hibernis pugnavisse, f *Caradocus Lhancarvanensis*, & Haraldum Harfagir, (*sive, Pulchricomum*) Hiberniam subjugavisse, *is refert, à quo Griffithi filij Conani Principis Venedotiæ Vita est conscripta.* Ipse (*inquit author ille*) civitatem Dubliniensem, aliasque civitates, castella & munitiones ædificabat, ubi iam in huius regni possessione conquieverat: fratrumque alterum in unâ illarum quas condiderat urbium præfectum constituit, quæ illorum usitato sermone vocatur Porthlarg; cuius posteritas in hodiernum diem eius urbis dominio potitur. *Giraldus verò à tribus illis fratribus, Ostmannorum ducibus, tres præcipuas civitates constructas fuisse narrat: à quibus* Dubliniæ principatus Amelano cesserit, VVaterfordiæ (*quæ Hibernis & Cambris* Porthlargy *dicitur*) Sitaraco, Limirici Yvoro. *Atque hæ civitates illæ sunt, qua-*

a Vandaliæ & Saxoniæ Alb. Crantzij Continuator. edit. VVitteberg. an. 1586. pag. 12.
b Alb. Crantz. Sueciæ lib. 1. cap. 41.
c Pytheâ Massiliensi, apud Strabonem, lib. 1. & Stephan. Byzant. de urbibus, in Ὠστίωνες.
d Saxo. hist. Danic. lib. 6. fol. 55. edit. Paris. an. 1514.
e Girald Topograph. Hibern. distinct. 3. cap. 43.
f Caradoc. Chron. Cambriæ, ann. Christ. 905.

rum Episcopi à Lanfranco & ejus in sede Cantuariensi successoribus, id est, à Normannis suis potiùs quàm ab Hibernis (inter quos advenæ vixerunt) ordinationem accipere maluerunt. Nam, ut in Annalibus nostris ad annum 1095. notatum invenimus, Norvvagenses sive Ostmanni, qui civitates Hiberniæ & maritima occupaverant, Normanni vocati sunt. *quod & medijs temporibus, omnibus Daniæ, Norvvagiæ, Livoniæ & reliquarum Borealium gentium cõmune nomen fuisse doctè nôrunt. Vt omittam quod à scriptore Vitæ Griffithi filij Conani est traditum; unum è tribus illis fratribus qui in Hiberniam venerunt, cum Norvvagiensibus suis in Galliam concessisse, & Francis devictis sedes in Normannia fixisse. Hunc* Rodolphum *ille vocat, quem alij* Rollonem; *à quo Guilielmus, & alij Normanni qui in Anglia regnaverunt, genus deducunt suum.* Professiones *ex Cantuariensis Ecclesiæ codice Manuscripto, qui nunc ad Cottonianam Bibliothecam est translatus, desumpsimus. De Episcopis verò singulis qui eas ediderunt, in Epistolarum Recensione aliquid est dictum: postremò tantùm excepto, à Theobaldo ordinato, qui ab anno 1138. ad 1160. Cantuariensi sedi præfuit.*

Anno Christi 964.

ÆDGARI Regis Anglorum Charta de *Osvvaldes-lavv.*

ALtitonantis Dei largifluâ clementiâ, qui est Rex regum & Dominus dominantium, Ego *Ædgarus* Anglorum * Basileus, omniumque regum insularum Oceani quæ Britanniam circumjacent, cunctarumque nationum quæ infra eam includuntur, Imperator & Dominus; gratias ago ipsi Deo omnipotenti, Regi meo, qui meum imperium sic ampliavit & exaltavit super regnum Patrum meorum. qui licet monarchiam totius Angliæ adepti sunt, à tempore *Æthelstani*, qui primus regum Anglorum omnes nationes quæ *Britanniam* incolunt sibi armis subegit; nullus tamen eorum ultra eius fines imperium suum dilatare aggressus est. Mihi autem concessit propitia divinitas, cum *Anglorum* imperio, omnia regna insularum Oceani cum suis ferocissimis regibus, usque *Norvegiam*, maximamque partem *Hiberniæ* cum suâ nobilissimâ civitate *Dubliniâ*, Anglorum regno subjugare: quos etiam omnes meis imperijs colla subdere, Dei favente gratiâ, coëgi.

* Βασιλεύς, rex.

Quapropter & ego *Christi* gloriam & laudem in regno meo exaltare, & eius servitium amplificare, devotus disposui: & per meos fideles fautores, *Dunstanum* videlicet Archiepiscopum, & .*thelvvoldum* ac *Osvvaldum* Episcopos (quos mihi Patres spirituales & Consiliatores elegi) magnâ ex parte, secundùm quod disposui, perfeci, &c. Et ipsis supradictis meis cooperatoribus strenuè annitentibus, iam XLVII. monasteria cum Monachis & Sanctimonialibus constitui; & si *Christus* vitam mihi tam diu concesserit, usque ad quinquagesimum remissionis numerum meæ devotæ Deo munificentiæ oblationem protendere decrevi. Vnde nunc in præsenti Monasterium, quod prædictus reverendus Episcopus *Osvvaldus* in sede Episcopali * *VViogreceastre*, in honore Sanctæ Dei genitricis *Mariæ* amplificavit, & eliminatis Clericorum nænijs & spurcis lascivijs, religiosis Dei servis Monachis, meo consensu & favore consultus, locavit; Ego ipsis Monasticæ Religionis viris Regali authoritate confir-

* VVigorniensi.

mo, & consilio & astipulatione Principum & Optimatum meorùm corroboro & consigno. Ita ut iam ampliùs non sit fas neque ius Clericis reclamandi quicquam inde; quippe qui magis elegerunt, cum sui ordinis periculo & Ecclesiastici beneficij dispendio, suis uxoribus adhærere, quàm Deo castè & canonicè servire. Et ideò cuncta quæ illi de Ecclesiâ possederant, cum ipsa Ecclesiâ, sive Ecclesiastica, sive secularia, tam mobilia quàm immobilia, ipsis Dei servis Monachis ab hâc die perpetualiter Regiæ munificentiæ iure deinceps possidenda trado & consigno, ita firmiter; ut nulli Principum, nec etiam ulli Episcopo succedenti, fas sit aut licitum quicquam inde subtrahere aut pervadere, aut ab eorum potestate surripere, & in Clericorum ius iterùm traducere, quamdiu fides Christiana in Angliâ perduraverit, &c.

Facta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXIV. Indictione VIII. regni verò *Ædgari* Anglorum Regis sexto, in regiâ urbe quæ ab incolis * *gleavvceastre* nominatur; in Natali Domini, festivitate Sanctorum Innocentium, feriâ quartâ. * Glocestria.

† Ego *Eadgar* Basileus Anglorum & Imperator regum gentium, cum consensu & Principum & Archiepiscoporum meorum, hanc meam munificentiam signo Crucis corroboro.

† Ego *Aelfryth* Regina consensi, & signo Crucis confirmavi.

Ego *Dunstan*, Archiepiscopus Dorobernensis Ecclesiæ Christi, consensi & subscripsi.

Ego *Oscetel*, Archiepiscopus Eboracensis Ecclesiæ, consensi & subscripsi.

Ego *Alferio* Dux. Ego *Bruthnod* Dux. Ego *Aridgari* Dux.

RECENSIO.

Dum Epistolas re legerem, decimo saeculo (quod propter scriptorum inopiam appellari consuevit * Obscurum) *nullam notatam deprehendi. Qui defectus ut aliquo modo suppleretur, Ædgari Regis diploma visum fuit adijcere; in quo, quod omnes historia tacent,* maximam partem Hiberniæ, cum suâ nobilissimâ civitate Dubliniâ, Anglorum regno subjugatam *à se fuisse confirmat. Habetur illud inter VVigorniensis Ecclesia monimenta: ejusque exemplum inter archiva Regia in arce Londinensi asservatur, hoc auctum procemio.* Edvvardus Dei gratiâ Rex Angliæ, &c. & Dominus Hiberniæ, omnibus ad quos presentes litteræ pervenerint, Salutem. Inspeximus Chartam confirmationis Domini Edgari quondam regis Angliæ progenitoris nostri, quam fecit Osvvaldo Episcopo VVigorniensi & Monachis VVigorniensibus, in hæc verba. *In libro VVigorniensis Ecclesia, quo de loci illius fundatoribus agitur, ille quem dedimus titulus est pranotatus.* Charta Regis Eadgari de *Osvvaldes-lavv. quia* mediante (*ut ibi dicitur*) B. Osvvaldo, à Clericis in Monachos translata est sedes Pontificalis honoris. *Anteà enim, ut in ejusdem Osvvaldi Vita scribit Andreas Lencander sive VVhitemannus Ramesiensis cœnobij abbas*, non monastici viri ipsius sanctæ institutionis regulæ erant in regione Anglorum, sed erant religiosi & dignissimi clerici: qui tamen thesauros suos, quos avidis adquirebant cordibus, non ad Ecclesiæ honorem, sed suis dare solebant uxoribus. *Posteaque, ut addit idem, Ædgari regis* obitu turbatus est status totius regni: commoti sunt Episcopi, irati sunt Principes, timore concussi sunt Monachi, pavefacti populi, Clerici læti effecti sunt; quoniam tempus eorum advenit. Expelluntur Abbates cum monachis suis, introducuntur Clerici cum uxoribus suis: & erat error po-

* Baron. in tomi 10. Annalium initio.

iot priore. *Sic ille. Priorem verò statum sic plenius enarrat Cantuariensis Osbernus* Nondum in Anglia communis vitæ ratio colebatur; non usus deserendi proprias voluntates hominibus affectabatur. Abbatis nomen vix quisquam audierat; Conventus monachorum non satis quispiam viderat. Sed cui fortè id voluntatis erat, ut peregrinam vellet transigere vitam, is modò solus, modò paucis eiusdem propositi comitatus, patrios egrediebatur fines; & quâ opportunitas vivendi licentiam dabat, illic alienigena vitam agebat. Hicque mos cùm plerosque tùm vehementer adhuc manet Hibernos: quia quod aliis bona voluntas in consuetudinem, hoc illis consuetudo vertit in naturam. Quorum multi atque illustres viri, divinis ac sæcularibus litteris nobiliter eruditi, dum relictâ Hiberniâ in terrâ Anglorum peregrinaturi venissent, locum habitationis suæ Glestoniam delegerunt, propterea quòd esset à civili multitudine sequestratus, & humanis usibus accommodus, & (quod maximè affectabant peregrini) *Patricij* religiosâ veneratione gloriosus: qui olim evangelizando regnum Dei illuc perveniens; vitâ, doctrinâ, signis mirabilibus multipliciter claruisse, & post omnia hæc ibidem in Domino quievisse perhibetur. Cùm ergo hi tales viri talibus de causis Glestoniam venissent, nec tamen quicquid sibi necessarium erat sufficientissimè in loco repperissent: suscipiunt filios nobilium liberalibus studiis imbuendos; ut quod minus ad usum loci ubertas exhiberet, eorum quos docebant liberalitate redundaret. *Hæc in Vitâ Dunstani Osbernus: quæ, quia ad rerum Hibernicarum illustrationem aliquid etiam conferebant; hoc in loco omittere non libuit.*

F I N I S.

